

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie (navazující magisterské)

Studijní obor: Sociální geografie a regionální rozvoj



Samuel Pečenka

**OBČANSKÁ PARTICIPACE V MALÝCH OBCÍCH
STŘEDOČESKÉHO KRAJE**

**PUBLIC PARTICIPATION IN SMALL MUNICIPALITIES OF CENTRAL
BOHEMIAN REGION**

Diplomová práce

Praha 2018

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Lucie Pospíšilová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 26. 6. 2018

.....

Samuel Pečenka

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval RNDr. Lucii Pospíšilové, Ph.D. za vedení diplomové práce, za faktické i obsahové připomínky a pozorné opravy. Děkuji také své rodině za trpělivost, pomoc a morální podporu během psaní. Zvláštní poděkování patří starostům Ing. Josefu Kebrlemu a Ing. Zdeňku Kinterovi a občanům z Nelahozevsí a Olovnice, za jejich čas a trpělivé věcné odpovědi při rozhovorech. Dále bych rád poděkoval Mgr. Kateřině Korábkové za korekturu textu. Díky patří i mým přátelům a Bohu, kteří mi byli oporou a v neposlední řadě také všem respondentům, kteří se účastnili dotazníkového šetření.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá občanskou participací jako možnou cestou rozhodování malých obcí na příkladu Středočeského kraje. Práce vychází z teoretických východisek studia konceptu místa a zejména občanské participace. Cílem práce je postihnout vstřícnost občanské participaci mezi starosty obcí, zjistit, zda a jak občanská participace probíhá, a poukázat na její konkrétní příklady ve vybraných obcích. Odpovědi na tyto otázky vycházejí z hodnocení a analýzy výsledků internetového dotazníkového šetření a rozhovorů v rámci případových studií. Z výzkumu mezi starosty obcí vyplývá poměrně kladný postoj k občanské participaci a relativně velký počet akcí, při nichž jsou občané vyzváni vyjádřit se k určitému rozhodnutí. Občanská participace, kdy mají lidé možnost skutečně něco změnit, však probíhá spíše výjimečně. Výzkum také ukázal, že jednou z hlavních vnímaných bariér občanské participace je apatičnost občanů, kteří často participují pouze v případech, kdy s nějakou problematikou přímo nesouhlasí. Některé příklady však ukazují, že zapojení občanů do určitého dílčího rozhodování může vést k rozhodnutím, která budou obyvateli obce lépe přijímána.

Klíčová slova: Středočeský kraj, občanská participace, místo, rozhodování v obcích, lokální politika

ABSTRACT

This master thesis deals with public participation, as a possible way of decision making in small municipalities of Central Bohemian Region. The study is based on theoretical resources about place conception and public participation in particular. The aim of the thesis is to delineate public participation among municipal mayors, to find whether and how it functions, and to point out specific examples in selected municipalities. The answers to these questions are based on the evaluation and analysis of the results of the Internet questionnaire survey and the analysis of individual interviews in case studies. Research among mayors of municipalities shows a relatively positive attitude towards public participation and a relatively large number of actions, where citizens are called upon to express their views on a particular decision. However, public participation, where people have the opportunity to change things, is rare. Research also shows, that one of the main perceived barriers to public participation is apathy of citizens, who often participate only when they disagree with something they are bothered. Nevertheless some examples demonstrate, that involvement of citizens in a particular decision-making can lead to decisions, which are for citizens more acceptable.

Key words: Central Bohemian Region, public participation, place, decision making in municipalities, local politics

OBSAH

1	Úvod	7
2	Teoretické zarámování občanské participace v plánování míst.....	10
2.1	Občanská participace: její vymezení, formy a využití	12
2.1.1	Vymezení občanské participace	12
2.1.2	Kategorie, metody, výhody, nevýhody a uplatnění občanské participace	16
2.1.3	Institucionální rámec a občanská společnost – předpoklady umožňující občanskou participaci v českém kontextu	25
2.2	Občanská participace – plánování v kontextu místa	30
2.2.1	Místo	30
2.2.2	Plánování míst.....	33
3	Data a metodika.....	35
4	Občanská participace v malých obcích Středočeského kraje	40
4.1	Občanská participace očima starostů či jejich zástupců.....	41
4.1.1	Cesta nebo bariéra? Vnímání vybraných aspektů občanské participace.....	43
4.1.2	Ideální vliv aktérů na rozhodování v obcích	47
4.1.3	Shrnutí obecného pohledu respondentů na občanskou participaci	49
4.2	Hodnocení proběhlé občanské participace v obcích Středočeského kraje	51
4.2.1	Iniciátoři a další aktéři občanské participace	52
4.2.2	Proč obce participují?	56
4.2.3	Převládající metody občanské participace v obcích respondentů	59
4.2.4	(Ne)spokojenost respondentů s proběhlými participačními akcemi	62
4.2.5	Shrnutí proběhlých akcí občanské participace	64
4.3	Přístup vybraných obcí k občanské participaci.....	65
4.3.1	Občanská (ne)participace v obci Olovnice	66
4.3.2	Občasná občanská participace v obci Nelahozeves	70
5	Závěr	76
6	Literatura a zdroje dat	80
6.1	Literatura	80

6.2	Internetové zdroje	84
6.3	Zdroje dat	86
7	Přílohy	87

Obrázek 1: Participační žebřík podle Sherry Arnstein	17
Obrázek 2: Konvenční vs. autentický přístup k plánování	25
Obrázek 3: Obce Středočeského kraje, zahrnuté do výzkumu	39
Obrázek 4: Poloha obcí Nelahozeves a Olovnice	65
Obrázek 5: Ilustrační fotografie Olovnice	66
Obrázek 6: Ilustrační fotografie Nelahozevsi	70
Obrázek 7: Tři pohledy na Višňovku; (1) před úpravami, (2) úpravy 2017, (3) jaro 2018 ..	73
Graf 1: Struktura respondentů dotazníkového šetření podle funkce a délky ve funkci	36
Graf 2: Hodnocení tvrzení v závislosti na obecném postoji k občanské participaci	45
Tabulka 1: Hodnocení participačních metod	20
Tabulka 2: Kritéria úspěšné občanské participace	22
Tabulka 3: Možná pozitiva, negativa a rizika občanské participace	23
Tabulka 4: Proběhlá občanská participace a názor na ni v malých obcích Středočeského kraje	41
Tabulka 5: Hodnocení jednotlivých tvrzení	43
Tabulka 6: Hodnocení ideálního vlivu aktérů na dění v obcích	48
Tabulka 7: Nejčastější iniciátoři občanské participace	52
Tabulka 8: Organizace podílející se na občanské participaci	54
Tabulka 9: Přehled participačních metod v malých obcích Středočeského kraje	60
Příloha 1: Internetový dotazník, zabývající se občanskou participací	87
Příloha 2: Polostrukturovaný rozhovor se starosty obcí v případových studiích	91
Příloha 3: Polostrukturovaný rozhovor s občany obce Olovnice	92
Příloha 3: Polostrukturovaný rozhovor s občany obce Olovnice	92
Příloha 4: Polostrukturovaný rozhovor s občanem Nelahozevsi	92
Příloha 4: Polostrukturovaný rozhovor s občanem Nelahozevsi	92
Příloha 5: Polostrukturovaný rozhovor se zástupcem Nelahozeveských Višňovkářů	92
Příloha 5: Polostrukturovaný rozhovor se zástupcem Nelahozeveských "Višňovkářů"	92
Příloha 6: Polostrukturovaný rozhovor se zástupcem Nelahozeveské Nely	93
Příloha 6: Polostrukturovaný rozhovor se zástupcem Nelahozeveské Nely	93
Příloha 7: Vliv jiných faktorů na obecný názor na občanskou participaci	93
Příloha 8: Vzájemná korelace jednotlivých tvrzení ze 2. otázky v dotazníkovém šetření ..	94
Příloha 9: Vzájemná korelace vlivu aktérů ze 3. otázky v dotazníkovém šetření	95

1 ÚVOD

Práce se zabývá občanskou participací, jako možnou cestou rozhodování, v malých obcích Středočeského kraje. Zapojení obyvatel do rozhodování je v poslední době v Česku poměrně diskutovaným tématem, které se řeší jak na národní úrovni, například v souvislosti s referendy, tak na lokální úrovni, kdy se řada obcí snaží zapojit občany do rozhodování. Potřeba většího zapojení občanů však rezonuje také v celé řadě mezinárodních dokumentů. Se vstupem do Evropské unie navíc pojem občanské participace nabyl v Česku nového významu. Slouží totiž jako nástroj pro získání finančních prostředků EU na rozvoj území, přičemž na rozvoj malých obcí cílí *Program Rozvoje Venkova* (Haken a kol. 2016a, NSMAS 2018, Perlín 2017, Vajdová 2009).

Důležitost občanské participace úzce souvisí se samotnou podstatou demokracie, která může lépe fungovat, pokud do ní bude zapojeno více subjektů (např. Macedo 2005). Odborná literatura přistupuje k občanské participaci jako alternativě či protikladu technokratického odborně vedeného plánování. Důraz by měl být kladen na demokratické participativní plánování, které vychází z předpokladu, že by všichni měli mít možnost podílet se na rozhodování (Parker 2002). Výhody takového přístupu spočívají především v tom, že lépe odráží skutečné místní potřeby (Boonstra 2005, Meerkerk a kol. 2013). Vyjádření expertů by při rozhodování se zapojením občanské participace měla sloužit pouze jako nezávazné doporučení možného postupu, experti by však neměli mít hlavní slovo (Lefebvre 2003, PPS 2018, Smith 2015).

Práce, která spadá do oboru sociální geografie, by měla napomoci porozumění občanské participaci a vysvětlení alespoň některých jejích vlastností. Občanská participace, jak je vnímána v kontextu práce, je zapojením občanů do rozhodovacích procesů v obcích. Do občanské participace spadá role občanů například jako vstupního zdroje informací, konzultantů rozhodovacího procesu či přímo těch, kteří o něčem rozhodují. S ohledem na centrální postavení a vnitřní diferenciaci, byl objektem výzkumu zvolen Středočeský kraj. Ve Středočeském kraji jsou totiž k nalezení suburbánní, zemědělské a periferní obce (Perlín 2017). Vzhledem k očekávané odlišnosti přístupu k občanské participaci mezi většími a menšími obcemi a složitosti procesů u větších obcí, se práce zabývá malými obcemi. Zvolené obce spadají podle počtu obyvatel do velikostní kategorie 500–2999 obyvatel.

Výzkumné otázky a cíle, které si klademe, lze shrnout následovně:

1. Jak obecně pohlíží na občanskou participaci, v komunálních volbách zvolení, zástupci malých obcí ve Středočeském kraji? Do jakých rozhodovacích procesů by měli být podle nich občané zapojeni? Jaké výhody a nevýhody občanské participace vnímají? Kteří aktéři by podle nich měli mít největší vliv na dění v jejich obcích? Tato zjištění nám pomohou pochopit, jak vstřícný postoj k občanské participaci vládne ve zkoumaných obcích a proč v nich občanská participace probíhá či naopak neprobíhá.
2. Probíhá občanská participace v malých obcích Středočeského kraje? Jaké aktivity převládají? Proč obce participují? Jak proběhlé akce občanské participace hodnotí? Kdo je do občanské participace zapojen a jak? Odpovědi na tyto otázky nám pomohou alespoň rámcově zjistit, zda názor zástupců obcí na občanskou participaci koresponduje s jejich interpretací skutečné situace v obcích. Pomohou nám odhalit, zda teoretický pohled na občanskou participaci odpovídá realizované participaci.

Odpovědi na první i druhou výzkumnou otázku vycházejí z dotazníkového šetření mezi zástupci jednotlivých malých obcí Středočeského kraje. Osloveno bylo celkem 347 zástupců obcí, z nichž 103 následně zaslalo vyplněný dotazník.

3. Jak funguje občanská participace v obcích, které se jeví na základě dotazníkového šetření jako participující obce? Korespondují odpovědi v dotazníku s interpretací občanské situace během osobního rozhovoru? Jaké konkrétní aktivity v obci byly v dotazníkovém šetření označeny jako občanská participace? ¹ Existují ve vybraných obcích dobré příklady občanské participace? O jaké participační aktivity se jedná? Cílem je přiblížení občanské participace ve vybraných obcích, její porovnání s údaji uvedenými v dotazníkovém šetření a pokud možno nalezení příkladu dobře probíhající občanské participace.

Odpověď na třetí výzkumnou otázku vychází z polostrukturovaných rozhovorů se zástupci obcí, které byly vybrány na základě výsledků dotazníkového šetření. S prosbou o rozhovor bylo osloveno pět obcí, ve dvou z nich se rozhovor uskutečnil.

Na teoretické zarámování občanské participace a konceptu místa s ohledem na postsocialistické podmínky Česka navazuje kapitola přibližující metodické postupy výzkumu. Empirická část je rozdělena do tří základních podkapitol. První podkapitola se

¹ Původním záměrem třetí výzkumné otázky, bylo pouze nalezení dobrého příkladu občanské participace. Otázka však byla během výzkumu rozšířena, neboť výsledky uvedené v dotazníkovém šetření ne zcela odpovídaly tomu, jak aktivity v obci popisovali respondenti během následujících osobních rozhovorů.

zabývá názorem zástupců obcí na občanskou participaci, přičemž vychází z internetového dotazníkového šetření. Z něj vychází i druhá podkapitola, která se věnuje hodnocení proběhlých akcí občanské participace v obcích respondentů. Třetí podkapitola přináší formou případových studií bližší pohled na občanskou participaci ve vybraných obcích, u nichž byl na základě dotazníkového šetření předpoklad probíhající občanské participace. Závěr shrnuje poznatky získané empirickým výzkumem a zodpovídá výzkumné otázky.

2 TEORETICKÉ ZARÁMOVÁNÍ OBČANSKÉ PARTICIPACE V PLÁNOVÁNÍ MÍST

Občanská participace je pojmem, který v sobě v nejširším pojetí zahrnuje veškeré aktivity občanů v dané obci, při nichž se setkávají s dalšími rezidenty. Pojetí občanské participace, jak je vnímaná v této práci, zahrnuje ty aktivity občanů, při nichž nějakým způsobem interagují s představiteli obce, přičemž důvodem interakce jsou záležitosti týkající se obecní současnosti či budoucnosti. Jde tedy o vstupy občanů do rozhodovacích procesů v místech, která jsou jim nejbližší.

Zároveň je před samotným studiem fenoménu občanské participace dobré uvést dva předpoklady její uskutečnitelnosti, abychom rámcově věděli, v jakém institucionálním prostředí a velikostním měřítku je občanská participace vnímána. (1) Podstatou občanské participace je rozšíření demokratického volebního systému o další vstupy občanů do veřejného dění (Stachová 2008). Základním předpokladem pro existenci občanské participace je tedy existence demokracie jako takové. Je tedy nutné si uvědomit, že se nejedná o celosvětový a univerzální návrh spolupráce správců obcí s občany. Stachová v tomto kontextu uvádí, že občanská participace je praktikována zejména ve státech západní Evropy, Skandinávii nebo USA, nicméně stále více je součástí lokální politiky v dalších státech včetně Česka (Kroupa a Mansfeldová 2005, Rakušanová 2015, Stachová 2008). (2) Dalším předpokladem občanské participace je zájem samotných občanů do ní vstupovat. Občané mají totiž zájem vstupovat do rozhodování v místech, na kterým jim více záleží. Občanská participace je tedy uplatnitelná především v rámci konkrétních míst (ulice, plácek), menších obcí či částí měst. Výjimečně ji pak lze aplikovat i na větší měřítkové úrovni (větší města, mikroregiony) kde je však kromě menšího zájmu občanů také těžko organizačně realizovatelná (Badescu a kol 2004, Haken a kol. 2016a).

Odborné studie, které jsou zaměřené na konkrétní místa, kde lidé žijí, ve spojitosti se zapojením a aktivitou občanů na jejich rozvoj a územní, strategické či dílčí plánování, se dělí v zásadě na dvě skupiny (Manzo a Perkins 2006). Jedni se soustředí na lidské pocity vázané ke konkrétním místům a více zdůrazňují psychologický aspekt (např. Tuan 1974, Relph 1976, Iwińska 2017). Druzí se pak zabývají komunitním plánováním, zdůrazňují občanskou participaci, ale přehlíží emocionální složku a vazbu na místo (např. Arnstein 1969, Frewer and Rowe 2000, Glass 1979, Forester 1987). Občanskou participaci je potřeba zkoumat oběma přístupy a v ideálním případě je propojovat dohromady (Manzo a Perkins 2006), neboť je ovlivněna našimi myšlenkami, pocity nebo přesvědčením ohledně komunity, ve které žijeme (Manzo a Perkins 2006). Protože je důležité neopomíjet místo a psychologickou vazbu k němu, je část teorie věnována konceptu místa.

Na základě zmíněné literatury a po konzultacích s odborníky na danou oblast z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy byla práce zaměřena na dvě oblasti, kterými je potřebné se zabývat, pokud chceme lépe porozumět občanské participaci a zapojení lidí do veřejného dění v obcích. První oblastí je samotná občanská participace a její definice, neboť je nutné pochopit význam tohoto pojmu, nastínit jeho možná chápání a vymezit takové pojetí, které odpovídá empirickému výzkumu této práce. Druhou oblastí je koncept místa, který je uveden, aby nebyla opomenuta psychologická a pociťová vazba občanů k místům, jejichž vývoj ovlivňovat. Zejména neodborní účastníci občanské participace se zajímají o vybraná místa, protože k nim mají určitý vztah.

2.1 OBČANSKÁ PARTICIPACE: JEJÍ VYMEZENÍ, FORMY A VYUŽITÍ

Při studiu občanské participace zjistíme, že ji různí autoři chápou a nazývají rozličnými způsoby a jejich vnímání občanské participace a s ní spojených aktivit je někdy patrné až z kontextu. Parker (2002) uvádí, že pojem občanská participace a její vztah k veřejnému rozhodování není v literatuře jednotně vysvětlen. První část této kapitoly se snaží o obecné vysvětlení jednotlivých pojetí občanské participace a vymezení takového, které odpovídá této práci. Vymezenému pojetí je následně věnována další část kapitoly, ve které jsou uvedeny jeho kategorie, metody, dále klady a zápory občanské participace a její možné uplatnění. Poslední částí této kapitoly je snaha o zasazení vymezeného pojetí do kontextu českého prostředí s ohledem na sociální kapitál a institucionální prostředí.

2.1.1 Vymezení občanské participace

Odborná literatura vymezuje dvě základní podoby participace. První skupina autorů pracuje přímo s pojmem „občanská participace“, resp. „public participation“ či „citizen participation“ (např. Arnstein 1969, Čmejrek 2009, Feltey a kol. 1998, Frewer a Rowe 2000, Renn a kol. 1993), který je vnímán jako nejširší spektrum občanských aktivit v obci, případně jako konkrétní aktivity ovlivňující dění a budoucnost obce. Druhá skupina autorů pak uvádí „politickou participaci“, resp. „political participation“ (např. Bernard 2007, Čmejrek 2009, Macedo 2005, McClosky 1968). Politická participace je blízko *užšímu pojetí občanské participace*, nicméně zahrnuje pouze politické aktivity občanů v obci. Posledním termínem, jenž se však objevuje méně často, je občanská angažovanost, resp. „civic engagement“, kterou zabývá se například Macedo (2005). Z kontextu „občanské angažovanosti“ je však patrné, že je velmi blízká „politické participaci“.

Vnímání *širšího pojetí občanské participace* jako spektra občanských aktivit v obci, uvádí Čmejrek (2009) nebo McClosky (1968), kteří ji vnímají jako spektrum různých aktivit probíhajících v obci. Jedná se podle nich obecně o účast občanů na různých akcích v rámci obce, které nejsou soukromé či uzavřené. Toto širší pojetí občanské participace v sobě zahrnuje jak „politickou participaci“, tak běžné pojetí „občanské participace“.

2.1.1.1 „Běžné“ pojetí občanské participace

Běžné, tedy spíše užší, pojetí občanské participace, dále již jen „občanské participace“, je v odborné literatuře nejčastěji zmiňovaným pojetím občanské participace. Jedná se o takové akce v obci, které umožňují občanům mít vliv na konkrétní dění v obci, či je alespoň v informativní rovině do vtahují do rozhodovacích procesů (Arnstein 1969, Bernard 2007 Haken a kol. 2016a). Od širšího pojetí občanské participace se liší tím, že neuvažuje veřejné volnočasové aktivity občanů, které nemají souvislost s rozhodovacími procesy v obci. Od politické participace se naopak odlišuje skutečností, že nebere v potaz volební účast a počítá i s nepolitickými aktivitami občanů, které ovlivňují dění v obci (Bernard 2007).

V takovém pojetí občanské participace se jedná o sdílení vlivu mezi politickými a správními aktéry na straně jedné a občanskou veřejností na straně druhé se snahou o vytvoření bezpečného prostředí, kde funguje obousměrná komunikace a všichni mohou být zapojeni (Haken a kol. 2016a). Participace je občanská, protože zejména občané jsou ti, se kterými je moc sdílena. Jedná se v zásadě o snahu přiblížit rozhodování veřejnosti. (Haken a kol. 2016a). Kořeny občanské participace je podle Parkera (2002) možné nalézt již ve starověkém Řecku a koloniální Nové Anglii. Její první institucionalizace pak proběhla v polovině 60. let za působení amerického prezidenta Lyndon B. Johnsona na základě jeho v jeho díla „*Great Society*“ (Parker 2002).

Pro pochopení občanské participace je nejlepší uvést její definici od Sherry R. Arnstein. Arnstein lze směle považovat za autorku patrně prvního uceleného a občanskou participaci vysvětlujícího článku „*The Ladder of Citizen Participation*“ z roku 1969, který je citován v mnoha pozdějších pracích, jež se zabývají zapojením občanů do veřejného dění a odkazují na Arnstein. Občanskou participaci, považuje Arnstein za občanskou moc. Jedná se podle ní o „přerozdělení moci, které umožní občanům nebýt vyloučeni z politických a ekonomických procesů, a být záměrně zahrnuti do plánování budoucnosti určitého území, zejména obce. Jedná se také o strategii, která umožňuje občanům vyjádřit se ke způsobu sdílení informací, politice, přerozdělování financí a dalším procesům. Jde o způsob, kterým mohou občané vyvolat sociální reformu, která jim umožní podílet se na výhodách bohaté společnosti“ (Arnstein 1969, s. 216).

Arnstein (1969) uvádí, že při občanské participaci je velmi důležité, aby byla skutečným přerozdělením moci, které umožní občanům zapojení do dění. Někdy totiž bývají občané do občanské participace vtaženi pouze naoko, aby se participovalo oficiálně, nikoliv reálně (Arnstein 1969 a Haken a kol. 2016a). Špatný, avšak častý případ je situace, kdy platí „já participuji, ty participuješ, on participuje ... oni profitují“ (Arnstein 1969, s. 216), tedy taková situace, kdy organizátoři občanské participace pouze využívají občany ke

svému prospěchu. Toto riziko si uvědomuje i Bernard (2007), podle nějž bychom se při studiu občanské participace měli zabývat nejen aktivitami občanů, ale i přístupem držitelů formální moci.

Pokud se uvažují pouze aktivity přímo spojené s politickými formálními procesy a začne se naopak uvažovat brát v potaz volební účast, která v běžné občanské participaci nefiguruje, dostaneme se k „politické participaci“.

2.1.1.2 Politická participace

Politická participace je v zásadě užším pojetím občanské participace, neboť zpravidla uvažuje pouze institucionálně ošetřené vstupy občanů a další veřejnosti do politických procesů v obcích. Na rozdíl od občanské participace odborná literatura neposkytuje jednoznačnou definici politické participace. Autoři, kteří se zabývají politickou participací, spíše zmiňují, které aktivity do politické participace spadají a které již nikoliv. Zároveň je nutné uvést, že politickou participaci explicitně zmiňují zejména čeští autoři (Čmejrek 2009 nebo Bernard 2007), a proto je při její definici nezbytné přihlídnout k českému kontextu, v němž se pojetí politické participace může mírně lišit od jejího chápání jinde. Ze zahraničních autorů se politickou participací zabývá pouze McClosky (1968), částečně pak Macedo (2005), který však pracuje s pojmem „civic engagement“, který se dotýká i běžného pojetí občanské participace.

Volební účast, která v občanské participaci nefiguruje, je naopak autory shodně považována za základ politické participace, neboť poukazuje na zájem lidí o místní veřejné dění a je jejím hlavním ukazatelem (Bernard 2007, Čmejrek 2009, Macedo 2005). V dalších aktivitách, které jsou řazeny do politické participace, se však již autoři mírně liší.

Nejúžejí politickou participaci pojímá Čmejrek (2009), který kromě volební účasti uvádí ještě zájem občanů o zasedání zastupitelstva. Autor kromě jiného upozorňuje na klesající zájem lidí o veřejné dění, což lze podle něj sledovat na snižujícím se zájmu o zasedání zastupitelstva a nižší volební účasti (Čmejrek 2009).

Čmejrkovo (2009) vymezení pomyslně rozšiřuje Macedo (2005), jehož přínos tkví však zejména v tom, že se na volební proces v kontextu politické participace dívá jako na celek různých aktivit, které volbám samotným předchází. Do politické participace zahrnuje různé soukromé či veřejné politické debaty, finanční podporu oblíbené strany či politika a také přesvědčování přátel o tom, že ten či onen je nejlepším kandidátem ke zvolení. Do politické

participace Macedo (2005) také zahrnuje nátlakové akce jako různé petice či demonstrace, ale i nenátlakové akce jako například deliberativní diskuze. (Macedo 2005).

Na politickou participaci lze však nahlížet i širěji, což si uvědomuje i Macedo (2005), podle nějž že se může jednat o jakékoliv individuální či kolektivní činnosti ovlivňující život komunity. Hranice mezi občanskou a politickou participací je podle něj nejasná a obě participace se vzájemně se prolínají a ovlivňují (Macedo 2005). Tento rozměr politické participace, která je pestrou paletou aktivit vnímá i Bernard (2007). Podle tohoto ne tak striktního vymezení lze politickou participaci chápat jako „dobrovolné aktivity, kterými se členové společnosti podílejí na volbě vládnoucích představitelů a přímo či nepřímo na formování veřejné politiky“ (McClosky 1968, s. 252).

Z uvedeného vyplývá ne zcela jednoznačné vymezení politické participace. Jejím středem je bezpochyby volební účast, která je doplněná o další institucionálně ošetřené vstupy občanů do místního veřejného dění. Další aktivity, které navazují, jsou zpravidla řazeny jak do politické participace, tak do občanské participace, přičemž přesná hranice závisí na vnímání konkrétního výzkumníka.

2.1.1.3 Vymezení občanské participace v kontextu práce

Z výše uvedeného vyplývá, že občanská participace může být chápána jako nejširší spektrum veškerých veřejných aktivit na straně jedné, nebo jako volební účast a účast na zasedáních zastupitelstva na straně druhé, kdy se jedná terminologicky o politickou participaci. Občanská participace v této práci, jak bude nadále uvažována, však odpovídá spíše střednímu vymezení (například Haken a kol. 2016a). Je brána jako souhrn různých aktivit, které nemusejí být nutně institucionálně ošetřeny, ale nějak souvisejí s veřejným děním, zasahují do něj a mají potenciál jej změnit či alespoň o něm získávat informace. V kontextu tohoto vymezení, jsou v následující kapitole řešeny konkrétní formy občanské participace. Cílem je poukázat na způsoby, jak lze občanskou participaci využít v praxi, jak lze metody občanské participace klasifikovat a jaké dopady může občanská participace mít.

2.1.2 Kategorie, metody, výhody, nevýhody a uplatnění občanské participace

Jako proces umožňující soukromým osobám ovlivňovat veřejné rozhodování v obcích skrývá občanská participace celou škálu aktivit a procesů. Má mnoho výhod a přínosů, také však určitá rizika a bariéry, neboť participace sama o sobě, není spasitelským nástrojem usměrňujícím občanskou společnost (Arnstein 1969, Haken a kol. 2016a).

Občanská participace je v praktické rovině spektrem různých metod zapojení občanů, které je možné rozčlenit do různých kategorií. Ty jsou charakterizovány určitou mírou moci, jíž mohou občané disponovat (například Arnstein 1969). Jednotlivé metody jsou pak technikou, jak přistupovat ke konkrétní akci občanské participace. Kategorizaci metod je však nutné brát s rezervou, neboť metoda může zpravidla spadat do více kategorií, v závislosti na tom, jak a v jakém místním kontextu je využita. Neboť například veřejné diskuze s občany mohou sloužit jako podklad k určitému rozhodnutí, či pouze jako sběr názorů veřejnosti.

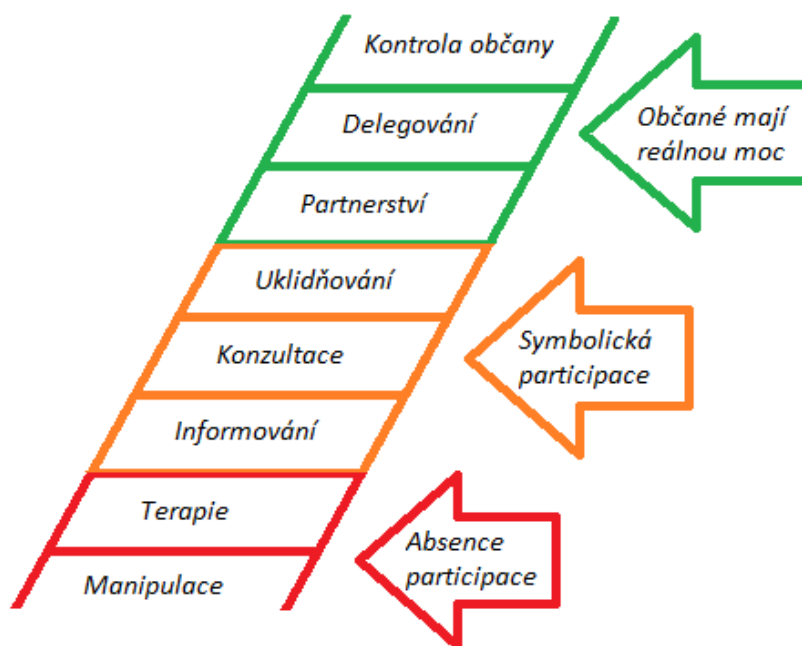
2.1.2.1 Kategorie občanské participace

Před samotným uvedením možných metod, jak zapojovat lidi do obecního dění, je potřebné chápat rámec, ve kterém se pohybujeme. K tomu nám může pomoci kategorizace občanské participace. Metoda občanské participace je totiž prostředkem či cestou, kterou správci obce mohou využít k dosažení zvoleného „záměru“. Jednotlivé „záměry“ jsou děleny v odborné literatuře do kategorií, počínaje snahou o manipulaci občanů (tedy úsilím o dosažení záměrů, se kterými se ztotožňují zejména správci obce) a konče sdílením určitých pravomocí s občany (tedy úsilím o dosažení záměrů, se kterými se ztotožňují zejména i občané obce).

S patrně první ucelenou kategorizací občanské participace přišla Arnstein (1969), která studovala obecné zapojení veřejnosti do různých rozhodovacích procesů. Na její přístup k občanské participaci později navázalo mnoho dalších autorů, kteří se často odkazují přímo k její kategorizaci občanské participace, nebo používají velmi podobnou (např. Cogan a kol. 1986, Haken a kol. 2016a, Píbilová a Svoboda 2014).

Pomyslnou základní osou, respektive participačním žebříkem, který předurčuje jednotlivé kategorie občanské participace, je to, jak velkou pravomoc občané v procesu mají. Arnstein (1969) pomocí žebříku vymezuje tři základní kategorie občanské participace (obrázek 1), které dále člení na celkem osm subkategorií. Její rozdělení později zjednodušují Cogan a kol. (1986), kteří vymezují pouze pět obecnějších kategorií občanské participace.

Obrázek 1: Participační žebřík podle Sherry Arnstein



Zdroj: Arnstein (1969), vlastní zpracování

Na nejnižších příčkách participačního žebříku stojí kategorie, které postrádají prvky občanské participace. Cogan a kol. (1986) takové aktivity nazývají *publicitou*, Arnstein (1969) je dokonce nazývá *manipulací* či *terapií*. Tato „občanská participace“ spočívá v tom, že veřejní představitelé občanů přesvědčují či vzdělávají s cílem získat si veřejnou podporu. Občané jsou při takové občanské participaci pasivními spotřebiteli a participuje se jen naoko za cílem prosazení zájmů radnice (Arnstein 1969, Cogan a kol. 2016). Podle Arnstein (1969) je podobných příkladů v praxi bohužel více. Naději však vidí v tom, že poškození občané se „naučí, jak to chodí a v budoucnu si vyžádají skutečnou občanskou participaci“ (Arnstein 1969, s. 220).

Posuneme-li se na střední příčky participačního žebříku, dostáváme se k symbolické občanské participaci, kdy se lidé již mohou vyjádřit, nicméně stále nemají reálnou moc (Arnstein 1969, Cogan a kol. 1986). Arnstein (1969) za takovou občanskou participaci považuje *informování*, *konzultace* a *uklidňování*. *Informování* je povinným jednosměrným tokem informací od vedení obce k občanům, *konzultace* zahrnuje například zjištění veřejného mínění či veřejná setkání a *uklidňování* jsou myšleny komise či poradní orgány. Stále se však podle Arnstein jedná o tokenismus a symbolickou participaci. Tyto stupně však podle ní mohou vést ke skutečné participaci, případně ji mohou doplnit (Arnstein 1969).

Nejvyšší stupně participačního žebříku jsou již skutečnou občanskou participací, umožňující občanům mít reálný vliv na dění v obci. Cogan a kol. (1986) za takovou občanskou participaci považují *veřejné interakce*, kdy probíhá výměna myšlenek mezi jednotlivými aktéry, kteří se podílejí na konsenzu, a *veřejné partnerství*, kdy mají občané při rozhodování konkrétní úlohy a zodpovědnosti. Arnstein (1969) tento nejvyšší stupeň již skutečné občanské participace souhrnně nazývá „občanskou mocí“, přičemž ji dělí na *partnerství*, *delegování* a *občanskou kontrolu*. Při *partnerství* je část moci skutečně v rukou občanů, kteří mohou vyjednávat se správcí obce a podílet se na tvorbě rozhodnutí. Politici představitelé občanům umožní sdílet jistou pravomoc a zaváží se ke vzájemnému konzultování určitých rozhodnutí. *Delegování* moci do rukou občanů je jakousi přenesenou odpovědností, kdy ve vymezené oblasti mají občané hlavní slovo, nebo mají právo vetovat rozhodnutí radnice. *Občanská kontrola* je pak hypotetickým protikladem manipulace, kdy občané hrají zcela dominantní roli v místním dění. Takový stav však podle Arnstein prakticky nemůže v běžném státním zřízení fungovat (Arnstein 1969).

Poněkud odlišně k rozčlenění jednotlivých metod občanské participace přistupují Píbilová a Svoboda (2014). Na rozdíl od tradiční kategorizace občanské participace používají dvě osy, přičemž osa x poukazuje na vyžadovanou míru aktivity veřejné autority v procesu a osa y pak na vyžadovanou míru aktivity občanů (Píbilová a Svoboda 2014). Potíž jejich modelu je v tom, že nedostatečně zachycuje podstatné dělicí kritérium v ostatních modelech občanské participace, tedy míru s občany sdílených pravomocí. Z tohoto důvodu se další části práce odkazují zejména na členění občanské participace podle modelu Arnstein.

2.1.2.2 Metody občanské participace

V předchozí kapitole byly vymezeny kategorie občanské participace podle míry vlivu, jaký občané při dané akci mají s tím, že akce jsou prováděny pomocí různých metod. Při pohledu na samotné metody občanské participace se však ukazuje jeden významný problém, kterým je jejich obtížně zařazení do vymezených kategorií občanské participace. Každá metoda neboli technika občanské participace, je totiž pomyslným nástrojem přístupu k občanské participaci, který je možné využít různými způsoby podle toho, k jakému cíli se snaží iniciátor akce dojít.

Kupříkladu místní referenda jsou v teoretické rovině veřejnou volbou, jejíž výsledek je závazný a které se mohou účastnit všichni dospělí obyvatelé daného území. Jako taková jsou místní referenda občanskou kontrolou a jsou po právu řazena na vrchol participačního

žebříku (Arnstein 1969, Frewer a Rowe 2000, Participedia 2017b). Přesto však místní referendum skýtá některá rizika. Pokud je v něm například otázka položená zavádějícím způsobem nebo pokud jsou občané o dané problematice špatně, vůbec či manipulativně informováni, může se v extrémním případě místní referendum stát manipulativním nástrojem který postrádá prvky skutečné občanské participace (viz kap. 4.2.4 (Ne)spokojenost respondentů s proběhlými participačními akcemi). Samotné místní referendum je tedy metodou občanské participace, která může být skutečnou participací, pokud je s občany sdílena moc a konzultováno rozhodnutí. Stejně tak může při špatném provedení sloužit spíše jako metoda symbolická či dokonce manipulativní, která postrádá prvky skutečného participování.

V současnosti existuje nepřeberné množství participačních metod, které se od sebe často liší jen v malých detailech. Jejich poměrně obsáhlý výčet je možné najít na různých internetových webech, které se zabývají občanskou participací, například Participativní metody (2018) nebo Participedia (2010, 2012, 2017). V odborných publikacích se jim částečně věnuje již zmíněná Arnstein (1969), Cogan a kol. (1986), Píbilová a Svoboda (2014) a poměrně komplexní výčet hlavních metod uvádí Frewer a Rowe (2000). Na základě zmíněné literatury je uveden výčet a základní charakteristika hlavních metod občanské participace (tabulka 1).

I s ohledem na odlišné využití metod v různých situacích vyplývá, že jejich znalost nezaručuje úspěšnou občanskou participaci. Vzniká tedy otázka, jaká jsou kritéria občanské participace, která má občany skutečně přizvat do rozhodování?

Tabulka 1: Hodnocení participačních metod

	Vyžadovaná aktivita občanů	Vyžadovaná aktivita veřejných představitelů	Potenciální vliv na veřejné dění	Cíl metody	Popis metody	Povaha účastníků	Časové měřtko
Místní referenda	vysoká	nízká	vysoký	přízpůsobit rozhodnutí většinovému názoru	veřejná volba pomocí položené otázky (ano/ne), jejíž výsledek je závazný	potenciálně všichni	jednorázová akce v konkrétní čas
Vyjednávání	vysoká	vysoká	vysoký	nalézt usnesení, se kterým se všichni ztotožní	pracovní skupiny složené ze všech zúčastněných stran, které pomocí vyjednávání hledají určitá řešení	několik zástupců veřejnosti, odborníků a politiků	několik dní až měsíců
Občanské poradní výbory	vysoká	spíše nižší	proměnlivý	umožnit určitou problematiku zkoumat hlouběji a pomoci tím veřejným představitelům	skupina vybraných zástupců veřejnosti, která funguje jako poradní orgán místní veřejné správy	menší skupina zástupců veřejnosti	dlouhodobá fungující skupina
Veřejná slyšení	střední	spíše vyšší	střední	sloužit k prezentaci a diskuzi projektů s cílem shromáždění názorů a připomínek veřejnosti	otevřené shromáždění, kde může každý říci svůj názor	interesovaní občané, odborníci a politici	opakovaná setkání po dobu až několika týdnů
Konsenzační konference	střední	střední	proměnlivý	vytvoření nezávislého výstupu, který reflektuje názor veřejnosti, odborníků i veřejných představitelů	setkání, na kterém zúčastnění pod vedením moderátora hledají konsenzus ohledně určitého tématu	10–20 zástupců veřejnosti	několikadenní akce
Focus group	vysoká	spíše vyšší	spíše nízký	získání názoru veřejnosti	hlubší moderované rozhovory s reprezentativními zástupci veřejnosti na určité téma	několik desítek zástupců veřejnosti	více kratších setkání
Veřejná mínění	střední	střední	nízký	Shromáždění názorů laické veřejnosti	různá, zejména dotazníková šetření	velký, obvykle reprezentativní vzorek populace	jednorázová maximálně několikadenní akce
Informování	nízká	střední	nízký	informovat veřejnost o dění různého charakteru	správcí obce veřejnost informují o dění na radnici a v obci pomocí úřední desky, tiskoviny, rozhlasu či jiných informačních prostředků	potenciálně všichni	dlouhodobě fungující informační portál

Zdroje: Frewer a Rowe 2000, *Participativní metody* (2018a,b,c), *Participedia* (2010a,b,c; 2012a; 2017a,b), Píbilová a Svoboda (2014), vlastní zpracování

2.1.2.3 Obecná kritéria úspěšné občanské participace

Otázka správného přístupu k participaci je diskutována v mnoha publikacích, které poukazují na výhody a možnosti jednotlivých metod. Často jsou pak navrhovány složité několikafázové modely metod a přesné postupy, jak správně participovat (například Renn a kol. 1993). Ačkoliv však jsou tyto postupy propracované a relativně ucelené, nelze je považovat za univerzální „návod“ na občanskou participaci. Každá situace totiž vyžaduje jedinečný přístup, který odpovídá místním podmínkám a cílům, jež má občanská participace pomoci naplnit (Glass 1979, Haken a kol. 2016a). Důležitější je tedy vytyčení některých kritérií, které by měla úspěšná občanská participace splňovat.

Poměrně ucelený souhrn kritérií poskytuje Arnstein (1969), která je dělí na *procesní kritéria* a *kritéria přijatelnosti procesu*. Nejdůležitějšími kritérii se také zabývali další autoři, například Feltey a kol. (1998), Frewer a Rowe (2000), Glass (1979), Haken a kol. (2016a) nebo Renn a kol. (1993) (tabulka 2). Prvním z klíčových kritérií, na které by měl být kladen důraz je jejich (1) *kvalita*, neboť úspěch často ztroskotává na malé informovanosti o akcích a jejich kontroverzním provedení (Macedo 2005). Aby mohla být kvalita na co nejvyšší úrovni, je nutné participaci legislativně ošetřit tak, aby byla jednak vstřícná pro zapojení dalších aktérů a zároveň splňovala institucionální požadavky (Parker 2002). Dalším z klíčových aspektů úspěšné občanské participace, je její (2) *autenticita*. Autentický přístup vyžaduje soustředěnost nejen na výsledek, ale i na proces jako takový. Lidé by v něm měli být zapojeni od počátku až do konce, měli by mít možnost se skutečně podílet na procesu a neměli by být odděleni od řešeného problému (Feltey a kol. 1998). V takovém přístupu je nutné uvědomit si role jednotlivých aktérů, všechny zapojit a dosáhnout jejich optimální (3) *kooperace*. Politici představitelé jako vedoucí procesu, odborníci a experti jako zdroj odborných informací a technických posudků. Občané by pak měli být těmi, kdo přináší podněty, poskytují holistický pohled, znají kontext místních specifik a jsou nejlepšími soudci procesu. (Frewer a Rowe 2000, Glass 1979, Renn a kol 1993). Podmínkou však je, aby se při spolupráci alespoň přibližně shodovala očekávání veřejnosti, odborníků a správců obce (Parker 2002).

Ze zmíněných kritérií vyplývá, že provedení občanské participace zpravidla není jednoduchým úkolem. Přesto však autoři odborných publikací uvádějí výhody občanské participace a obce k ní povzbuzují (Haken a kol. 2016a).

Tabulka 2: Kritéria úspěšné občanské participace

Kritéria přijatelnosti participačního procesu	
<i>Autenticita</i>	Celý proces by měl být co nejvíce spjat s lidmi, kterých se nejvíce dotýká, protože důraz by měl být kladen na celý proces, nikoliv jen na jeho výsledek.
<i>Kooperace</i>	Aktéři musejí mít jasně dané role a musí fungovat jejich vzájemná spolupráce.
<i>Reprezentativnost</i>	Účastníci by měli být komplexním vzorkem dotčeného obyvatelstva a měli by mít možnost se rovnocenně zapojit. Zejména hrozí znevýhodnění chudších a upřednostnění dravých a inteligentních.
<i>Nezávislost</i>	Proces by se měl uskutečňovat nestranně a měl by tak být všemi vnímán.
<i>Včasné zapojení</i>	Veřejnost by měla být zapojena co nejdříve, s výjimkou vysoce technických otázek, kde vždy není vhodné ji zapojovat.
<i>Vliv</i>	Výstup procesu by měl mít skutečný hmatatelný dopad.
<i>Transparen-tnost</i>	Proces musí být vykazatelný. Veřejnost by měla vědět o čem se rozhoduje, co se děje a jak jsou rozhodnutí provedena.
Procesní kritéria	
<i>Dostupnost zdrojů</i>	Aby mohli plnit svou roli, měli by účastníci mít přístup ke zdrojům (informace, lidské zdroje, technické vybavení, čas).
<i>Definice úkolu</i>	Je potřeba jasně definovat povahu a rozsah procesu a omezit nejasnosti.
<i>Cena/výkon</i>	Před užitím postupu je vhodné zvážit náklady a možnosti jiného postupu.

Zdroje: Arnstein 1969, Feltey a kol. 1998, Frewer a Rowe 2000, Glass 1979, Haken a kol. 2016a, Renn a kol. 1993, vlastní zpracování

2.1.2.4 Pozitiva, negativa a rizika občanské participace

U dobře provedené občanské participace, která splňuje zmiňovaná kritéria, převažují získaná pozitiva nad negativy (tabulka 3), respektive komplikacemi s ní souvisejícími. Zároveň však existují i určitá rizika, která mohou vzniknout u špatně provedené participační akce. Haken a kol. (2016a) uvádějí, že dobrá občanská participace může obci velmi pomoci, nicméně „špatná ... je škodlivější než žádná“ (Haken a kol. 2016a, s. 9).

(1) Na pozitiva občanské participace lze podle Glasse (1979) nahlížet dvojí perspektivou. Jednak očima správců obcí, kteří při dobře provedené občanské participaci získávají *důvěryhodnost* u veřejnosti. Druhou perspektivou je pohled samotných občanů, kteří skrze občanskou participaci získávají *možnost změnit* něco k lepšímu (Glass 1979). Možná základním a nadřazeným pozitivem, které plyne z občanské participace je samotné *posílení demokracie*. Podle Maceda (2005) je totiž zapojení občanů do politiky a veřejných aktivit dobré, protože „demokracie je lepší, když je do ní zapojeno více subjektů“ (Macedo 2005, s. 8).

Dalším uváděným pozitivem je, že občanská participace je jedním ze způsobů, jak *snížit napětí a konflikty* ve veřejné politice, neboť skrze ni může dojít k vysvětlení postojů a výslednému konsenzu (Parker 2002). Asi hlavním pozitivem zapojení občanů, je *předejití* pozdějším *konfliktům* a tím i *snížení finanční nákladnosti* řešení dané otázky či projektu z dlouhodobého hlediska. Pokud se totiž plánuje pouze jednou ale důkladněji, nemusíme se k dané otázce později opakovaně vracet a ušetří se dodatečné náklady (Frewer a Rowe 2000, Haken a kol. 2016a).

Tabulka 3: Možná pozitiva, negativa a rizika občanské participace

Pozitiva (+)	Negativa (-)
Výměna informací získaná ze spolupráce občanů a odborníků	Lidé participují jen u pro ně palčivých otázek
Zvýšení povědomí o odborných tématech u občanů	Časová náročnost
Budování veřejné podpory	Vyšší finanční nákladnost v krátkodobém horizontu
Reprezentativnost daná zastoupením více zúčastněných stran	Vyšší komplikovanost procesu a složitější hledání konsenzu
Transparentnost plánovacího procesu	Rizika (-)
Nížší finanční nákladnost v dlouhodobém horizontu	Hrozba zneužití (silnější prosazují skrze participaci své zájmy)
Finanční zisk plynoucí z ochoty lidí investovat do míst, ke kterým mají osobní vazby	Ohrožení legitimacy procesu, pokud správci nejsou vedoucími procesu (narušení zastupitelské demokracie)
Možnost občanů podílet se	Riziko prosazování osobních zájmů skrze participaci, laická veřejnost hledající okamžitý prospěch
Předejití pozdějším konfliktům	
Posílení vzájemné důvěry	
Budování sociální soudržnosti	
Lepší kvalita a efektivita plánování	
Tvorba neformálních vztahů	
Plánování se znalostí místních podmínek	

Zdroje: Cogan a kol. 1986, Frewer a Rowe 2000, Glass 1979, Haken a kol. 2016a, Iwińska, 2017, Parker 2002, Renn a kol. 1993, vlastní zpracování

(2) Patrně nejčastěji zmiňovaným negativem, které je ve zdánlivém rozporu s posledním uvedeným pozitivem, je větší *časová a finanční nákladnost* projektu, daná složitostí organizování občanské participace. Je však nutné uvést, že tato negativa platí pouze v krátkodobém pohledu. Neboť nákladnost vynaložená při participačním přístupu v rozhodování se později vrátí díky kvalitnějším rozhodnutím, která akceptuje širší veřejnost a na jejichž podpoře se podílí (Cooke a Kothari 2001, Haken a kol. 2016a, Iwińska 2017).

(3) Zmiňována jsou také rizika, která mohou vzejít ze špatně provedené občanské participace. Jedná se zejména *hrozící elitářství*, kdy je těžké zapojit rovnoměrně všechny aktéry do rozhodování a hrozí tak *zvýhodnění silných*, kteří se umí prosadit (Cooke a Kothari 2001, Haken a kol. 2016a, Iwińska 2017). Cooke a Kothari (2001) dokonce považují občanskou participaci za potenciální zdroj novodobé tyranie, neboť může být zneužita progresivními aktéry k ovládnutí slabších, a poukazují na potenciální ohrožení demokracie skrze participační aktivity.

Pro komplexní pochopení občanské participace, nestačí pouze porozumět tomu, co občanská participace je, jaké formy má a jaké jsou její klady a zápory. Občanská participace je totiž možným přístupem k rozhodování v obcích, který je podřízen *institucionálnímu rámci* a který vyžaduje dobrovolné *zapojení občanů* do dění. Pokud budou lidé vstřícní k zapojení a umožní-li to zákony, pak je teprve možné občanskou participaci považovat za vhodný přístup.

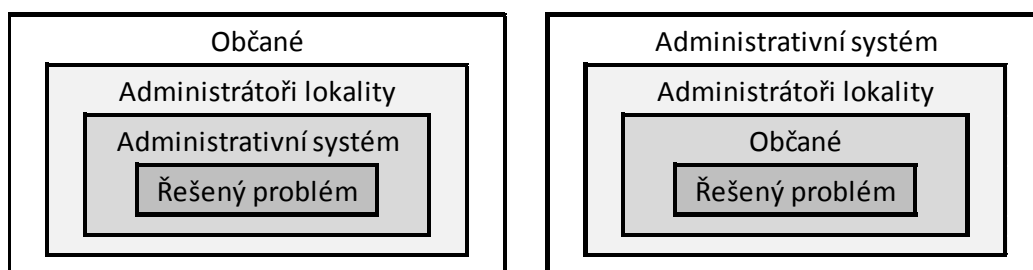
2.1.3 Institucionální rámec a občanská společnost – předpoklady umožňující občanskou participaci v českém kontextu

V úvodu teoretické části byly uvedeny dva základní předpoklady občanské participace. Prvním z nich je *existence demokracie* (Kroupa a Mansfeldová 2005, Rakušanová 2015, Stachová 2008) a druhým *zájem a ochota občanů do ní vstupovat* (Badescu a kol. 2004, Haken a kol. 2016a). Následující část se tedy zaměřuje na institucionální rámec s přihlédnutím k českým podmínkám a na občanskou společnost v postkomunistickém prostředí, zejména pak českého venkova.

2.1.3.1 Občanská participace v institucionálním kontextu

S kritikou obecného konvenčního přístupu k rozhodovacím procesům, přišli Feltey a kol. (1998). Ti upozorňují, že občané jsou často odtrženi od řešení určitého problému lokality, ačkoliv jsou mu sami denně vystavováni. Důraz by však měl být kladen na participační autentické plánování v obcích, které staví občany do centra dění a neodděluje je od řešeného problému (obrázek 2). Veřejnost by měla být tím, kdo demokraticky určuje cíl a prioritní hodnoty. Byrokratičtí pracovníci a odborníci by pak měli být odpovědní za to, jak se k vytyčenému cíli dostaneme (Feltey a kol. 1998, Parker 2002).

Obrázek 2: Konvenční vs. autentický přístup k plánování



Zdroj: Feltey a kol. 1998, vlastní zpracování

V celé řadě mezinárodních dokumentů (například EU, OECD) rezonuje potřeba vyššího zapojení občanů a dalších aktérů do veřejného rozhodování. Se vstupem Česka do EU nabyl pojem občanská participace významu, neboť slouží jako nástroj pro získání prostředků na rozvoj území (Haken a kol. 2016a, Vajdová 2009). Přesto není v českém prostředí občanská participace nijak přímo definovaná. Některé právní normy nicméně participativní přístup předpokládají a umožňují (Haken a kol. 2016a, Illner 2007). V praxi tak nastávají v českém prostředí tři situace. (1) První situací, jsou ty, kdy občanská participace zákonem není umožněna. Jedná se o ojedinělé rozhodovací situace (např. krizové řízení při odvrácení následků živelných pohrom). (2) Dále se jedná o případy, kdy je občanská

participace umožněna, ale není vyžadována (např. kulturní plánování, komunitní přístup k přípravě rozvojových dokumentů). (3) Poslední možností je zákonem vyžadované participování (např. tvorba územního plánu, místní referendum, informování občanů o dění v obci), jedná se však o formy participace, které mají spíše připomínkový či hlasovací charakter bez nutnosti vzájemného konsenzu (Haken a kol. 2016a, Haken a kol. 2016b, Illner 2007). Co však český právní řád garantuje, je možnost politické participace. V obecné rovině je politická participace obsažena v Listině základních práv a svobod, která platí i v Česku (Illner 2007). Obecně však nejsou komplexní participační aktivity nijak přesně legislativně upraveny, což vede k absenci reprezentativnosti a legitimacy participačních aktivit (Ferjenčíková 2016).

Alespoň některé formy participace však právní řád vymezuje konkrétně. (1) Jednou z nich je v Listině práv a svobody uvedená „právo občanů podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců“ (PSP ČR 2018). (2) Dále je vymezené informování, které zajišťuje *zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím*. Ten ukládá veřejným představitelům povinnost informovat občany daného správního celku o dění v něm. (3) Zákonem jsou vymezená také místní referenda, která upravuje *zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu a změně některých zákonů* (Zákony pro lidi 2018). Místní referenda jsou po samotných volbách nejautoritativnější formou občanské participace a jsou jedinou institucí přímé demokracie v českém politickém systému (Illner 2007). Podrobněji se pak občanské participaci na lokální úrovni věnuje *zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní řízení)*. Podle něj mají občané starší 18-ti let právo například na hlasování v místním referendu, dále vyjadřovat svá stanoviska na zasedání zastupitelstva a nahlížet do jejich usnesení, vyjadřovat se k návrhu rozpočtu a nahlížet do něj, požadovat projednání určitých záležitostí nebo podávat orgánům obce návrhy, připomínky a podněty (Zákony pro lidi 2018). Zákon dále ukládá obci umožnit občanům všechna uvedená práva. Ke kolektivní participaci si však zákon explicitně nevyjadřuje (Illner 2007, Zákony pro lidi 2018).

Jedinou přímo zákonem ošetřenou formou občanské participace v Česku je tedy informování a místní referenda. U ostatních procesů místní politici musejí názory občanů zaznamenat, nejsou však povinni je zohlednit ve svém rozhodnutí, pokud tak sami neurčí (Illner 2007, Zákony pro lidi 2018).

2.1.3.2 *Občanská společnost v postkomunistickém prostředí Česka*

Při zkoumání občanské participace v určitém prostředí, je nutné chápat kontext občanské společnosti² a s ní souvisejícího sociálního kapitálu³ jako předpokladů ovlivňujících úspěch a uplatnitelnost občanské participace v daném prostředí (Čermák a Stachová 2009, Ferjenčíková 2016). V Česku a dalších postkomunistických zemích, na rozdíl od Skandinávie, Nizozemska nebo Švýcarska, není občanská společnost občanské participaci tolik nakloněna (Howard 2003, Stachová 2008). Aktivní zapojení a partnerství s občany je v těchto zemích poměrně novou formou, která vzhledem k nízké vzájemné důvěře mezi občany a správci obcí není zatím příliš běžná. Právě nižší důvěra, zejména občanů v samosprávné orgány, je hlavním úskalím občanské participace, neboť se do ní lidé zapojují spíše neochotně (Badescu a kol. 2004, Kolář a Syllová 2005, Stachová 2008). Postkomunistickým klimatem společnosti se zabýval Howard (2003), který si kladl otázku, zda může občanská společnost v postkomunistických zemích produkovat demokratické výsledky vzhledem k nedůvěře občanů v možnost skutečně něco ovlivnit (Howard 2003). Kořeny nedůvěry ve vládnoucí orgány pochází z komunismu a ze změn, které následovaly po pádu komunismu. Na jedné straně je to proces transformace, který nepřispěl k vytvoření pozitivního sociálního kapitálu, neboť přinesl nezaměstnanost, konkurenční prostředí a rozevírající se nůžky. Na druhé straně se jedná o primární orientaci na rodinu a osobní síť. Tyto dva faktory neumožňují prostředí pro tvorbu veřejné důvěry (Howard 2003, Kolář a Syllová 2005). Primární orientace na rodinu, která se podílí na menším zájmu o participační aktivity, však není dána tím, že by zdejší lidé byli většími asociály (Kolář a Syllová 2005). Pouze vlivem zkušeností, kdy v komunismu mohli participovat pouze předepsanými způsoby (spartakiády apod.), koncentrují své aktivity spíše do osobních sítí a rodin, které jsou alternativou participačních aktivit (Badescu a kol. 2004, Kolář a Syllová 2005). V souvislosti se zájmem lidí participovat, platí podle Badescu a kol. (2004) tři podmínky ze strany občanů, kteří participují (1) protože mohou (mají čas a prostředky), (2) protože chtějí (mají motivaci) nebo (3) protože jsou o to požádáni. Všechny tyto aspekty však byly za komunismu ničeny nemožností skutečné občanské participace (Badescu a kol. 2004).

² Občanská společnost, je prostorem svobodného jednání, mezi rodinou, státem a trhem, přičemž nesmí být na trhu ani státu závislá (Badescu a kol. 2004, Kroupa a Mansfeldová 2005). Její existence vychází z demokratického politického systému, přičemž důraz je kladen na veřejnost, která je aktivní a prosazuje vlastní či veřejné zájmy. Občanská participace je v kontextu občanské společnosti překonáváním hranic mezi soukromým a veřejným (Badescu a kol. 2004, Bernard 2007, Ferjenčíková 2016, Kroupa a Mansfeldová 2005, Rakušanová 2015).

³ Sociální kapitál vyjadřuje pomyslnou kvalitu společenství, jenž je vyjádřena aspekty jako důvěra, sociální soudržnost, respekt k zákonu a úsilí o společné dobro (Putnam 1995).

Zklamání z demokracie a historická nedůvěra v instituce, vedou k nechuti účastnit se na veřejném životě a k nižšímu zájmu občanů o samotnou občanskou participaci (Kolář a Syllová 2005). Přesto však důvěra a demokratické hodnoty pomalu posilují i v postkomunistických zemích. K jejich dalšímu posilování je však nutná citlivá a transparentní veřejná správa. Poté lze očekávat aktivnější participující občanskou společnost (Badescu a kol. 2004, Kolář a Syllová 2005).

Ačkoliv je občanská společnost Česka podobná ostatním postkomunistickým zemím, je dobré pochopit její specifika, která pramení zejména z polarity venkov vs. město. Existují totiž rozdíly v důvěře a aktivitě občanů, při srovnání českého venkova na jedné straně a městských regionů na straně druhé. Tyto odlišnosti pramení z několika faktorů.

(1) Faktory, které vedou k větší participační aktivitě venkova, jsou lepší znalost místních podmínek, přátelštější klima pramenící z menší velikosti obce a z toho vycházející silnější vzájemné vazby a vzájemná důvěra (Čermák a Stachová 2009, Vajdová 2009). (2) Faktorem, který v některých situacích vede k většímu participování, jindy však naopak, je vyšší důvěra obyvatel venkova v lokální vládnoucí orgány⁴. Tato vyšší důvěra je dozajista pozitivním faktorem, který může vést k větší aktivitě občanů, protože ti to věří v možnost něco ovlivnit (Čermák a Stachová 2009). Nicméně efekt může být i opačný, když občané natolik důvěřují správcům obce, že nemají potřebu participovat. To však za dané situace nelze brát jako negativum venkova (viz kap. 4.3.1 Občanská (ne)participace v obci Olovnice). (3) Prvním faktorem, který vede k nižšímu participování na venkově, je jeho stárnoucí obyvatelstvo. Starší obyvatelé totiž méně důvěřují a jsou méně aktivní v obecním dění (Čermák a Stachová 2009, viz tamtéž). Dalším faktorem způsobujícím nižší participování, je hrozící vnímání sebe sama jako outsidera na periferii. To vede k apatii a nezájmu o veřejné dění. To však platí pouze u některých periferních oblastí a nejedná se o charakteristiku celého českého venkova (Vajdová 2009).

Celkově však převládají proparticipační faktory a občané venkova jsou oproti městům aktivnější a vstřícnější občanské participaci (Čermák a Stachová 2009, Vajdová 2009).

Jedním z problémů občanské participace na venkově je najít způsobu, jak kontaktovat a zapojit lidi do participačních aktivit (viz kap. 4.3.2 Občasná občanská participace v obci Nelahozeves). Tuto otázku si částečně kladly Vajdová (2009) a Susová (2009). Zdroj informací a komunikace, který na venkově převládá, je zejména ústní a především neformální. Jejich důležitost dokládá uzavřenější sociální síť. Důležité jsou také místní tiskoviny či rozhlas. Menší vliv pak mají spolky, jiné organizace a informace od zastupitelů,

⁴ Na rozdíl od lokální politiky, obyvatelé venkova zpravidla méně důvěřují politickým představitelům krajské a zejména národní úrovně (Čermák a Stachová 2009).

což ztěžuje aktivizaci občanské participace (Vajdová 2009). Susová (2009) se zabývala uplatnitelností internetových fór v občanské participaci suburbánních obcí Prahy, tedy k Praze přiléhajícího venkova, který je však specifický mladším obyvatelstvem a městským způsobem života. Internetová fóra jsou podle ní jistým způsobem občanské participace, neboť zde dochází ke kontaktům mezi lidmi a diskuzím na různá témata, která obec řeší. Susová (2009) uvádí, že oficiální typy internetových fór posilují občanskou participaci, neboť zde dochází ke kontaktu občanů se zastupiteli a výměně názorů a informací. Diskuzí na těchto fórech se však účastní zejména přistěhovalí obyvatelé, neboť starousedlíci již mají vybudované sociální sítě a nemají potřebu se zapojovat do internetových diskuzí (Susová 2009).

2.2 OBČANSKÁ PARTICIPACE – PLÁNOVÁNÍ V KONTEXTU MÍSTA

Při rozhodovacích procesech v obcích, které se dotýkají území a územního rozložení (zejména územní plánování, jiná dílčí rozhodnutí, částečně také strategické plánování), se často využívá tradiční, technokratický a odborně vedený přístup (Feltey a kol. 1998, Parker 2002). Potíž tohoto přístupu pramení kromě jiného (viz kap. 2.1.2.3 Obecná kritéria úspěšné občanské participace) z odtržení plánovače od území, o kterém rozhoduje. Plánovač je totiž vnímá spíše z neutrálního vzdáleného místa, aniž by měl s místem více než pouze vizuální zkušenost (Osman 2014). Jedná se o plánování z „ptačí perspektivy“ (Osman 2014), „*pohledu odnikud*“ (Osman a Pospíšilová 2016). Pokud však má být plánování v obcích kvalitní a akceptovatelné pro širší veřejnost, je potřeba změnit důraz z architektonického „*top-down*“ plánování na místní „*bottom-up*“ plánování. Takové plánování, někdy zmiňované v tomto kontextu také jako „*place-making*“ (Iwińska 2017, Silderberg a kol. 2013), patří do vyšších příček participačního žebříku a klade důraz na jedinečnost místa, neboť se do něj zapojují místní lidé. Cílem takového plánování by měla být snaha vytvářet „dobrá místa k životu“ (Cresswell 2004, s. 97).

2.2.1 Místo

Důležitost místa v občanské participaci pramení ze vztahu lidí k určitému území, na jehož rozvoji se podílejí. V kontextu občanské participace se tak nejedná jen o fyzický prostor (viz technokratické plánování), ale do popředí se dostává přisuzovaný význam místa, který nejlépe vnímají místní lidé (Cresswell 2008). Jedním z cílů participativního plánování, je skloubit plánování prostorů tak, aby nebyl opomenut jejich význam a byl uvažován sociální aspekt. Právě dualita mezi prostorem, resp. lokalizací a místem, resp. lokalizací s významem, je klíčová pro pochopení konceptu místa⁵. Agnew (1987), který používá pojem „*location*“, i Cresswell (2008), který uvádí pojem „*space*“, vnímají prostor jako lokalizaci, určitý bod na zemi (Agnew 1987, Cresswell 2008). Místo, uváděné v zahraniční literatuře jako „*place*“ je územím, které má nějakou historii, má pro lidi určitou smyslovou hodnotu, lidé ho nějak vnímají, mají k němu citovou vazbu a dávají mu určitý význam (Agnew 1987, Cresswell 2008, Relph 1976, Tuan 1974).

⁵ Z pohledu prostoru (location, space) je Kutná Hora lokalizací, která má souřadnice 49.95N, 15.27E, leží v nadmořské výšce 250 m n.m. a má rozlohu přibližně 30 km². Z pohledu místa (place) však Kutná Hora nabývá významu jako místo, kde se těžilo stříbro, místo, které patří do světového dědictví UNESCO, kde se konají festivaly, kde žije turistický ruch (ilustrace upravena podle Cresswell 2008).

Sociální geografie se přitom dříve více zaměřovala právě na prostor. Jednalo se o racionální prostorovou vědu, „*spatial science*“, která smysl místa, zkušenost a vztah lidí k němu příliš nezmiňovala (Cresswell 2008). Počátek studia s ohledem na vztah lidí k místu, interakci s ním a jeho význam se datuje do 60. let 20. století (Iwińska 2017). Jedním z prvních autorů byl například Lynch, který v knize „*The Image of the City*“ apeloval na městské interakce a zabýval se vzájemnou interakcí člověka s prostředím, ve kterém se pohybuje. Podle něj je člověk prostředím ovlivňován a zároveň jej ovlivňuje (Lynch 1960). Důraz na místo se pak objevil zejména v 70. letech, s příchodem humanistické geografie a uvažováním zkušenosti lidí s místem a v místě (Cresswell 2008).

Důležitým autorem zabývajícím se pojetím místa v nově „vzniklé“ humanistické geografii, je Y.F.Tuan. Tuan uváděl důležitost propojení sociologie, která studuje statusy lidí, a geografie zabývající se prostorovostí (Vávra 2003). Místo je podle Tuana souborem unikátních vlastností zahrnujících lokalizaci i status, protože například to, kde člověk bydlí, vypovídá o jeho postavení ve společnosti (Tuan 1974). Tuan si uvědomuje, že místa lze rozdělit podle jejich typu na dvě skupiny. (1) Jednak se jedná o *místa zvýšené péče* (například roh ulice, obchod či domov), která mohou být poznávána zejména zevnitř, a souvisejí se subjektivní emocí. (2) Druhou skupinou jsou podle něj *veřejné symboly* (veřejná zahrada, monumentální budova, pomník), které jsou určitým způsobem významné a mají atmosféru, která může být sdílena a mohou ji vnímat i lidé zvenku (Tuan 1974). Ze souvislosti vymezených typů míst podle Tuana vyplývá, že místa mohou mít různou měřítkovou velikost. Místa zvýšené péče, ke kterým mají lidé zpravidla nejsilnější vazby, jsou většinou v řádu několika km², což potvrzuje Castree (2003) který uvádí, že se život lidí se odehrává na několika km². Oproti tomu místa, která jsou veřejnými symboly, jsou někdy i mezinárodně chráněna (Vávra 2003). Někdy mohou být na úrovni pomníku, jindy měst, území UNESCO, případně regionů či států a jejich rozloha může dosahovat i několika desítek km² či více.

V souvislosti s uvedeným vnímáním *zevnitř* nebo *zvenku* uvádí Tuan (1974) syndrom „*my a oni*“. To že se nám stýská po domově nebo to že nám není komfortní, pokud přijde někdo cizí k nám domů, poukazuje na skutečnost, že každý někam patří a někam nepatří. To se však netýká pouze domova (byt, dům), ale i komunity, města či národa (Tuan 1974). Podobně k místu přistupoval i Relph (1976), který je vnímá centristickým pohledem. Neboť centrum dění jednotlivce je tam, kde se cítí být doma „*inside*“. Opakem jsou místa, ve kterých se jednatel cítí být odcizen od okolí, což Relph (1976) nazývá jako „*outsideness*“. To nastává například po přestěhování se. Život lidí je však dialektikou mezi oběma protipóly a tyto situace určují identitu lidí (Relph 1976). Ono vnímání míst jako „*inside*“ a „*outside*“

částečně vyplývá z přístupu k místu, které zmiňuje Harvey (1992). Ten poukazuje na místa, sloužící i jako prostor vymezení se vůči jiným, což však není jejich zcela pozitivní vlastnost. Místa jsou podle něj zásadní pro kontrolu uspořádání společnosti, neboť se snaží získat pro sebe co největší kapitál (Harvey 1992, 1996).

Místa, kde se cítíme doma, jsou podle Relpha (1976) oslabována moderní uniformní architekturou. V důsledku toho podle něj vznikají území, kde se nikdo necítí doma, neboť dochází ke ztrátě významů „*placelessness*“ (Relph 1976). S tím však vyjadřuje nesouhlas Castree, podle nějž je identita místa vnějšími vlivy spíše posilována (Castree 2003). Zároveň je nutné si uvědomit, že ačkoliv se místo nepohybuje⁶, nikdy není hotové a konečné, ale neustále se buduje a mění (Cresswell 2004, Pred 1984). Massey (1991) poukazuje na to, že pokud bychom si mysleli, že místa (jejich hranice a význam) jsou daná dějinami, vedlo by to k názoru, že místo není otevřené, že patří jen někomu. Tím bychom se však podle ní dostali ke xenofobii. Proto je podle ní nutné, brát místa jako otevřená. Vlivem času a globalizace se totiž místa, jejich význam a vnímané hranice mění, neboť celý svět je propojený a vzájemně se ovlivňuje (Massey 1991).

Cresswell (2004), nastiňuje tři základní úrovně přístupu ke studiu místa. (1) První úroveň je popisný přístup k místu. Jedná se o *idiografický přístup* regionální geografie, který je blízko myšlenke světa jako souboru míst, která jsou jedinečná, přičemž důležitá je rozlišovací schopnost míst. (2) Druhým způsobem je *sociálně konstruktivistický* přístup k místu. Ten také pracuje s jedinečností místa, ale vnímá jej však jako příklad obecnějších procesů. Takový přístup je vlastní marxistické, feministické a post-strukturalistické škole. (3) Třetím je pak podle Cresswella *fenomenologický přístup* k místu. V takovém případě se nehledají jedinečné atributy míst ani procesy, které tvoří konkrétní místo. Snahou je spíše definice lidské existence v nějakém místě. Nejedná se pak o studii míst obecně, ale o studii konkrétního místa. Takový pohled je vlastní právě humanistickým geografům (Cresswell 2004).

K dosažení cíle, kterým jsou kvalitní místa, místa, jež nebudou „zemí nikoho“ a jejichž součástí budou místní i návštěvníci (Relph 1976), je možnou cestou právě participativní plánování (Manzo a Perkins 2006, Relph 1976).

⁶ Cresswell (2004) však také uvádí, že i například transoceánská loď může být na nějaký čas místem domova pro posádku, ačkoliv se pohybuje.

2.2.2 Plánování míst

Pokud se zasadí místa do kontextu plánování, jedná se podle Silderberga a kol. (2013) zejména o místa veřejných prostranství, ke kterým by měl mít každý přístup. Právě jejich veřejnost a „lidskost“ byla však vlivem top-down technokratického přístupu k plánování oslabena, neboť je odlidštil (Silderberg a kol. 2013). Z mnohých míst se vytratily veřejné, náboženské a obchodní aktivity i funkce setkávání. Tedy ústřední atributy, které jim byly vždy vlastní (Webb 1990). Tvorba míst je na rozdíl od top-down technokratického plánování volbou, nikoliv nařízením. Jedná se o strategii udržitelného rozvoje měst, která je nástrojem pro transformaci městského řízení, s cílem tvorby dobrých míst k životu (Iwińska 2017). Při místním participativním plánování, ve kterém mají občané skutečnou moc, se jedná o vytváření míst, se zaměřením na jejich proměny za účasti místní komunity. Jedná se o užitečný přístup, který je kontrastní k technokratickému plánování (Iwińska 2017). Plánovači by již neměli být designéři, kteří se na věc dívají z ptačí perspektivy, ale měli by být průvodci místních lidí při plánování (Lefebvre 2003).

Předpokladem takového přístupu je aktivita občanů. Ti se na tvorbě místa, ve kterém žijí, budou podílet v případě, že k němu mají nějaké osobní pouto. To je zpravidla silnější, pokud jedinec v místě žije delší dobu a pokud jsou v místě určité společné a veřejné aktivity, které snižují anonymnost prostředí (Manzo a Perkins 2006). Pouto může být naopak narušeno různými změnami, ať už se jedná o vnější příčiny, například přírodní katastrofy, nebo o určitý stavební zásah, jako je rekonstrukce či nová výstavba. Jelikož má revitalizace negativní vliv na místní soudržnost, navrhuji Manzo a Perkins (2006) identifikovat s pomocí občanů určitá „posvátná místa“, která budou během ní nedotčena. Při plánování a tvorbě místa je podle nich potřebné zaměřit úsilí a investice především do posílení místních vazeb a vztahů, přičemž je nutné uvažovat etnické a socioekonomické charakteristiky, které ovlivňují to, kde se cítíme jako doma (Manzo a Perkins 2006). Potřebné je usilovat o to, abychom vytvářeli prostředí „insiderů“ a nikoliv „outsiderů“, tedy takové, kde se budou všichni cítit součástí místní komunity (Relph 1976). Z uvedeného je tedy patrná vazba lidí a míst na sobě navzájem. Dobrá místa povzbuzují obyvatele k participování, proměňují je a současně ti, kteří participují, proměňují místa.

Úcta k lidem, důstojné podmínky, radost ze života a místo k setkávání jsou klíčové hodnoty, které nesmíme při plánování a tvorbě míst opomínat (Gehl 2012, Promenymesta 2018). Otázku důvodu úspěšnosti či selhávání míst řeší také „Projekt pro Veřejná Místa“ (anglicky „Project for Public Spaces“), jedna z největších celosvětových organizací zabývající se plánováním městských prostor s důrazem na kvalitní místa. Na základě hodnocení tisíců veřejných prostor po celém světě, identifikovali čtyři hlavní atributy veřejných prostor, které

je nutné zajistit, pokud mají být kvalitním místem (PPS 2018). Kvalitní veřejná prostranství jsou (1) dobře *přístupná*. Jedná se o vizuální i fyzické napojení místa na okolí, o přehlednost místa a dobré dopravní napojení. Důležitý je také (2) *komfort a atraktivita* místa. To zahrnuje takové aspekty jako vnímaný pocit bezpečí, čistotu, dostupnost odpočinku a posezení v místě. Základním stavebním kamenem místa jsou pak (3) jeho *využití* a aktivity zde probíhající. Lidé musí mít důvod na místo opakovaně chodit. Ideálně by místo mělo být atraktivní pro všechny sociodemografické skupiny. Posledním atributem je (4) *společenská* místa. Takovou vlastnost má místo, kde se lidé setkávají s přáteli, sdružují se zde různé skupiny a lidé jsou zde spokojeni (PPS 2018).

Pokud se podaří společně dosáhnout toho, že lidé budou spoluutvářet přístupná, atraktivní a společenská místa, můžeme hovořit o úspěšné občanské participaci. Pak budou obce a veřejná místa v nich taková, že se zde budou konat oslavy, společenské akce a lidé se tu budou dobrovolně sdružovat (Iwińska 2017, PPS 2018). Snaha o tvorbu takových míst by měla být při společném plánování stěžejní. A jedinou cestou vedoucí k nim, je plánovat spolu s lidmi a pro lidi.

3 DATA A METODIKA

Diplomová práce se zabývá občanskou participací se zaměřením na malé obce Středočeského kraje. V první fázi výzkumu bylo vymezeno území, ve kterém bude probíhat výzkum. Zvolen byl Středočeský kraj s ohledem na jeho centrální postavení v rámci Česka a jeho vnitřní diferenciaci. Některé části Středočeského kraje jsou totiž suburbánní⁷, jiné zemědělské a další jsou považovány spíše za vnitřní periferii (Perlín 2017). Díky tomu mohla být získána data pro různé typy obcí. Dále bylo nutné vymezit konkrétní obce, které budou objektem výzkumu. Vzhledem k očekávané odlišnosti přístupu k občanské participaci mezi většími a menšími obcemi a složitosti procesů u větších obcí byly zvoleny malé obce. Ty byly vymezeny jednoduše, pouze na základě velikostního kritéria počtu obyvatel, aniž by byly uvažovány další ukazatele⁸. Konkrétní velikostní kategorie obcí vychází ze zákona č. 128/2000 Sb. Podle něj je venkovskou obcí ta, která má méně než 3000 obyvatel (Zákony pro lidi 2018). V dalším kroku byla určena spodní velikostní hranice na 500 obyvatel, která, podle uvedeného zákona, definuje obce s alespoň sedmi zastupiteli. Důvodem byl předpoklad potenciální organizované spolupráce vedení obce s občany, který je u obcí s menším počtem obyvatel, resp. zastupitelů, nižší. Základním souborem dat, ze kterého byly následně vybrány zkoumané obce, byla data Českého statistického úřadu o počtu obyvatel v obcích Středočeského kraje k 1. 1. 2017. Nadále bylo pracováno se souborem 462 vybraných obcí.

Samotný výzkum proběhl ve třech fázích a sestával z (A) internetového dotazníkového šetření⁹ mezi zástupci obcí (fáze 1 a 2) a (B) z polostrukturovaných rozhovorů se starosty a občany dvou vybraných obcí (fáze 3). Polostrukturované rozhovory a jejich následná analýza proběhla podle metodologie Hendla (2005). Snahou bylo, aby byli skrze dotazníkové šetření osloveni volení zástupci obcí, ideálně přímo starostové. Tomuto požadavku charakteristika respondentů relativně odpovídala (graf 1). Dotazník a otázky polostrukturovaných rozhovorů jsou uvedeny v přílohách (přílohy 1–6).

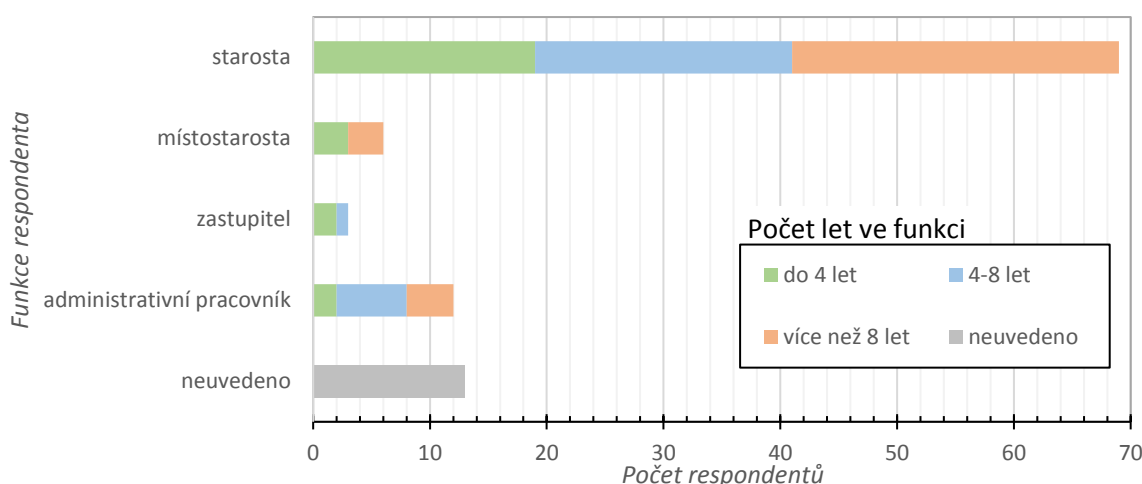
⁷ Suburbánní oblasti – bydlení, výroba a obchod městského typu, městské trávení volného času. Zemědělské oblasti – zemědělská výroba, tradiční svátky a slavnosti, vliv církve, již relativně dobře vyvinutá infrastruktura. Vnitřní periferie – tradiční venkovské oblasti, mnoho malých sídel, dojíždka do okresních měst, nízká intenzita veřejné dopravy, chalupaření, zemědělská výroba (podle Perlín 2017).

⁸ Počet obyvatel je jedním ze základních (nicméně zjednodušujících) kritérií vymezení venkova (Čmejrek 2009, Perlín 2013). Nicméně vzhledem ke komplexnosti běžného vymezení „venkova“ byly zkoumané obce v rámci této práce brány jako „malé obce“. Vymezení venkova je totiž zpravidla složitější, než pouze na základě počtu obyvatel a nazývat zkoumané obce venkovskými by mohlo být zavádějící.

⁹ Internetový dotazník byl vytvořen na stránce <https://kwiksurveys.com>, jež umožňuje i ve volně dostupné verzi větvení otázek, které bylo potřebné pro druhou fázi dotazníkového šetření.

V první fázi výzkumu bylo pomocí e-mailu¹⁰ osloveno 116 (25 %) náhodně vybraných¹¹ obcí ze souboru 462 obcí, přičemž se vrátilo 32 dotazníků (návratnost 28 %). Dotazník se zabýval názorem respondentů na občanskou participaci a obsahoval otázky č. 1,2,3,4 a 12. Baterie otázek zařazených do otázky 2 a 3 vychází z větší části z práce Hatura a Radu (2010), kteří obdobně postupovali při výzkumu v Rumunsku. Po první fázi výzkumu byl dotazník rozšířen a rozeslán dalším respondentům. Počet respondentů byl rozšířen, aby byl získán větší vzorek odpovědí a následná zjištění byla validní. Dotazník byl rozšířen o další témata, neboť závěry z první fáze výzkumu vedly k dalším otázkám, na něž bylo alespoň částečně možné získat odpovědi rozšířením dotazníku.

Graf 1: Struktura respondentů dotazníkového šetření podle funkce a délky ve funkci



Zdroj: výsledky dotazníkového šetření

Druhá fáze výzkumu proběhla jako druhé kolo dotazníkového šetření, které však bylo rozšířeno o otázky č. 5–11, zabývající se hodnocením proběhlých akcí občanské participace v obcích respondentů. Tyto otázky byly sestaveny na základě teoretických poznatků a na základě poznatků z první fáze dotazníkového šetření. Klíčová pro přidané otázky č. 5–11 byla respondentova odpověď na otázku č. 4 „Proběhla ve Vaší obci za Vašeho působení v nějaké formě občanská participace?“. Pokud respondent uvedl odpověď „ano“, otevřely se mu otázky č. 5–11, pokud odpověděl „ne“ nebo „nevím o tom“, byl přesměrován přímo na otázku číslo 12 a dotazník tak měl shodnou podobu s první fází výzkumu. Ve druhé fázi výzkumu bylo pomocí e-mailu osloveno jiných 231 (50 % z původního celku) náhodně vybraných obcí ze souboru, přičemž se vrátilo 71 dotazníků (návratnost 31 %). Odpověď „ano“ na otázku č. 4 uvedlo 45 respondentů (63 % ze

¹⁰ E-mail byl vždy zaslán na obecní adresu, případně přímo adresu starosty/starostky, pokud byla na internetové stránce obce uvedena.

¹¹ Náhodný výběr byl proveden v programu IBM SPSS Statistics, pomocí funkce „Random sample of cases“.

souboru 71 respondentů), nicméně dva respondenti v otázkách č. 5–11 nepokračovali. Ve druhé fázi tedy bylo získáno 71 odpovědí na první část dotazníku (otázky č. 1–4 a 12), a z toho 43 odpovědí i na otázky č. 5–11, tedy na druhou část dotazníku.

V prvních dvou fázích výzkumu tedy bylo osloveno pomocí dotazníkového šetření 347 obcí, což činí 75 % obcí, které leží ve Středočeském kraji a jejichž velikost je 500–2999 obyvatel (obrázek 3). Celkově bylo získáno 103 (32+71) odpovědí na první část dotazníku (otázky č. 1–4 a 12). Těmto výsledkům se věnuje kapitola 4.1 *Občanská participace očima starostů či jejich zástupců*. Výsledkům ze 43 odpovědí získaných ze druhé části dotazníku (otázky č. 5–11) se věnuje kapitola 4.2 *Hodnocení proběhlé občanské participace v obcích Středočeského kraje*.

Obě části dotazníkového šetření jsou hodnoceny pomocí popisné statistiky. Zároveň bylo hodnocení doplněno o statistické testy (Pearsonův korelační koeficient, dvouvýběrový T-test a One-way ANOVA¹²). Jejich pomocí byly zkoumány souvislosti mezi odpověďmi na jednotlivé otázky a také možný vliv na odpovědi, daný charakteristikou respondenta či jeho obce. Ačkoliv byly testovány možné souvislosti u všech proměnných, jsou v empirické části uváděny pouze výsledky statistických testů, které prokázaly signifikantní rozdíly mezi srovnávanými skupinami (T-test, One-way ANOVA) nebo jejich statisticky významné souvislosti (Pearsonův korelační koeficient).

Třetí fáze výzkumu zahrnuje případové studie dvou zvolených obcí a jejím cílem je jednak popsání dobrého příkladu občanské participace který by mohl být následován a také hlubší porozumění odpovědím v dotazníku. Nejprve bylo e-mailem osloveno pět obcí, u nichž byl na základě výsledků dotazníkového šetření (počtu a typu uvedených participačních akcí) předpoklad existence dobrého příkladu občanské participace. Na žádost reagoval pouze starosta obce Olovnice, s nímž se uskutečnil první rozhovor. Následně proběhly krátké telefonické rozhovory se třemi občany¹³ obce Olovnice, kteří měli veřejně dostupný kontakt. Tyto rozhovory sloužily pouze jako kontrolní ověření, zda není starostovo vnímání situace zcela neobjektivní.

Olovnice nebyla vyhodnocena jako obec s příkladnou občanskou participací, neboť výsledky uvedené v dotazníkovém šetření ne zcela odpovídaly těm, které vyplynuly z rozhovorů. Získané materiály však byly nadále zpracovány, jednak aby bylo lépe porozuměno aktivitám, které v dotazníku starosta uvedl jako občanskou participaci a také

¹² Testování statistiky bylo provedeno v programu IBM SPSS Statistics.

¹³ Respondenti nebyli tázáni na osobní charakteristiku, jednalo se však o dvě ženy ve věku asi 40 a 50 let (Ž, 40 let a Ž, 50 let) a jednoho muže ve věku asi 45 let (M, 45 let).

protože přístup zastupitelů Olovnice občané hodnotili kladně, ačkoliv se zde neparticipuje. Aby se podařilo získat dobrý příklad participující obce, byl výběr druhé obce pro případovou studii pečlivější. Po komunikaci se zástupci čtyř obcí, které podle dotazníkového šetření skutečně participují, bylo zjištěno, že odpovědi v dotazníku jsou alespoň u některých obcí nadhodnocené¹⁴. Toto zjištění bylo zohledněno v interpretaci dat získaných ze druhé části dotazníkového šetření. Z tohoto důvodu byl za účelem rozhovoru osloven starosta obce Nelahozeves¹⁵, který sice nevyplnil zaslaný dotazník (ačkoliv jeho obec byla oslovena), ale vyjádřil ochotu zúčastnit se výzkumu jiným způsobem. Sám se totiž tématem občanské participace zabývá a inicioval participační akce v Nelahozevsi (viz kap. 4.3.2 Občasná občanská participace v obci Nelahozeves). Podobně jako v Olovnici proběhly doplňující kontrolní rozhovory se dvěma občany¹⁶ Nelahozevsi, kteří byli dotazováni na přístup zastupitelstva. Jeden z občanů byl osloven konkrétně jako zástupce participujících „Višňovkářů“¹⁷, aby doplnil a více rozvedl některé souvislosti týkající se konkrétního příkladu občanské participace. Obec můžeme považovat za relativně dobrý příklad občanské participace, neboť zde proběhly dvě akce, při nichž měli občané skutečný vliv na rozhodnutí související s využitím území.

Všechny výpovědi účastníků rozhovoru byly zaznamenány na mobilní telefon a následně přepsány do textové podoby¹⁸. Poté proběhlo kódování textu pomocí různobarevného vyznačení pasáží v závislosti na jejich tématu. Jednotlivá témata byla v dalším kroku seskupena do tematických okruhů, což usnadnilo práci s textem a jeho analýzu. Nejprve byly všechny přepsané texty pročteny z důvodu ucelenější představy o jejich obsahu. Při druhém čtení byl text opatřen kódy charakterizujícími obsah jednotlivých pasáží (např. spolky a aktivity, symbolická participace, zájem občanů o dění, proběhlá občanská participace, starosta, omezení občanské participace, komunita). Úryvky vztahující se k jednotlivým kódům byly poté seskupeny a prostudovány společně.

¹⁴ Například se ukázalo, že ze čtyř obcí, jež uvedly, že se v nich konalo místní referendum, ve skutečnosti referendum proběhlo pouze v jedné z nich.

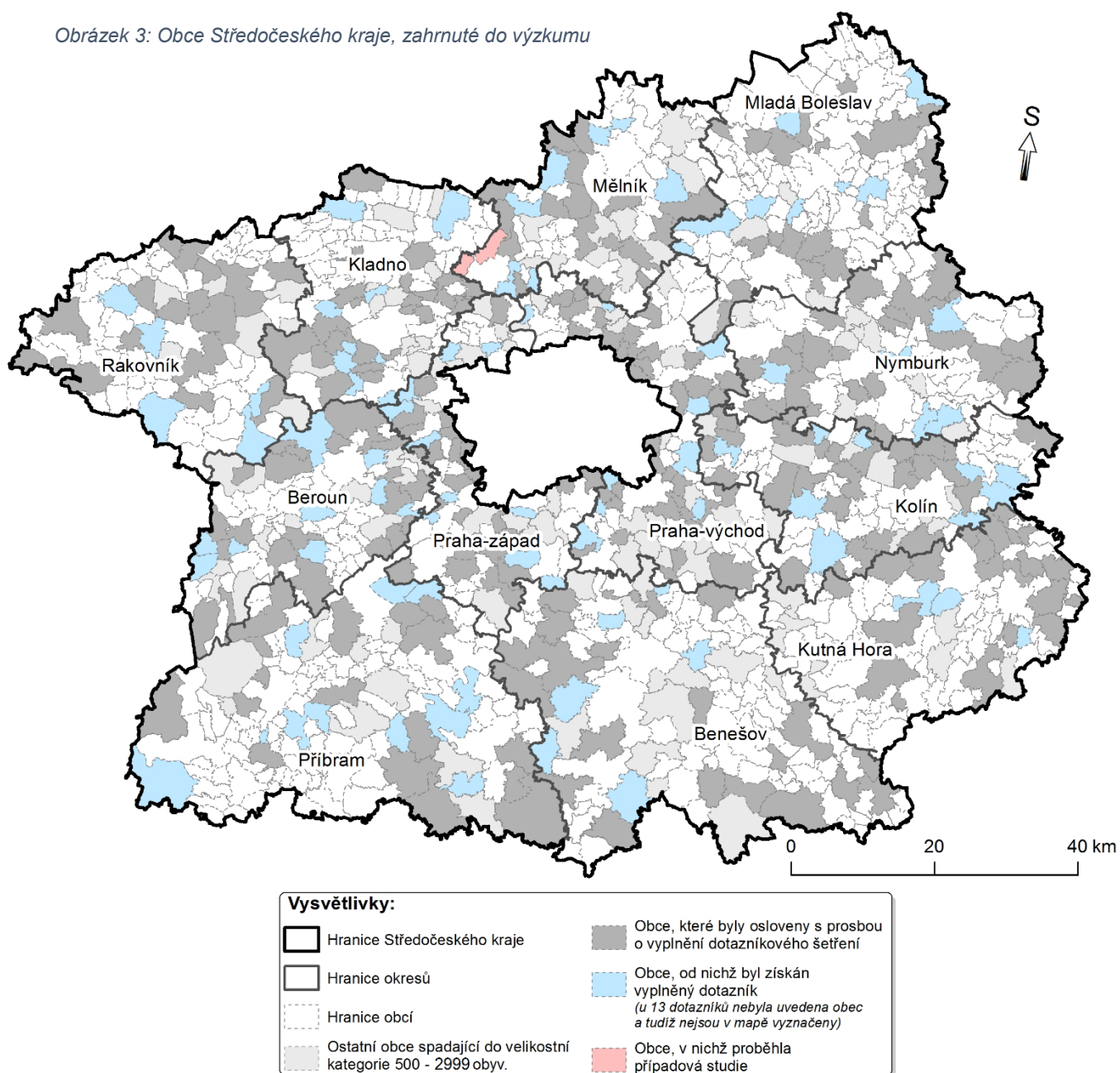
¹⁵ To že byly vybrány dvě sousedící obce (Nelahozeves a Olovnice) je dané pouze náhodou.

¹⁶ Podobně jako v Olovnici, respondenti nebyli tázáni na osobní charakteristiku. Zástupce Višňovkářů byla žena ve věku asi 35 let (Ž, 35 let). Druhým respondentem byla žena ve věku asi 45 let (Ž, 45 let).

¹⁷ „Višňovkáři“ jsou skupinou občanů, kteří si vzali pod patronát část veřejného prostranství v Nelahozevsi, přičemž jeho využití bylo diskutováno se zastupitelstvem a dalšími občany obce.

¹⁸ Přepis rozhovorů není uveřejněn z důvodu ochrany jednotlivých respondentů, kteří si nepřáli jeho doslovné zveřejnění. Celkem bylo získáno 239 minut záznamu, které byly přepsány na 117 normostran textu.

Obrázek 3: Obce Středočeského kraje, zahrnuté do výzkumu



Zdroje: ArcČR 500 verze 3.0, ČSÚ 2018, výsledky dotazníkového šetření, vlastní zpracování

4 OBČANSKÁ PARTICIPACE V MALÝCH OBCÍCH STŘEDOČESKÉHO KRAJE

Následující kapitola se zabývá popisem a interpretací výsledků, které byly zjištěny na základě dotazníkového šetření a skrze rozhovory vedené se zástupci vybraných obcí. Empirická část je rozdělena na tři hlavní kapitoly, které se dále dělí na několik tematických podkapitol. První dvě části se věnují výsledkům dotazníkového šetření, třetí se pak zaměřuje na případové studie z obcí Olovnice a Nelahozeves.

V první kapitole jsou poskytnuty popis a analýza výsledků, které vycházejí z první části dotazníkového šetření, jež se zabývá obecným názorem respondentů na občanskou participaci. Cílem této části je odpovědět na otázku, *jaká vstřícnost občanské participaci panuje v malých obcích Středočeského kraje?* V této části dotazníku se jedná primárně o otázku, zda respondenti obecně považují za vhodné vtahovat občany do rozhodování v obcích. To je doplněno několika tvrzeními o občanské participaci, k nimž respondenti vyjádřili svůj různě silný souhlas či nesouhlas na hodnotící škále od jedné do deseti. Respondenti také hodnotili ideální míru vlivu jednotlivých aktérů na dění v obcích. Jednotlivá tvrzení a otázky jsou vztaženy k malým obcím a nelze je proto zobecňovat na obce všech velikostí. K této části byla také přidružena otázka, zda v respondentově obci proběhla občanská participace, na kterou odpovídali i respondenti z první části dotazníku.

Druhá kapitola se zabývá hodnocením proběhlých akcí občanské participace. Cílem této části je nastínit, *jaké aktivity občanské participace převládají, proč obce participují a kdo je do občanské participace zapojen*. Respondenti hodnotili pozitiva a negativa proběhlé občanské participace, její převažující typy, roli jednotlivých aktérů v proběhlých akcích a důvody vedoucí k participování.

Třetí kapitola se pomocí případových studií zaměřuje na hodnocení občanské participace v obcích Olovnice a Nelahozeves. Cílem kapitoly je *přiblížení občanské participace ve vybraných obcích, její porovnání s údaji uvedenými v dotazníkovém šetření a pokud možno „nalezení příkladu dobře probíhající občanské participace“*.

4.1 OBČANSKÁ PARTICIPACE OČIMA STAROSTŮ ČI JEJICH ZÁSTUPCŮ

Na úvodní otázku, zda si respondent myslí, že je zapojení občanů do rozhodování obce vhodné, odpovědělo všech 103 respondentů. Z odpovědí vyplývá poměrně jednoznačně kladný postoj vyjadřující souhlas se zapojením občanů do rozhodování. Téměř třetina respondentů se zapojením občanů souhlasí a další více než polovina spíše souhlasí (tabulka 4). Pouze 16 % je spíše proti zapojení občanů do rozhodovacího procesu. Analýza rozptylu ukázala, že odpověď na tuto otázku není na 95% hladině významnosti podmíněna tím, jak dlouho je daný zástupce obce ve funkci, a dokonce ani tím, zda v dané obci proběhla občanská participace v jakékoliv podobě (příloha 7). Z toho lze usuzovat, že respondentův názor na zapojení občanů do rozhodování v jeho obci je tvořen spíše jeho obecným osobním postojem než zkušenostmi, které mohl získat při vedení obce. Toto tvrzení podporuje i statisticky neprokazatelný rozdíl v hodnocení této otázky, mezi respondenty jednotlivých okresů Středočeského kraje.

Tabulka 4: Proběhlá občanská participace a názor na ni v malých obcích Středočeského kraje

Myslíte si, že je zapojení občanů do rozhodování obce vhodné?			
N = 103		Sum	%
	Ano	32	31
	Spíše ano	55	53
	Spíše ne	16	16
	Proběhla ve Vaší obci za Vašeho působení v nějaké formě občanská participace?		
		Sum	%
	Ano	69	67
	Ne	34	33

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření

Poměrně překvapivé zjištění přinesla otázka, zda v obci za respondentova působení proběhla v nějaké formě občanská participace. Ačkoliv byla očekávána poměrně malá míra občanské participace, ve dvou třetinách obcí podle slov respondenta občanská participace za jeho působení v nějaké formě proběhla. Pouze 16,5 % respondentů uvedlo, že občanská participace za jejich působení v obci neproběhla, a 16,5 % respondentů si občanské participace nebylo vědomo. Z uváděných metod občanské participace navíc vyplývá, že se ve většině případů nejedná pouze o manipulativní nebo symbolickou občanskou participaci (viz kap. 4.2.3 Převládající metody občanské participace v obcích respondentů). Převažují totiž metody, které bychom mohli v participačním žebříku Sherry R. Arnstein zařadit mezi ty, v nichž mohou mít občané alespoň částečný vliv (Arnstein 1969). Ukázalo se, že obce,

v nichž podle respondenta proběhla v nějaké formě občanská participace, se ve zjištěných charakteristikách statisticky významně neliší od ostatních obcí. Ačkoliv se nejedná o statisticky prokazatelný rozdíl, podíváme-li na obce z geografického hlediska, můžeme popsat určitý regionální vzorec. Podíl participujících obcí, je v okresech Praha-východ a Praha-západ téměř o 20 % vyšší, oproti ostatním okresům Středočeského kraje. Tento geografický vliv lze patrně vysvětlit tím, že v okresech Praha-východ a Praha-západ je větší zastoupení mladšího obyvatelstva¹⁹, které častěji participuje. Vyšší participační aktivitu střední a mladší generace lidí v českém prostředí zmiňují Čermák a Stachová (2009) a podobný jev uvedl v rozhovoru i starosta obce Olovnice. To může vést k tomu, že je v okresech Praha-východ a Praha-západ větší zájem o občanskou participaci, na který správci obcí reagují větším počtem participačních akcí. Vliv na větší počet uváděných participačních akcí v těchto okresech má patrně také rozvoj nedaleké Prahy, který zasahuje do okresů Praha-východ a Praha-západ. Tyto obce v zázemí Prahy se dynamičtěji rozvíjejí a musí tak řešit větší počet specifických otázek (Suburbanizace 2018).

To, že nebyl zjištěn vliv proběhlých akcí občanské participace na názor respondentů, kteří byli často samotnými iniciátory, vede k následující otázce. Jak je možné, že se neliší názor na občanskou participaci u těch respondentů, kteří participovali od těch, kteří občanskou participaci v obci nerealizovali? Na tuto otázku nelze snadno odpovědět. Lze však předpokládat, že skutečné motivy vedoucí k občanské participaci u respondentů nesouvisejí s jejich vstřícností vůči ní, a je možné, že občanská participace může probíhat ze zjištěných důvodů. Druhým a pravděpodobnějším vysvětlením je kvalita proběhlé občanské participace. Je totiž možné, že proběhlé aktivity v obcích, které souvisejí s občanskou participací, jsou spíše dílčí a nejedná se o skutečnou komplexní občanskou participaci. A protože tyto akce možná nejsou skutečně důsledné a efektivní, nemusí mít vliv na obecný postoj respondenta k občanské participaci. Jedná se však o hypotetické nekomplexní vysvětlení. Zjištění skutečného důvodu přesahuje možnosti a rozsah této práce.

¹⁹ Průměrný věk obyvatel ve zkoumaných obcích se lišil. Obce v okrese Praha-východ a Praha-západ měly k 1. 1. 2016 průměrný věk 37,2 let, obce z ostatních okresů 41,1. Dvouvýběrový T-test ukázal na 95% hladině významnosti signifikantní rozdíl mezi zjištěnými průměry (hodnota $P=0.007$). Ve všech obcích Středočeského kraje s počtem obyvatel 500–3000, pak byl průměrný věk obyvatel k 1. 1. 2016 v okresech Praha-východ a Praha-západ 38,8 let, v ostatních pak 41,1 let (ČSÚ 2016).

4.1.1 Cesta nebo bariéra? Vnímání vybraných aspektů občanské participace

Stěžejní otázkou části dotazníku zabývající se obecným pohledem na občanskou participaci byla skupina tvrzení, k nimž respondenti vyjadřovali svůj souhlas na škále od jedné do deseti. Jednička vyjadřovala absolutní nesouhlas s tvrzením, desítka naopak absolutní souhlas. Tvrzení byla sestavena na základě odborné literatury diskutované v teoretické části, zejména vychází z práce Hatury a Radu (2010), kteří obdobně postupovali při výzkumu mezi správci obcí v Rumunsku. V tabulce jsou tvrzení seřazena a očíslována podle vyjádřené míry souhlasu, jaký jim přisuzovali respondenti dotazníkového šetření (tabulka 5).

Tabulka 5: Hodnocení jednotlivých tvrzení

Číslo	Ohodnoťte prosím tvrzení podle toho, jak s ním souhlasíte ve Vaší či jiné obdobné obci (1 – absolutní nesouhlas, 10 – absolutní souhlas)	Průměrná hodnota
1.	Vedení obce by mělo občany informovat o rozhodnutích.	9,71
2.	Zapojení občanů je vhodné u velmi důležitých otázek (velké investice, stavba stadionu, nová výstavba, poloha čističky, zavedení kanalizace, ...).	8,27
3.	Zapojení občanů při plánování může zlepšit budoucnost obce.	7,50
4.	Zapojení občanů prodlužuje a zesložituje proces rozhodování.	7,50
5.	Občané by měli mít možnost podílet se na řešení problémů v obci.	7,46
6.	Zapojení občanů při plánování poskytuje správcům obce lepší vhled do místní situace.	7,40
7.	Zapojením občanů do plánování můžeme předejít pozdějším komplikacím.	7,15
8.	Vedení obce by se mělo aktivně snažit o zapojení občanů do rozhodování.	6,82
9.	Vedení obce by mělo s občany konzultovat svá rozhodnutí.	5,96
10.	Zapojení občanů je vhodné u méně důležitých otázek (parkovací místa, oprava radnice, oprava hřiště, ...).	5,33
11.	Zapojení občanů není nutné, neboť při volbách dali důvěru určitému politickému uskupení k rozhodování.	4,75
12.	Zapojení občanů je vhodné u techničtějších otázek (oprava budovy, posouzení stability mostu, ...).	3,35

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření

Největší, téměř absolutní souhlas mělo podle očekávání tvrzení č. 1, související s informováním občanů o rozhodnutích obce, které mělo průměrné skóre 9,71. Souhlas s informováním občanů je jediné tvrzení, jehož hodnocení nemá podle Pearsonova korelačního koeficientu²⁰ alespoň střední až podstatnou korelaci s dalšími tvrzeními (příloha 8). Tak vysoký souhlas s informováním je dán nejspíše tím, že informování občanů obce je zákonem vymezená povinnost, u které není prostor na polemiku o její vhodnosti.

²⁰ Interpretace závislosti vychází z přednášek Dzúrové a kol. (2016), kteří dělí sílu závislosti následovně: (triviální, žádná 0,01– 0,09; nízká až střední 0,1– 0,29; střední až podstatná 0,3– 0,49; podstatná až velmi silná 0,5– 0,69; velmi silná 0,7– 0,89; téměř perfektní 0,9– 0,99).

Na rozdíl od zapojení občanů do méně důležitých rozhodovacích procesů se respondenti vyjádřili poměrně jednoznačně pro zapojení občanů při velmi důležitých otázkách (tvrzení č. 2). Souhlas s tímto tvrzením se s hodnotou 8,27 umístil na druhém místě, a tak výrazně předčil většinu ostatních tvrzení. Na základě Pearsonova korelačního koeficientu byla zjištěna souvislost mezi tvrzeními „*zapojení občanů je vhodné u velmi důležitých otázek*“ a „*vedení obce by mělo s občany konzultovat svá rozhodnutí*“. Hodnota 0,51 vykazuje středně silnou korelaci mezi tvrzeními. Je tedy patrné, že vysoký souhlas se zapojením občanů do velmi důležitých otázek je určitým způsobem spojován s konzultováním, tedy vyšší úrovní občanské participace. Díky tomu se můžeme domnívat, že skutečně důležitá rozhodnutí chtějí správci obcí dělat na základě konzultací rozhodnutí s občany. Takový přístup správců obcí by nám dodával určitý optimismus a naději.

Spíše nižší souhlas (5,33) vyjádřili respondenti s tvrzením č. 10, tedy že „*zapojení občanů je vhodné u méně důležitých otázek*“. Na základě dvouvýběrového T-testu²¹ byl zjištěn signifikantně odlišný názor na toto tvrzení v závislosti na délce respondentova působení ve funkci. Významně nižší souhlas s výrokem projevili respondenti, kteří zastávají funkci pouze 1. volební období, oproti těm, kteří ji zastávají více než dvě volební období²². Jedním z možných vysvětlení tohoto rozdílu, je větší zkušenost déle sloužících respondentů, kteří jednak mohou vědět, že si mohou získat přízeň i skrze méně důležité projekty a jednak mohou vědět, že zapojení obyvatel do méně důležitých otázek je snazší.

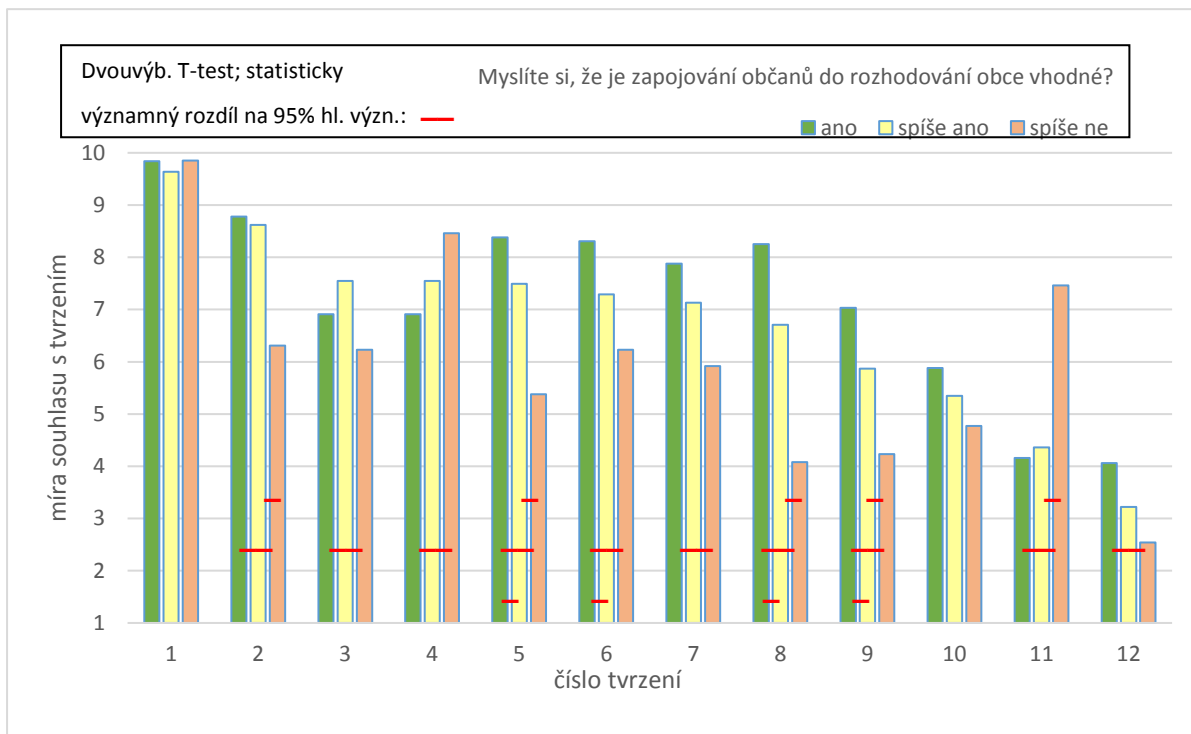
Respondenti nejméně souhlasí se zapojením občanů do takových rozhodnutí obce, která jsou techničtější povahy (tvrzení č. 12). Jedná se například o opravy budov či posouzení stability mostu. Zjištění koresponduje s postojem, který je patrný i z rešerše odborné literatury v teoretické části práce. Například Parker (2002) uvádí, že odborné otázky by měly být řešený spíše technokraticky, tedy odborně. Tvrzení č. 12 se spolupodílí na obecném názoru respondenta na občanskou participaci v první otázce dotazníku. Na základě dvouvýběrového T-testu bylo totiž zjištěno, že signifikantně větší souhlas s tvrzením č. 12 mají respondenti, kteří na úvodní otázku dotazníku „*myslíte si, že je zapojování občanů do rozhodování obce vhodné?*“ odpověděli „*ano*“, v porovnání s těmi, kteří odpověděli

²¹ Dvouvýběrový T-test porovnává průměrnou zjištěnou hodnotu u dvou nezávislých výběrů a zjišťuje, zda se jejich průměrné hodnoty signifikantně (statisticky prokazatelně) liší, či nikoliv (Dzúrová a kol. 2016, Kentstate 2018). Testována byla závislost hodnocení jednotlivých výroků vůči zjištěným charakteristikám respondenta, uvedeny jsou pouze statisticky významné souvislosti.

²² Spolu s tvrzeními č. 4 a 9 se jedná o jediná tvrzení, kde se statisticky významně lišilo jejich hodnocení podle délky respondentova působení ve funkci. Zkušenější respondenti ve všech případech občanskou participaci vnímali vstřícněji.

„spíše ne“. Náзор respondenta na zapojení občanů do rozhodování u technických otázek se tedy podílí na jeho postoji k občanské participaci (graf 2).

Graf 2: Hodnocení tvrzení v závislosti na obecném postoji k občanské participaci



Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření, výpočty v programu SPSS

Zbývající tvrzení můžeme rozdělit do tří tematických skupin: (A) Tvrzení č. 5, 8 a 9 související s intenzitou zapojení občanů do rozhodování, (B) tvrzení č. 3, 6 a 7 uvádějící důvody pro občanskou participaci a (C) tvrzení č. 4 a 11 poukazující na důvody proti občanské participaci.

(A) Vhodnou míru zapojení občanů do obecního dění vyjadřovali respondenti různě silným souhlasem s následujícími tvrzeními: (1) „Občané by měli mít možnost podílet se na řešení problémů v obci“, (2) „obec by se měla aktivně snažit o jejich zapojení“ a (3) „měla by s nimi konzultovat svá rozhodnutí“. Vyjádřený souhlas s těmito tvrzeními v uvedeném pořadí má klesající tendenci. Dotazovaní zástupci obcí tedy více souhlasí s obecnějším zapojením občanů a čím větší pravomoc by občané měli mít, tím menší souhlas respondenti vyjadřují. Toto zjištění však můžeme, v kontextu jasného souhlasu se zapojením občanů do důležitých otázek (tvrzení č. 2) interpretovat tak, že si správci uvědomují potřebu zapojení občanů do důležitějších otázek, ale nepřiklání se vždy k větší intenzitě jejich zapojení. Přesto však respondenti alespoň středně souhlasí s konzultováním rozhodnutí s občany a jsou tedy spíše vstřícní i k intenzivnějšímu zapojení občanů do rozhodovacích procesů.

Překvapivé je, že na vyjadřovanou intenzitu zapojení občanů nemá vliv to, zda v obci proběhla participace či nikoliv. Mírný vliv však vykazuje délka setrvávání respondenta ve funkci. Respondenti, kteří zastávají svou pozici již alespoň druhé funkční období (téměř 8 let), vyjadřují větší souhlas s intenzivnějším zapojení občanů do rozhodovacích procesů. Tedy se zkušeností zpravidla roste vnímaná potřeba sdílení určitých pravomocí s občany.

(B) Odborná literatura zmiňuje poměrně mnoho pozitivních dopadů, které může mít občanská participace na místní obec (např. Cogan a kol. 1986, Frewer a Rowe 2000, Haken a kol. 2016a). Pro účel dotazníku byly vybrány a zformulovány tři: (1) „*zapojení občanů při plánování poskytuje správcům obce lepší vhled do místní situace*“, (2) „*zapojení občanů při plánování může zlepšit budoucnost obce*“ a (3) „*zapojením občanů do plánování můžeme předejít pozdějším komplikacím*“. Kromě celkového postoje respondenta k občanské participaci vycházející z úvodní otázky dotazníku neprokázal dvouvýběrový T-test, že by na hodnocení těchto tvrzení měl vliv jiný z dotazníku známý kategoriální faktor. Všechny tři výroky byly průměrně hodnoceny více než sedmi body, přičemž i respondenti, kteří byli obecně spíše proti občanské participaci, s těmito výroky spíše souhlasili. Částečně alarmující může být to, že proběhlá občanská participace v obcích neovlivnila názor respondenta na její možná pozitiva. Sami respondenti přitom proběhlé akce občanské participace hodnotili v zásadě kladně (viz kap. 4.2.4 (Ne)splnění respondentů s proběhlými participačními akcemi²³). Vzniká tedy otázka, zda proběhlá občanská participace v obcích skutečně měla respondenty uváděné pozitivní dopady, jestliže jejich názor na pozitiva občanské participace neovlivnila. Pomocí Pearsonova korelačního koeficientu byla také zjištěna vzájemná středně silná korelace (0,61 až 0,78) jednotlivých tvrzení o positivech občanské participace. Nabízí se tedy možné vysvětlení, že vnímaná pozitiva občanské participace spíše vycházejí z celkového nastavení respondenta než z jeho zkušeností či jiných, z dotazníku známých faktorů.

(C) Tvrzení, které naopak souviselo s možnými důvody proti občanské participaci, se týkalo prodloužení a komplikování rozhodovacího procesu z důvodu participování (tvrzení č. 4). Druhým hodnoceným tvrzením, které jde spíše proti občanské participaci pak bylo to, že není nutné zapojovat občany do dění, protože v politických volbách dali důvěru určitým lidem k rozhodování a spravování obce (tvrzení č. 11). Rozdíl v hodnocení těchto dvou tvrzení se významně lišil, což je dáno skutečností, že tvrzení č. 11 poukazuje na celkově negativní postoj k občanské participaci, zatímco tvrzení č. 4 poukazuje na negativum spojené s participováním. Se zkomplikováním rozhodovacích procesů při použití občanské

²³ Musíme však brát v potaz, že proběhlou občanskou participaci hodnotily pouze 2/3 respondentů z participujících obcí (viz kap. 3 Data a metodika) a musíme tak uvážit částečné zkreslení.

participace respondenti spíše souhlasili, přičemž dvouvýběrový T-test ukázal signifikantní vliv délky působení respondenta ve funkci na hodnocení tohoto tvrzení. Ti, kteří jsou ve funkci alespoň druhé funkční období, se totiž s tvrzením ztotožňují méně. Občanskou participaci sice vidí jako proces, který rozhodování spíše prodlužuje a činí složitým, nicméně nejsou vůči ní tak vyhranění. S tvrzením, že by nebylo nutné participovat, protože byla zastupitelům svěřena určitá důvěra při volbách, respondenti spíše nesouhlasili. Tvrzení související s důvěrou při volbách vykazovalo mezi všemi tvrzeními vůbec největší rozdíl mezi zastánci a odpůrci občanské participace vzešlými z první otázky dotazníku. Lze se tedy domnívat, že respondenti, kteří jsou celkově spíše proti občanské participaci, mají tento negativní názor značně ovlivněn tím, že občané někomu svěřili moc a tím by měla jejich aktivita z větší části končit.

4.1.2 Ideální vliv aktérů na rozhodování v obcích

Ve třetí otázce dotazníku respondenti určovali ideální míru vlivu jednotlivých vybraných aktérů na rozhodování v jejich či obdobných obcích (tabulka 6). Jednotliví aktéři byli hodnoceni na stupnici od jedné do pěti, přičemž jednička vyjadřovala minimální vliv a pětka velký vliv. Pro interpretaci toho, jaký ideální vliv jednotlivým aktérům respondenti přisuzují, byli aktéři seskupeni do tří skupin. Rozdělení vychází zejména ze vzájemné korelace hodnocení jednotlivých aktérů (příloha 9). To relativně odpovídá rámcové působnosti daných aktérů, ačkoliv by se někteří aktéři dali zařadit do dvou skupin. Rozdělení skupin je následující: (1) volení představitelé (zastupitelstvo, starosta, místostarosta), (2) aktéři, kteří mohou přímo působit v dané obci a potenciálně mají ambice ji měnit, ačkoliv nemají zákonem vymezené rozhodovací pravomoci (občané, občanské spolky, neziskové organizace, podnikatelé a obchodní sektor), (3) aktéři, kteří sice mají na různé obce vliv, nicméně potenciálně nemají ambice přímo svou obec měnit, protože ji svou působností přesahují (nadřazený územní celek, politické strany, EU a její instituce) nebo protože by z takových zájmů neměli jednat (úředníci, média).

Tabulka 6: Hodnocení ideálního vlivu aktérů na dění v obcích

Uveďte prosím, jaký vliv by ideálně měli mít následující aktéři při rozhodování ve Vaší či jiné obdobné obci. (1 - minimální vliv, 5 - velký vliv)	Průměrná hodnota
Zastupitelstvo	4,67
Starosta	4,53
Místostarosta	4,29
Občané	3,47
Občanské spolky	2,89
Nadřazený územní celek	2,5
Podnikatelé a obchodní sektor	2,37
Úředníci	2,27
Neziskové organizace	2,15
Politické strany	1,78
EU a její instituce	1,62
Média	1,37

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření

(1) Z odpovědi poměrně jednoznačně vyplývá, že starostové obcí či jejich zástupci očekávají, že oni sami spolu se zastupitelstvem obce budou mít největší vliv při rozhodovacích procesech. Sami sebe vnímají jako aktéry, kteří mají mít největší moc v místním dění. Z perspektivy občana, se tato zjištění nemusí jevit zcela přívětivě. Pravdou však je, že české institucionální prostředí vymezuje voleným představitelům rozhodovací pravomoc, poslední slovo a právo veta v rozhodovacích procesech. Náзор na ideální vliv těchto tří volených aktérů je mezi respondenty homogenní nezávisle na jejich zjištěné charakteristice či názoru.

(2) Ze skupiny aktérů, kteří mohou přímo působit v dané obci a potenciálně mají ambice ji měnit, byl podle očekávání výrazně nejvyšší vliv přisouzen občanům jako neorganizované veřejnosti. O něco níže byly hodnoceny občanské spolky, hůře jsou hodnoceny neziskové organizace, podnikatelé a obchodní sektor. Celkově by však vnímaný vliv těchto aktérů měl být průměrný, spíše vyšší než úředníků, politických stran nebo Evropské unie, ale podstatně nižší než u volených politických představitelů. Hodnocení těchto aktérů vykazalo pomocí Pearsonova koeficientu korelace střední až silnou vzájemnou korelaci. Tedy pokud respondent hodnotil výše například občanské spolky, zpravidla hodnotil výše i občany. Z toho vyplývá, že v hodnocení těchto aktérů se odrážel respondentův celkový pohled na ideální vnímaný vliv interesované veřejnosti na rozhodování v obci. Jedná se také o jedinou skupinu aktérů, u nichž se míra ideálního vlivu liší podle toho, zda je respondent spíše pro nebo spíše proti občanské participaci. To je logické zjištění, které pouze doplňuje celkový názor respondentů. Na základě dvouvýběrového T-testu byla potvrzena již dříve zjištěná větší vstřícnost vlivu občanů u respondentů, kteří jsou ve funkci delší dobu. Ideální vnímaný

vliv občanů je totiž signifikantně vyšší u starostů, kteří jsou ve funkci alespoň druhé volební období.

(3) Stejně jako u první ani u třetí skupiny hodnocených aktérů (nadřazený územní celek, politické strany, EU a její instituce, úředníci, média) odpověď nijak statisticky významně nesouvisela s jinou, z dotazníku zjištěnou charakteristikou či názorem respondenta. Spíše nižší vliv přisoudili respondenti nadřazenému územnímu celku a úředníkům, tedy aktérům jejichž vliv vychází z institucionálního rámce. Minimální vliv pak byl přisouzen médiím, politickým stranám a Evropské unii. Malý vliv přisouzený EU a jejím institucím, může napovídat určitému euroskepticismu, nebo alespoň respondenty vnímané nedůležitosti EU pro dění v malých obcích. Pokud se však na roli EU podíváme z jiné perspektivy, uvědomíme si, že EU hraje dnes již výraznou roli ve financování právě i malých (venkovských) obcí Česka (Perlín 2017). Ať již skrze státní rozpočet nebo MAS do malých obcí proudí obrovské obnosy dotačních financí. Tedy ačkoliv je zřejmé, že EU by neměla rozhodovat o konkrétním dění ve venkovské obci, skrze dotační pravidla má na ně nemalý vliv (Perlín 2017). Proto je poměrně překvapivé, že by vliv EU a jejích institucí na dění v obcích by měl být podle respondentů velmi nízký až minimální.

4.1.3 Shrnutí obecného pohledu respondentů na občanskou participaci

Analýza pohledu respondentů na občanskou participaci přinesla určité závěry, včetně několika poměrně překvapivých souvislostí. (1) Prvním zjištěním je, že názor respondentů na občanskou participaci nijak nesouvisel s tím, z jakého okresu respondent pochází. Pouze počet obcí, které participovaly byl vyšší v okresech Praha-východ a Praha-západ. (2) S tím souvisí i další, překvapivé a možná i trochu alarmující zjištění, že hodnocení nesouviselo s tím, zda v dané obci proběhla za působení respondenta občanská participace. Lze se tedy domnívat, že proběhlé participační akce v obcích respondentů nebyly natolik významné, aby ovlivnily jejich názory. Patrně se jedná spíše o symbolické a dílčí akce, ačkoliv značná část respondentů, kteří vyplňovali i druhou část dotazníku, uváděla metody skutečné občanské participace (viz kap. 4.2.3 Převládající metody občanské participace v obcích respondentů). (3) Za třetí, hodnocení téměř všech tvrzení u otázky č. 2 a některých aktérů u otázky č. 3 statisticky významně souviselo s tím, zda byli respondenti v úvodní otázce dotazníku jsou píše pro nebo naopak spíše proti občanské participaci. Nejpatrněji lze tento rozdíl pozorovat v otázce č. 2 u tvrzení „*vedení obce by se mělo aktivně snažit o zapojení občanů do rozhodování*“ a „*zapojení občanů není nutné, neboť při volbách dali důvěru určitému politickému uskupení k rozhodování*“. Z toho plyne že ti, kteří inklinují k odpůrcům participace, vycházejí pravděpodobně z předpokladu, že

správci obce by neměli usilovat o zapojení občanů, protože ti jim dali důvěru při volbách a je již na správcích obcí, jak s ní budou nakládat. (4) Čtvrtým obecnějším zjištěním je, že čím déle je respondent ve funkci, tím spíše je vstřícnější k tvrzením podporujícím občanskou participaci. To spíše než ze zkušenosti s občanskou participací (viz první uvedené zjištění) vychází z toho, že zkušenější představitelé obcí lépe vědí, jak komunikovat s občany a jak si je získat. Zároveň delší doba ve funkci může poukazovat na odlišnou demografickou skupinu respondentů s jiným vnímáním, což je však pouze domněnkou, kterou nelze z výsledků dotazníku potvrdit. Vliv délky působení respondenta ve funkci na jeho názory je však slabší než vliv jeho obecného postoje k občanské participaci. (5) Dále se u otázky č. 2 ukázala poměrně silná souvislost mezi tvrzeními, které se kladně vyjadřují o občanské participaci. Je tedy možné se domnívat, že spíše než obsah konkrétního tvrzení jeho hodnocení ovlivnil více či méně, vstřícný pohled respondenta na občanskou participaci.

Celkově byla zjištěna relativně velká vstřícnost zapojení občanů do rozhodovacích procesů v obci. Větší vstřícnost občanskému vlivu mají spíše zkušenější a svou funkci déle zastávající respondenti. Ti jsou vstřícnější většímu vlivu občanů či jiných uskupení veřejnosti a více souhlasí se spoluprací s občany při rozhodovacích procesech a plánování budoucnosti obce. Respondenti také uváděli, že nejsilnější vliv na dění a rozhodování v obcích by měli mít zejména zastupitelé a starosta obce, o něco méně občané. Vliv ostatních skupin by měl být podle nich spíše zanedbatelný.

4.2 HODNOCENÍ PROBĚHLÉ OBČANSKÉ PARTICIPACE V OBCÍCH STŘEDOČESKÉHO KRAJE

Stěžejní otázkou dotazníku, jejíž kladná odpověď vedla respondenty do další části, bylo, zda v obci během jejich působení proběhla občanská participace v nějaké formě. Na tuto otázku kladně odpovědělo celkem 69 respondentů, 43 z nich ve druhé fázi dotazníkového šetření (viz kap. 3 Data a metodika). Celá následující kapitola zabývající se hodnocením proběhlé občanské participace tedy vychází z počtu respondentů N=43, pokud není uvedeno jinak.

V těchto 43 obcích podle slov respondentů, od posledních celostátních zastupitelských voleb na podzim roku 2014 proběhlo celkem 106 participačních akcí, tedy průměrně 2,5 akcí na obec. Pouze 9,3 % respondentů uvedlo jen jednu proběhlou participační akci, téměř polovina uvedla dvě akce a 44 % respondentů uvedlo více než dvě akce. Tak vysoký uváděný počet participačních akcí, lze vysvětlit dvěma způsoby. Jednak je možné, že platí pravidlo, jestliže obec participuje, pak opakovaně, což by dokládalo i poměrně pozitivní hodnocení proběhlých akcí (viz kap. 4.2.4 (Ne)spokojenost respondentů s proběhlými participačními akcemi). Pozitivní zkušenost s participační akcí může vést k iniciaci dalších akcí občanské participace²⁴. Druhým vysvětlením může být mírně odlišné pochopení občanské participace u těch respondentů, kteří vyplňovali rozšířenou část dotazníku. Díky různým příkladům občanské participace ve druhé části dotazníku, mohli snáze identifikovat některé akce ve své obci jako občanskou participaci. Zde se naskýtá srovnání obcí z okresu Praha-východ a Praha-západ s obcemi v ostatních okresech Středočeského kraje. Jak již bylo uvedeno v minulé kapitole, podíl participujících obcí je jediným zjištěným, které má určitý geografický vzorec. Podíl obcí, které participují, je v okresech Praha-východ a Praha-západ asi o 20 % vyšší. To platí pro N=103 v první části dotazníku, i pro N=43 ve druhé části dotazníku. Tento vliv se však již nepromítá do průměrného počtu participačních akcí v obci. Průměrný počet akcí na obec není v meziokresním srovnání významný.

²⁴ Na druhou stranu z první části dotazníku bylo patrné, že proběhlá občanská participace neovlivnila názor respondentů na participaci jako takovou.

4.2.1 Iničiátoři a další aktéři občanské participace

Každá akce občanské participace, je někým iniciována a někdo se jí nějak účastní. Zjištění dominantních aktérů občanské participace vychází z otázek v dotazníku č. 6 a 7. Respondenti uváděli jednak iniciátory a jednak další účastníky participačních akcí.

Iničiátoři občanské participace

Nejčastějším iničiátorem občanské participace se podle dotazníku ukázali být sami starostové jednotlivých obcí, kteří byli uvedeni jako iničiátor občanské participace ve více než 90 % obcí (tabulka 5). Nabízí se možné vysvětlení, že si starostové, kteří sami většinou vyplňovali dotazníkové šetření, přisuzují iniciaci občanské participace. Nicméně i mezi těmi respondenty, kteří nezastávají post starosty (téměř čtvrtina respondentů druhé části dotazníku), uvedlo starostu své obce jako iničiátora občanské participace téměř 90 % z nich. Uváděná vysoká iničiativní aktivita starostů tedy podle všeho není zkreslená. Její původ nejspíše souvisí s velikostní kategorií obcí, neboť v malých obcích s nepočetným zastupitelstvem je role starosty spíše dominantnější než ve větších obcích.

Tabulka 7: Nejčastější iničiátoři občanské participace

Iničiátor akce	Celkový počet obcí, v nichž aktér inicioval nějakou participační akci	Podíl obcí, v nichž byla alespoň nějaká participace iniciována daným aktérem
starosta obce	39	90,7 %
zastupitelstvo obce	21	53,5 %
aktivní jednatel (občan)	17	39,5 %
skupina několika občanů	14	32,6 %
spolek	14	32,6 %
Místní akční skupina	7	16,3 %
širší skupina občanů	6	14,0 %
rada obce	5	11,6 % (100 % v obcích s radou)
ostatní	12	27,9 %

Zdroj: *Výsledky dotazníkového šetření*

Z dalších politických představitelů je rada obce nejméně často uváděným iničiátorem občanské participace. To však vyplývá z toho, že zkoumané obce vzhledem ke své velikosti radu obce často nemají. V obcích, které radu mají (5 obcí), se rada vždy podílela na iničiování participační akce. Všechny obce však mají zastupitelstvo, které je po starostovi druhým nejčastějším iničiátorem občanské participace, přičemž se podílelo na iničiaci ve více než polovině participujících obcí.

Samotní občané se spolu se spolkem, který je však také tvořen v zásadě občany, ukázali po volených představitelích jako další nejčastější iniciátoři občanské participace, když je respondenti uvedli u přibližně jedné třetiny obcí. Poměrně vysoká uváděná aktivita občanů, vzbuzuje jistou naději. Pokud by platilo, že občané skutečně iniciují občanskou participaci a tvorbu místní politiky v každé třetí české obci, jistě by se to pozitivně odrazilo na životní úrovni obyvatel. Otázkou je, nakolik kvalitní jsou pořádané akce občanské participace. Často je totiž občanská participace iniciována občany z důvodu jejich nespokojenosti (viz Arnstein 1969 a příklad 1²⁵). Navíc, jak vyplývá z rozhovorů se zástupci vybraných obcí, pokud jsou občané spokojeni, je těžké je do občanské participace vtáhnout. Nejen na zjištěnou kvantitu, ale právě zejména na kvalitu participačních akcí je potřeba se zaměřit. To vyplývá z výsledků rozhovorů s aktéry v obcích (viz kap. 4.3 Přístup vybraných obcí k občanské participaci) i ze studia odborné literatury (např. Macedo 2005). Teprve potom bude docházet ke skutečnému zlepšení místních podmínek.

Ostatní aktéři iniciují občanskou participaci spíše výjimečně. Občanská participace v obcích Středočeského kraje je tedy podle respondentů dotazníku iniciována zejména politickými představiteli, někdy ve spolupráci se samotnými občany. Navzdory poměrně vysokému zapojení občanů je patrné, že dominuje občanská participace iniciovaná shora. Tento top-down přístup je však v odborné literatuře spíše kritizován. Například Feltey a kol. (1998) ho považují za občanskou participaci neautentickou a upozorňují na její úskalí a rizika. Ideálem by měla být převládající iniciativa samotných občanů, tedy bottom-up přístup k občanské participaci. Neboť v takovém případě dochází k efektivnější identifikaci a řešení problémů v obci (Feltey a kol. 1998). Na druhou stranu, ačkoliv v malých obcích Středočeského kraje převládá odborníky kritizovaná top-down řízená občanská participace, bylo by chybou ji zavrhnout a hodnotit pouze negativně. Pokud by totiž zástupci obcí občany do rozhodování skutečně přizvali, může to mít pro obce přínos i přes to, že iniciace nepochází „zdola“. Proto je i takové participační snahy a akce je potřeba podporovat a zkvalitňovat.

Příklad 1: Nespokojení občané iniciují občanskou participaci

Poblíž jedné obce měla vzniknout spalovna odpadních látek, což se místním nelíbilo. Zároveň se vymezili proti jednání jednoho podnikatele ve vzniklé události. Skrze akce pro veřejnost a konzultace s občany došlo k jednoznačnému zamítnutí projektu, problém s podnikatelem však přetrvával. To vedlo až k místnímu referendu, které rozdělilo obec na dva tábory, a výsledek tak byl hodnocen spíše negativně.

(Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření)

²⁵ Příklady popisované v tomto i následujících rámečcích, vychází z popsanych participačních akcí v dotazníku v otázkách č. 8 a 10. Údaje uvedené v rámečcích jsou upraveny tak, aby byla zachována anonymita obce.

Organizace navázané na občanskou participaci

V sedmé otázce dotazníku respondenti uváděli organizace, které nějak souvisí s občanskou participací (tabulka 6). Cílem bylo zjistit, zda akce občanské participace, byť iniciované místními aktéry, nějak spolupracují s různými organizacemi. S napojením na jiné organizace může souviset zejména zájem o finanční podporu, kterou obec může získat na určitý projekt od EU či jiné organizace.

Tabulka 8: Organizace podílející se na občanské participaci

	Celkový počet obcí, v nichž organizace nějak souvisela s proběhlou občanskou participací	Podíl obcí, v nichž alespoň nějaká participační akce souvisela s danou organizací
žádná organizace	29	67,4 %
Místní akční skupina	11	25,6 %
Nadace Partnerství	3	7,0 %
ostatní	2	4,7 %

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření

Ačkoliv podle respondentů nejsou místní akční skupiny (MAS²⁶) častými iniciátory občanské participace (viz předchozí kapitola), nějak se podle nich podílely na občanské participaci ve čtvrtině obcí. Přesto je však zapojení MAS při participaci pouze u 11 obcí překvapivě nízké. Tuto skutečnost potvrzuje a doplňuje zjištění, které již částečně vyplývalo z předešlé otázky. Nejenže MAS nestojí za iniciací místních participačních aktivit, ale v 75 % participujících obcí se ani nijak nezapojují, respektive nejsou do procesu přizvány. Tato nízká aktivita je poměrně překvapující vzhledem k vlivu a rozsahu MAS, které jsou nástrojem EU při financování malých obcí. EU totiž dnes ve financování venkova (tedy i malých obcí) hraje významnou roli, čímž má na něj nemalý vliv (Perlín 2017). Téměř celý Středočeský kraj je pokryt celkem jednatřiceti Místními akčními skupinami, které by se měly podílet na rozvoji malých obcí a jejichž cílem je mimo jiné právě jejich financování a financování občanských komunitních aktivit, které mohou souviset s občanskou participací (NSMAS 2018, Perlín 2017). Otázka pak je, zda se na různých projektech MAS skutečně nepodílejí, nebo je obce nějakým způsobem využívají jen jako zdroj financí, aniž by s nimi více spolupracovali.

²⁶ Nařízení Evropské Unie ES č. 1698/2005 ustanovuje fond, pod nějž spadá Program Rozvoje Venkova (PRV), který má čtyři hlavní osy podpory a rozvoje. Čtvrtou osou je tzv. Leader, na nějž připadá 5 % finanční podpory PRV. Místní akční skupiny (MAS) přímo spadají do Leaderu a jsou jeho praktickým vykonavatelem. MAS jsou společenstvím občanů, soukromých podnikatelů, veřejné správy a neziskových organizací, které spolupracují v rámci Strategického plánu Leader na rozvoji venkova a zemědělství, přičemž využívají finanční podpory z EU a národních programů pro svůj region. MAS jsou neziskovou organizací, která není závislá na politickém rozhodování, jejímž cílem je zlepšení kvality života a životního prostředí ve venkovských oblastech, pomocí aktivního získávání dotačních prostředků EU (EAGRI 2018, NSMAS 2018, Perlín 2017).

Různé projekty či plány území totiž mohou sloužit k získání dotace a některé jsou spolutvořeny lidmi samotnými (viz kap. 4.3.2 Občasná občanská participace v obci Nelahozeves). S jinými organizacemi souvisela občanská participace ve 12 % obcí. Za povšimnutí stojí Nadace Partnerství, která je soukromou, dnes již mezinárodní, organizací. Jejím cílem je kromě jiného posílení aktivního přístupu místních komunit v péči o životní prostředí a posilování občanské společnosti (Nadacepartnerství 2018).

Navzdory tomu, že některé zkoumané obce občanskou participaci nějakým způsobem navazují na různé soukromé, státní a zejména evropské organizace, je až zarážející, že dvě třetiny respondentů neuvádí spojitost s žádnou z uvedených či jinou organizací. Tedy přibližně dvě třetiny participačních akcí probíhají podle respondentů pouze z iniciativy a v režii obcí, bez finanční či organizační pomoci jiné organizace. Ve zkoumaném vzorku obcí se ukázalo, že participační akce jsou patrně spíše lokálně organizované, protože obce s organizacemi spolupracovat z různých, možná i legislativně komplikujících důvodů, nechtějí, nemohou nebo nepotřebují. Možným vysvětlením jsou malé projekty v obcích, které nepotřebují být nijak zaštitěny. Může se jednat o občanskou participaci dílčí, pouze doplňující určitou část rozhodování, tedy nenákladnou, nekomplexní a symbolickou. Významným faktorem pravděpodobně bude, možná jen zdánlivá, složitost zorganizování komplexního projektu a zajištění jejího zaštitění určitou organizací. Je totiž zřejmé, že obce, které se do takových projektů pustily, získaly finanční podporu, která vedla k nezanedbatelným změnám v obci (příklad 2).

Příklad 2: Finanční výhody zapojení MAS do občanské participace

Obec řešila problém s absencí kanalizace a vodovodu a potřebovala plánovat určité sociální služby v obci. Místní spolek proto ve spolupráci se starostou a MAS uspořádal přednášku pro občany. Pomocí šetření a veřejných diskuzí také zjistili názory veřejnosti na daná témata. To vedlo ke skupinovým diskuzím se zástupci veřejnosti se zapojením expertů a následnému uskutečnění projektů. Představitelé obce hodnotí akci pozitivně, neboť výsledkem bylo vysvětlení problematiky veřejnosti, pochopení tématu a také získání názoru veřejnosti na dané téma.

(Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření)

Pozn.: Zřízení infrastruktury jako např. vodovod či kanalizace je pro malé obce nákladnou záležitostí, kterou si mnohé nemohou samy dovolit. Například z rozhovorů v Olovnici vyplynulo, že zřízení kanalizace a vodovodu obec na několik let zadlužilo (viz kap. 4.3.1 Občanská (ne)participace v obci Olovnice).

Shrnutí

Ukázalo se, že v obcích respondentů jsou v akcích občanské participace nejčastěji iniciovány a vedeny starostou či zastupitelstvem obce. Na iniciaci akcí se však relativně často podílí i sami občané. Dalšími aktéry občanské participace mohou být kromě občanů různá místní uskupení a asi v jedné třetině případů zastřešující organizace, zejména MAS. Převládající participační akce ve zkoumaných obcích jsou iniciované shora a zpravidla nepřesahují rámec obce a místní aktéry.

4.2.2 Proč obce participují?

Volitelná otázka, kterou se někteří respondenti zabývali, se ptala na důvody, proč v respondentově obci proběhla občanská participace. Zdůvodnění uvedlo celkem 25 respondentů, tedy více než polovina dotázaných, v jejichž obci proběhla občanská participace. Na základě těchto odpovědí a v kombinaci s uváděným počtem participačních akcí a jejich popisem v dané obci bylo identifikováno celkem 31 participačních akcí, které byly respondentem nějak odůvodněny. Odpovědi respondentů na otázku „...proč ve Vaší obci proběhla participace?“, byly seskupeny podle tématu. Dělení je však nutné brát pouze jako snahu o snadnější interpretaci výsledků, nikoliv jako validní kategorizování. Témata důvodů vedoucích k participování byla rozdělena do následujících pěti skupin: (1) Akce, kde motivací bylo přizvání občanů proto, aby vyjádřili svůj hlas ve zřizování něčeho nového (stavby, výsadby, sociální péče), (2) akce, kde motivací bylo přizvání občanů k určování obecného směru, kterým se obec má vydat (nejednalo se tedy o jedno rozhodnutí, ale koncepci obce), (3) akce zjišťující veřejné mínění za cílem lepšího rozhodnutí, (4) akce motivované nesouhlasem, vymezením se vůči něčemu, (5) akce motivované získáním dotace na určitý projekt. Skupiny jsou hodnoceny v pořadí podle četnosti, se kterou je respondenti zmiňovali. Je však nutné brát v potaz, že vzhledem k počtu odpovědí se spíše jedná o konkrétní příklady, které nelze zcela zobecňovat.

Nejčastěji zmiňovaným důvodem občanské participace bylo zapojení občanů do určitého rozhodnutí týkajícího se zřízení něčeho nového v obci. Tento důvod uvedli respondenti u více než jedné třetiny proběhlých odůvodněných participačních akcí. Na rozdíl od jinak motivovaných participačních akcí byly tyto hodnoceny výhradně pozitivně. Iniciátorem byl nejčastěji starosta, jednotlivec či skupina občanů nebo místní spolky. Některé participační akce z této skupiny byly také nějakým způsobem napojeny na MAS nebo Nadaci Partnerství. Tyto akce se týkaly jednak drobnějších rozhodnutí, jako je například určení výše vodného, úprava povrchu komunikace nebo třídění odpadu, ale také některých důležitějších otázek, například zavedení vodovodních a odpadních sítí, rekonstrukce

dětských hřišť, využití obecních pozemků, zřízení větrných elektráren nebo výstavby budov ke společenským účelům.

Další skupina zahrnuje takové participační akce, kde byli občané vtaženi do samotného určování toho, kterým směrem se bude jejich obec ubírat (příklad 3). Důvodem byla potřeba, respektive vstřícnost správců obce, kteří chtěli znát požadavky obyvatel při formulování koncepce rozvoje obce a dlouhodobého plánu rozvoje obce, nebo bylo cílem získání zpětné vazby od občanů. Důležitost těchto akcí spočívá v tom, že občané mohli ovlivnit celkové směřování své obce, nebo se k němu alespoň vyjádřit. To je odlišuje od ostatních participačních akcí, s výjimkou územního plánování, které se týkaly vždy zejména dílčích projektů (svou povahou se dají tyto participační akce zařadit do strategického plánování, což také někteří respondenti zmiňovali). Ze všech šesti skupin odůvodnění občanské participace se jedná o druhý nejčastěji zmiňovaný důvod, který byl spojen

Příklad 3: Zapojení občanů do „tvorby“ koncepce obce

Další dvě obce měly zájem ve spolupráci s občany formulovat koncepci rozvoje obce. Zastupitelstva s podporou občanů a částečným zaštitěním MAS zjistili pomocí šetření a diskuzí veřejné mínění, a dále se radili s veřejností skrze poradní orgány (komise) a ve veřejných konzultačních setkáních, kterých se lidé mohli účastnit. Představitelé kladně hodnotili lepší vhléd do situace a získané informace, nicméně upozorňovali na jejich přílišný objem a zároveň jejich zkreslení z důvodu malého zájmu občanů a nízké racionality.

(Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření)

s 20 % uvedených akcí. Ty byly vždy kromě samotných starostů iniciovány i volenými zastupiteli, někdy ve spolupráci se spolky či jednotlivci, přičemž některé z nich probíhaly pod záštitou MAS. Metody participace použité ke stanovení koncepce rozvoje obce byly různé – od přednášek pro občany přes veřejné debaty a šetření, zapojení expertů až po konzultace a případně i místní referenda.

Třetí skupinou jsou akce, při nichž snaha o lepší rozhodnutí týkající se určitého projektu či plánu vedlo ke zjištění názorů veřejnosti (příklad 4). Ačkoliv by tyto akce mohly být zařazeny do první uvedené skupiny, vzhledem k jejich větší obecnosti byly vyčleněny. Nejedná se totiž o konkrétní projekty, na kterých by se občané podíleli, ale spíše o obecné vyjádření veřejnosti k určitému projektu. Tyto akce jsou zpravidla iniciovány aktivním jednotlivcem ve spolupráci se starostou.

Příklad 4: Zjištění veřejného mínění před určitým rozhodnutím

Jiná obec měla v plánu postavení dětského hřiště pro „náctileté“, ale chtěla znát názor občanů, zda s hřištěm souhlasí či upřednostňují jiné využití prostoru a investice. Starosta obce proto zrealizoval konzultaci s částí občanů, kteří zastupovali místní veřejnost. Občané se stavbou hřiště souhlasili, a následně probíhal podle slov starosty až zdoluhavý výběr prolézaček, které volili sami občané. Navzdory zdoluhavému procesu akci starosta hodnotil spíše pozitivně.

(Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření)

Další skupinou je občanská participace, která je způsobena vymezením se vůči něčemu, tedy jako nesouhlasná reakce zejména občanů na určitá opatření či plán (příklad 5). Jedná se tedy o negativně motivovanou občanskou participaci. Ze studia odborné literatury, která tento důvod uvádí jako poměrně častý, plynulo očekávání podobné situace mezi zkoumanými obcemi (např. Arnstein 1969). Toto očekávání se však spíše nepotvrdilo. Z uvedených odpovědí pouze v pěti obcích občanská participace nějak souvisela se snahou zabránit určitému projektu, přičemž se jednalo zejména o vymezení se občanů proti stavbě, která by mohla narušovat místní klidné prostředí. Negativní dopady takové stavby se týkaly zejména hrozícího znečištění vzniklého zápachem nebo hlukem. Dalším příkladem negativně motivované participace byla reakce na nepřiměřené jednání silného podnikatele v obci. Uvedené negativně motivované akce jeví určité shodné aspekty. Jedná se vždy o akci spoluiniciovanou jedním či více občany, se snahou něčemu zabránit. V dotazníku uváděné negativně motivované participační akce často začínaly přednáškami pro veřejnost, veřejnou diskuzí či jinou akcí pro veřejnost. Představují tedy spíše alibistickou či symbolickou občanskou participaci. Ve dvou případech však došla iniciativa občanů až k místnímu referendu. Respondenti hodnotí i tyto negativně motivované participační akce spíše pozitivně, i když například referendum vedlo k jednoznačnému odmítnutí projektu. Pouze jeden respondent se vyjadřuje negativně, neboť v obci došlo k rozdělení na „dva nesmiřitelné tábory“, které vyústilo až v místní referendum.

Poslední motivací vedoucí k participování je získání dotace na určitý projekt. Obec má zpravidla v plánu určitá opatření, k jejichž realizaci využije finanční dotace a organizační pomoc určité zastřešující organizace, nejčastěji MAS. Podmínkou takového zaštitění je však často zapojení veřejnosti do procesu, což může vést k občanské participaci. Ačkoliv tento finanční důvod uvedl pouze jeden respondent dotazníkového šetření, lze předpokládat, že hraje dílčí roli i u dalších participačních akcí, ačkoliv jej respondenti neuvedli. Někteří respondenti z Olovnice a Nelahozevsí totiž MAS a Nadaci Partnerství označili za „nástroj pro získání dotací“ (viz kap. 4.3 Přístup vybraných obcí k občanské participaci).

Příklad 5: Vymezení se občanů vůči určitému dění v obci

Poblíž jedné obce měla vzniknout skládka a třídírna odpadů. Skupina několika občanů s podporou starosty obce a neziskových organizací uspořádala veřejné diskuze a přizvala různé experty, kteří se k záměru vyjádřili. Výsledkem bylo zabránění projektu, s nímž občané vyjádřili jednoznačný nesouhlas.

(Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření)

Shrnutí

Celkem 25 respondentů uvedlo důvody ke konání občanské participace v obci. Nejčastěji byly zmiňované akce, které měly za cíl zjistit názor občanů na určitý záměr v obci, zejména nějaké důležitější rozhodnutí (např. zřízení skládky či centra sociálních služeb). Méně často byly uvedeny negativní motivy občanské participace nebo finanční benefity z participování. Je však možné, že tyto důvody respondenti pouze nechtěli uvést, ale že v praxi figurují častěji. Z výsledků dotazníku však vyplynul znatelný důraz na participování z důvodu zjištění pohledu občanů na věc, což ukazuje na možnou skutečnou občanskou participaci.

4.2.3 Převládající metody občanské participace v obcích respondentů

Respondenti, v jejichž obcích proběhla v nějaké formě občanská participace, volili jednu nebo více metod, které byly v jejich obci v rámci uvedené akce využity. K výběru měli třináct konkrétních obecných metod, které byly zvoleny na základě studia odborné literatury. Dále mohli případně doplnit další metody, což se však stalo pouze v jednom případě. Pro účel zpracování dotazníku byly jednotlivé respondenty uváděné metody zasazeny do kontextu participačního žebříku Sherry R. Arnstein (1969) a rozděleny na reálnou moc občanů, symbolickou participaci a metody bez prvků skutečné participace (tabulka 7).

Tabulka 9: Přehled participačních metod v malých obcích Středočeského kraje

	Participační metoda	Počet obcí, ve kterých byla metoda použita	Zastoupení obcí, ve kterých byla metoda použita (včetně neparticipujících obcí)
Reálná moc občanů	Referenda	4	6 %
	Delegování (svěření určitých pravomocí do rukou občanů)	2	3 %
	Partnerství (sdílení části pravomocí s občany, skrze určitou formu mají občané reálné dílčí pravomoci)	2	3 %
Symbolická participace	Poradní orgány (například různé komise, které radí zastupitelstvu)	13	18 %
	Konzultace se zástupci, kteří reprezentují veřejnost	12	17 %
	Konzultace rozhodnutí s veřejností	7	10 %
	Skupinové diskuze s částí veřejnosti na určitá témata	17	24 %
	Veřejné otevřené diskuze (slouží jako podněty rozhodování)	28	39 %
	Zjištění veřejného mínění jako podkladu pro navržení postupu, který je následně konzultován s veřejností	14	20 %
	Zjištění veřejného mínění (dotazníkovou či jinou, například interaktivní, formou)	29	41 %
Absence participace	Akce pro veřejnost, které budují neformální vztahy	29	41 %
	Zapojení expertů (různé formy zapojení) jako konzultantů	18	25 %
	Přednášky pro občany	13	18 %

Zdroj: Výsledky dotazníkové šetření (seřazeno podle Arnstein (1969))

Metody občanské participace, ve kterých mají občané určitou reálnou moc, zahrnovaly referenda, delegování pravomocí do rukou občanů a partnerství s občany. Alespoň jedna z těchto metod skutečné občanské participace podle Arnstein (1969) proběhla v sedmi obcích, tedy v 10 % oslovených malých obcí Středočeského kraje. Samotná místní referenda, která jsou jakýmsi symbolem reálné občanské moci, proběhla ve čtyřech obcích, přičemž se vždy jednalo o důležitější otázky týkající se budoucího rozvoje obce (příklad 6 a kap. 4.3.2 Občasná občanská participace v obci Nelahozeves). Obecně proběhlé akce občanské participace, jejichž uvedené metody spadají do reálné občanské moci, jsou jediné akce, jejichž iniciování je přisouzeno častěji občanům než voleným představitelům.

Z dotazníků je tedy patrné, že ze strany občanů je patrně větší zájem o takovou občanskou participaci, kde mají reálnou moc, skrze kterou mohou něco skutečně změnit.

Příklad 6: „Místní referendum“ jako řešení sporu v obci

V jedné obci působil podnikatel, jehož jednání postupně začalo být místním na obtíž. Důvodem bylo znečištění obce a podnikatelské chování, které bylo v nesouladu s názorem zastupitelstva i některými českými zákony. Obec se rozdělila na dva tábory, neboť zejména obyvatelé žijící poblíž podniku si na něj stěžovali, nicméně jiní obyvatelé podnikatele podporovali, neboť z toho měli finanční benefity (podnikatel si je „kupoval“). Vše vyústilo v rozohněné veřejné debaty a jakési neformální místní referendum, po němž podnikatel změnil své jednání a vyšel obci alespoň do určité míry vstříc.

(Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření)

Participační akce, které Arnstein (1969) řadí do symbolické participace, v nějaké formě proběhly ve 41 obcích respondentů. Tyto akce, které umožňují lidem mít alespoň nějaký hlas a možnost vyjádřit se, byly iniciovány zejména samotnými starosty, často ve spolupráci s občany. Ti se však již u této spíše symbolické participace angažují o trochu méně a spíše doplňují převažující iniciování volenými představiteli. Nejčastější metodou bylo podle očekávání zjištění veřejného mínění dotazníkovou či jinou formou, které proběhlo u 29 obcí. Za povšimnutí stojí také velmi časté veřejné otevřené diskuze. Nicméně za tak vysokým počtem se patrně skrývá zákonem daná možnost diskuze při územním plánování a veřejných zasedáních zastupitelstva. Pozitivním zjištěním pak jsou poměrně časté skupinové diskuze (focus groups), které uvedla téměř polovina participujících obcí. Relativně časté byly také různé formy konzultace rozhodnutí s občany.

Akce pro veřejnost, zapojení expertů a přednášky pro občany, byly zařazeny do akcí, které podle Arnstein (1969) postrádají prvky participace, neboť občané v nich nemají zpravidla možnost něco ovlivnit. To však neznamená, že takové akce nemají smysl, pouze se nejedná o občanskou participaci ve své podstatě. Přesto podobné akce mohou vést k vyšší formě občanské participace (příklad 7). Takové akce proběhly ve 48 % ze všech 71 zkoumaných obcí. Nejčastěji se jedná o akce pro veřejnost, které budují neformální vztahy, které jsou spolu s dotazníkovým šetřením nejčastěji uváděnou participační metodou. Mezi tyto akce lze zařadit i různé průvody, plesy, obecní pálení čarodějnic či sportovní události, které slouží k posílení neformálních vazeb mezi občany navzájem i mezi občany a zastupiteli. Nejedná se sice o akce, při nichž se občané přímo podílejí na rozhodnutích, nicméně mohou sloužit jako platforma zjištění názoru občanů. Tyto akce jsou

iniciovány zejména z popudu starosty či zastupitelstva, relativně často také občanů či spolků.

Příklad 7: Neformální setkání jako prostředek komunikace a konzultace

V jedné obci vznikla poptávka po rekonstrukci dětského hřiště a výstavbě společenské budovy. Zastupitelstvo města proto ve spolupráci s mikroregionem uspořádalo neformální akci pro veřejnost. Následně zastupitelstvo umožnilo veřejnosti vyjádřit se k plánovaným změnám, a konzultovalo s ní svoje představy a možnosti. Díky akci byl poté navržen postup, který představitelé hodnotili pozitivně.

(Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření)

Shrnutí

Z uváděných metod občanské participace je patrné, že ve zkoumaných obcích Středočeského kraje nejvíce převládá symbolická participace. Ta proběhla ve většině participujících obcí. Tři čtvrtiny participujících obcí také uvedly metody, které však podle Arnstein (1969) postrádají prvky občanské participace. Pouze v 16 % obcí které participují, byly uvedeny takové akce, které Arnstein považuje za skutečnou občanskou participaci mající prvky občanské moci. Přesto však nelze aktivity, které podle Arnstein nejsou skutečnou občanskou participací, nijak podceňovat, jak se ukazuje i z rozhovorů v případových studiích (viz kap. 4.3 Přístup vybraných obcí k občanské participaci). Poměrně vysoká četnost různých akcí dokládá snahu občany zapojovat do různého dění a neopomíjet je, což je příslibem pro budoucnost obcí. Z iniciativy občanů a neformálních skupin je také patrný jejich větší zájem iniciovat takové aktivity, které jim umožňují mít reálnější moc. Političtí představitelé pak iniciují všechny formy občanské participace a z výsledků dotazníkového šetření není patrný důraz na konkrétní metodu.

4.2.4 (Ne)spokojenost respondentů s proběhlými participačními akcemi

Proběhlá občanská participace byla hodnocena spíše pozitivně. Respondenti dvanácti obcí hodnotili všechny participační akce v e svých obcích pozitivně, více než polovina respondentů uvedla, že alespoň některé proběhlé akce měly pozitivní dopad. Pouze 9 respondentů hodnotilo některé akce negativně, zároveň však také hodnotili některé pozitivně. Žádný respondent pak nehodnotil všechny proběhlé akce ve své obci pouze negativně. Kladněji hodnocené byly akce, kdy bylo zjišťováno veřejné mínění a kdy se občané podíleli na dílčích rozhodnutích. Rozsáhlejší akce, například určování směru obce spolu s občany, byly sice také hodnoceny zejména kladně, nicméně respondenti zde uváděli i jejich negativa. To je však patrné dáno komplexností daných akcí.

Mezi uváděnými pozitivy bylo nejčastěji zmiňováno, že občanská participace vedla ke zjištění názoru občanů, a díky tomu určité rozhodnutí nebo celkový plán obce lépe splňuje potřeby občanů. Díky občanské participaci se u několika obcí podařilo zabránit záměrům s předpokládaným negativním dopadem, slovy jednoho respondenta „jednoznačně odmítnout určitý projekt“, díky čemuž participační akce v jeho obci „splnila účel“²⁷. Jeden z respondentů jako pozitivum také uvedl „vysvětlení konkrétního rozhodnutí občanům a jeho následné pochopení většinou z nich“. Vysvětlení určitých věcí občanům zmiňovali v jiných souvislostech i další respondenti s tím, že to může být pozitivním dopadem občanské participace. Podle Arnstein (1969) se však v takových případech jedná spíše o manipulaci bez prvků občanské participace. Kladně byl také hodnocen objem získaných informací, které vedou k lepšímu vhledu zastupitelů do situace, pokud se dokáží v množství podnětů zorientovat a utvořit si nějaký ucelený názor. Jeden respondent v této souvislosti uvedl, že „víc hlav víc ví, ale nesmí chybět mozek“.

Respondenty uvedená negativa se dělila na obecná negativa občanské participace a na negativní dopady konkrétních akcí. Jako spíše konkrétní negativum související s určitou akcí, které se však může opakovat i při jiných akcích, hodnotil jeden starosta dopad na místní sociální klima. V obci totiž vznikly konflikty, kdy se obec rozdělila na „dva nesmiřitelné tábory“. Starosta jiné obce uvedl že ten, kdo „nesouhlasí, například i z osobních důvodů, nebude souhlasit ani tehdy, pokud by navrhovaná opatření byla skutečně dobrá“. Obecnější negativa poměrně korespondovala s těmi uvedenými v odborné literatuře (viz kap. 2.1.2 Kategorie, metody, výhody, nevýhody a uplatnění občanské participace). Ačkoliv byly skrze participační akce získané informace hodnoceny spíše pozitivně, někteří respondenti je pro jejich objem hodnotili i negativně. Velký objem získaných informací totiž podle nich vede k obtížnému zorientování se v situaci. S tím souvisí i zmiňovaná potřeba „mozku participace“, neboť někteří se v diskuzích s občany potýkali s „nízkou racionalitou“ a „neschopností části veřejnosti definovat své potřeby a pochopit možnosti obce“, která má určitá omezení. Někteří respondenti, zejména starostové, se také potýkali s nízkým zájmem občanů a veřejnosti, což vedlo ke „zkreslení skutečného zastoupení názorových proudů“, jelikož nebylo naplněno kritérium reprezentativnosti. Na odbornou literaturou nejčastěji uváděnou zdlouhavost a finanční náročnost projektu jako hlavní negativa občanské participace upozornil pouze jeden respondent. Tato očekávaná nejčastější negativa patrně nebyla zmiňována, neboť v obcích převládají spíše symbolické a ne zcela komplexní

²⁷ Lze tedy usuzovat, že respondent měl zájem na tom, jak participační akce dopadla a možná i proto ji hodnotil pozitivně.

participační akce. To jen doplňuje již nabytý dojem o poměrně časté, ne však komplexní občanské participaci malých obcí Středočeského kraje.

4.2.5 Shrnutí proběhlých akcí občanské participace

Z informací získaných od respondentů dotazníkového šetření vyplývá poměrně časté participování v jejich obcích. Ve většině participujících obcí byla uvedena více než jedna proběhlá akce občanské participace, která však zpravidla postrádala skutečnou, byť dílčí, moc svěřenou do rukou občanů. Převládající metodou participování je zjišťování názorů občanů různou formou, které je poté nějak uvažováno v rozhodování uskutečněném zastupiteli pod vedením starosty. Dominantní roli v občanské participaci hrají volení představitelé obcí, což koresponduje s tím, že by podle respondentů měli mít nejsilnější vliv na dění v obcích. Je nutné si uvědomit, že většina respondentů byla sama o sobě voleným aktérem v obci, čímž může být hodnocení ovlivněno. Nicméně podobné názory sdílejí i ostatní respondenti a stejně tak vyplývají i z názorů občanů, s nimiž byly vedeny rozhovory v rámci případových studií (viz následující kapitoly). Druhým nejdominantnějším aktérem jsou podle výpovědí o proběhlé občanské participaci sami občané, což také koresponduje s jejich ideálně vnímaným vlivem, který jim respondenti přisoudili v první obecné části dotazníku.

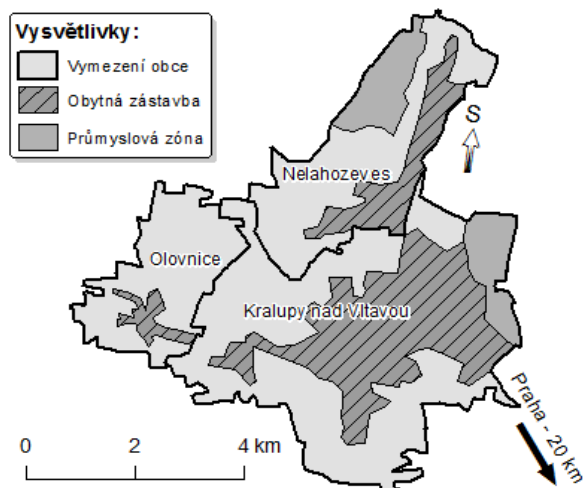
Na tomto místě je nutné uvést určité riziko, které může souviset s kapitolou zabývající se proběhlou občanskou participací v obcích respondentů. A totiž to, že jimi vnímané pojetí občanské participace lze patrně vztáhnout i na jiné akce. V následné komunikaci se starosty při snaze domluvit rozhovory i při realizaci některých z nich se ukázalo, že například někteří respondenti za skupinové diskuze či konzultace s občany považovali prosté rozhovory se sousedy na ulici nebo veřejná zasedání zastupitelstva, kde se občané občas ozvou. Nejedná se pak o plánovanou účelovou občanskou participaci, ale spíše o přirozené neformální formy participování, které mají též svůj význam, jen by bylo potřeba je jinak klasifikovat. Toto někdy odlišné pochopení diskuzí a konzultací, ačkoliv bylo snahou je v dotazníku vysvětlit, mohlo vést k částečnému zkreslení při hodnocení kvantity a metod občanské participace ve zkoumaných obcích.

4.3 PŘÍSTUP VYBRANÝCH OBCÍ K OBČANSKÉ PARTICIPACI

Následující kapitola se zabývá hlubším pohledem na občanskou participaci ve vybraných obcích, u nichž byl na základě prvních dvou fází výzkumu předpoklad určitého fungování participačních aktivit.

Případové studie proběhly v obcích Nelahozeves a Olovnice, které se shodou okolností nacházejí pouze několik km vedle sebe (obrázek 4). Obě obce náleží do ORP Kralupy nad Vltavou v okrese Mělník. K 1.1. 2017 měla obec Nelahozeves 1965 obyvatel, s věkovým průměrem 38 let, což ji řadí mezi 10 % obcí Středočeského kraje s nejmladším obyvatelstvem. Olovnice měla 541 obyvatel, jejichž věkový průměr byl 42,2 let, což odpovídá průměrné hodnotě v obcích Středočeského kraje. Věkový průměr obcí souvisí s odlišnou strukturou obyvatelstva u suburbánních a ostatních obcí Středočeského kraje.

Obrázek 4: Poloha obcí Nelahozeves a Olovnice



Zdroj: ArcČR 500 verze 3.0, vlastní zpracování

Nelahozeves je totiž odborníky vnímána jako suburbánní obec, Olovnice nikoliv (Špačková a kol. 2013). Pro obě obce jsou spádovými centry sousedící Kralupy nad Vltavou a Praha. Z Nelahozevsi podle Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 za práci nebo do školy vyjížděla téměř třetina obyvatel, přičemž do Prahy mířilo 45 % vyjíždějících a 31 % do Kralup nad Vltavou. Z Olovnice vyjíždělo 21 % obyvatel, z nichž 35

% cestovalo do Kralup nad Vltavou a 32 % do Prahy. V Nelahozevsi je také s ohledem na občanskou participaci nutné uvažovat společnost Mero²⁸ a zejména skládku Uhy, která rozvířila participační aktivity (viz následující kapitola).

Vliv suburbanizace, nižšího věku obyvatel a přítomnost Mera a skládky jsou faktory potenciálně zvyšující participační míru (Čermák a Stachová 2009). To se potvrdilo, neboť na rozdíl od Olovnice, ve které při rozhovorech nebyla identifikována občanská participace uvedená v dotazníkovém šetření, Nelahozeves alespoň částečně participuje.

²⁸ Společnost MERO ČR, a.s. vybudovala v Nelahozevsi centrální české tankoviště ropy s kapacitou 1 550 000 m³, což má vliv zejména na místní zvýšenou dopravu (Mero 2018).

4.3.1 Občanská (ne)participace v obci Olovnice

Případová studie z obce Olovnice vychází z rozhovoru se starostou obce Ing. Zdeňkem Kinterem, doplněným o kontrolní rozhovory se třemi občany obce Olovnice. Struktura kapitoly odpovídá zjištěním, která vycházejí z rozhovorů, a jejich následné analýzy.

Obrázek 5: Ilustrační fotografie Olovnice



Zdroj: vlastní fotografie

Důvodem, který vedl k rozhovoru s Olovnickým starostou Kinterem, byla poměrně velká vstřícnost občanské participaci a vysoká participační míra uváděná v dotazníkovém šetření. Podle dotazníku se v Olovnici konaly za poslední čtyři roky dvě participační akce, které iniciovali místní podnikatelé, občané a zastupitelé se starostou. Mělo se jednat mimo jiné o veřejné diskuze jako podněty k rozhodování či konzultace určitých rozhodnutí s veřejností. Zároveň by, podle údajů z dotazníku, měli občané mít velký vliv na rozhodování v obci a zapojení by měli být především do velmi důležitých otázek (velké investice, nová výstavba). Během rozhovoru se však ukázalo, že názor starosty Kintera na občanskou participaci a proběhlé akce občanské participace ne zcela korespondují s těmito údaji. Například se nepodařilo identifikovat, o které v dotazníku uváděné participační akce se jednalo. Ačkoliv mělo, podle slov starosty Kintera, zastupitelstvo po nástupu do funkce v roce 2014 představu, že by si lidé měli „říkat přesně co chtějí“, současné vedení Olovnice spíše neparticipuje.

Vzniká tak otázka, proč údaje uvedené v dotazníkovém šetření nekorrespondují s interpretací, poskytnutou během osobního rozhovoru? Odpovědí může být (1) nedostatečné vysvětlení toho, co občanská participace je, v rámci dotazníku,

(2) nadsazené hodnocení údajů nebo (3) přisouzení funkce občanské participace aktivitám, které občanskou participací nejsou. V souvislosti s občanskou participací byla během rozhovoru často zmiňována zasedání zastupitelstva, komunikace s občany během různých kulturních akcí a rozhodování o typu osvětlení v obci. Ačkoliv jsou tyto aktivity určitou participací ve smyslu komunikace s občany a jejich podílení se na obecní aktivitě, nejedná se o občanskou participaci, která vtahuje lidi do rozhodování. Pouze rozhodování o osvětlení, by se dalo do jisté míry považovat za občanskou participaci (viz níže). Odlišné vnímání občanské participace tedy patrně vychází z toho, že starosta Kinter v dotazníkovém šetření vnímal některé akce v obci za občanskou participaci, ačkoliv občanskou participací spíše nebyly.

Vysvětlení toho, proč v Olovnici občanská participace příliš neprobíhá, je možné hledat v přístupu zastupitelů Olovnice k občanské moci, která by měla být s občany sdílena.

(1) Nižší formy tzv. symbolické participace (viz kap. 2.1.2.1 Kategorie občanské participace) v obci fungují dobře a pozitivně je hodnotí jak dotázaní občané, tak starosta Kinter. Informovanost je v obci „výborná i rychlá ... všechno je pověšené na nástěnce ... a chodí nám SMS i na telefon, když se něco děje“ (Ž, 40 let). Další formě symbolické participace, kdy občané slouží jako vstupní zdroj informací a mohou vyjádřit svůj názor, je zastupitelstvo také otevřené. Pokud je to realizovatelné, názory občanů se snaží „brát v potaz“. Toho si všímají i dotázaní občané obce, podle nichž se zastupitelstvo názory občanů „zabývá ... a když je to ku prospěchu a je to realizovatelné, ... tak vychází vstříc“ (M, 45 let). Odlišný přístup již panuje ke (2) vtažení občanů do rozhodování, například formou různých diskuzí. Takovou participaci považuje starosta Kinter za „dvousečnou“. Možnost diskuzí je podle něj na zasedání zastupitelstva, kterého se účastní i někteří občané. Rozhodování by však podle něj mělo být záležitostí zvolených zastupitelů a kdo se na něm chce podílet, měl by vstoupit do zastupitelstva. S tím souvisí i pohled na delegování občanů či místní referenda, která v Olovnici zastupitelstvo konat neplánuje. Překvapivé je, že dokonce ani při strategickém plánu nebyli občané vtaženi do jeho tvorby, a měli pouze možnost se k němu vyjádřit během jeho schvalování na veřejném zasedání zastupitelstva. Jedinou akcí, kterou lze částečně označit za skutečnou občanskou participaci, byla otázka zřízení veřejného osvětlení, kdy byli občané rozhlasem vyzváni, aby se podívali na různá nainstalovaná světla a vybrali, která se jim líbí. Svůj názor poté měli jít sdělit osobně starostovi na úřad. Výsledkem bylo shromáždění názorů různých lidí, které ovlivnilo výsledný výběr světla. Pohled dotázaných občanů na vtažení do rozhodování v obci se mírně liší. Všichni tři respondenti z Olovnice se shodují, že určitý vliv mají, pokud se sami chtějí aktivně zapojit,

a zároveň že určitá důležitá rozhodnutí by měla zůstat pouze v kompetenci zastupitelstva²⁹. Současně se dva občané shodují, že pokud by participování bylo dobře zorganizované, uvítali by možnost podílet se občas na nějakém rozhodnutí.

Navzdory tomu, že v Olovnici občanská participace téměř neprobíhá, jsou všichni tři dotázaní občané s přístupem zastupitelstva nadmíru spokojeni. Jako strategii, jak se dostat k občanům a komunikovat s nimi, vnímá starosta Kinter dostatečné a rychlé informování. Dále si uvědomuje důležitost kulturních volnočasových akcí, kde dochází k rozhovorům a vznikají neformální vztahy. Tím se podle něj posiluje místní komunita a zájem lidí se zapojovat. Zároveň také zmiňuje, že snadnější je oslovit mladší a střední generaci, která je aktivnější a má zpravidla větší zájem se podílet na různých akcích. Starší lidé jsou podle něj spokojeni s tím, jak vše funguje, a nemají potřebu něco měnit.

Právě kulturní život, se ukázal být faktorem, který občanskou participaci zastupuje a má tak na její hodnocení v Olovnici vliv. Kulturních akcí je v Olovnici během roku několik desítek a podílí se na nich podle starosty značná část místních občanů. Během těchto akcí vznikají nové kontakty a dochází k diskuzím na různá témata. Kulturní akce patrně suplují chybějící občanskou participaci a zároveň jsou cestou, jak si získat občany. Také dotázaní občané zmiňovali množství kulturních akcí za jedno z pozitiv přístupu současného zastupitelstva. Jejich kladné hodnocení vycházelo z toho, že „*to tu žije*“ a možná i proto jim příliš nevadí, že důležitější rozhodnutí jsou činěna bez jejich účasti. Otázkou pak je, zda občané potřebují mít možnost něco změnit či se podílet na rozhodnutích, když jsou jinak celkově spokojeni.

4.3.1.1 Přístup zastupitelů Olovnice v kontextu občanské participace

Olovnice se ukázala být obcí, kde zastupitelé kladou důraz zejména na kulturu a různé akce, které svým způsobem suplují občanskou participaci. Postoj zdejšího zastupitelstva ke skutečné občanské participaci je odmítavý a občané do důležitějších rozhodnutí zpravidla nejsou přizváni. Toto dominantní postavení zastupitelstva dobře ilustruje absence participativního přístupu ke strategickému plánu obce. Přístup k plánování v Olovnici je spíše konvenční než autentický, neboť občané nejsou stavěni do centra řešeného problému (viz Feltey a kol. 1998).

Na druhé straně je nutné uvažovat poměrně nízký počet obyvatel Olovnice. Otázkou je, zda je skutečně občanská participace vhodným nástrojem v tak malé obci, kde se značná část lidí zná osobně a komunikace mezi občany a zastupiteli funguje na neformální rovině. Navíc

²⁹ Toto jejich vnímání je v kontrastu s údaji získanými napříč dotazníkovým šetřením, podle něž by právě do důležitějších otázek měli být občané zapojeni.

kladné hodnocení zastupitelstva a zejména starosty, které uváděli všichni tři dotázaní občané vede k následující úvaze. Ačkoliv je občanská participace bezpochyby často dobrou cestou k rozhodování, je patrné že její absence nemusí vždy znamenat nespokojenost občanů s přístupem správců obce. Patrně větší části lidí vyhovuje pasivnější přístup a mají potřebu se ozvat pouze pokud s něčím nejsou spokojeni. Pokud však obec funguje podle jejich představ – a navíc v Olovnici jsou pro lidi konány často různé akce, většina lidí je patrně spokojená a občanská participace jim příliš nechybí.

Z této úvahy vyplývá možné hodnocení Olovnice jako obce, která funguje poměrně dobře, neboť občané pozitivně kvitují kroky zastupitelstva a jsou rádi že se nemusejí podílet na rozhodování (ačkoliv však dotázaní občané hodnotili zastupitelstvo kladně, připouštěli otevřenost případné občanské participaci). V kontextu občanské participace však Olovnice dobrým příkladem není, neboť zde chybí platforma pro zapojení do rozhodování a zastupitelstvo ani nemá v plánu občany do něj zapojovat.

4.3.2 Občasná občanská participace v obci Nelahozeves

Případová studie v obci Nelahozeves vychází z rozhovoru se starostou obce Ing. Josefem Kebrlem, který byl doplněn o kontrolní rozhovory se dvěma občany obce Nelahozeves. Jeden z občanů je rovněž hlavním představitelem tzv. Višňovkářů a z rozhovoru s ním vzešel doplňující pohled na příklad občanské participace. Višňovkáři jsou totiž neformální skupinou občanů, která má pod patronátem část veřejného prostranství v Nelahozevsi, o jehož využití se rozhodovalo částečně participativním přístupem. Struktura kapitoly odpovídá zjištěním, která vycházejí z proběhlých rozhovorů a jejich následné analýzy.

Při hodnocení přístupu zastupitelstva v Nelahozevsi v následujících kapitolách, se často nabízí srovnání s Olovnicí. Při porovnávání si je však nutné uvědomit, že ačkoliv se jedná o malé obce, Nelahozeves má téměř čtyřnásobný počet obyvatel. Také je zde vlivem suburbanizace, která v Nelahozevsi na rozdíl od Olovnice hraje výraznější roli (Špačková a kol 2013), větší počet různých skupin obyvatelstva, které mají různé zájmy, a rozsáhlejší zastoupení mladších a aktivnějších občanů. Proto pokud byla Olovnice starostou Kinterem označena „jednou velkou rodinou“, Nelahozeves je spíše „několika rodinami dohromady“, které mezi sebou musejí komunikovat a domlouvat se složitěji.

Obrázek 6: Ilustrační fotografie Nelahozevsi



Zdroj: vlastní fotografie

Před samotným oslovením s prosbou o rozhovor proběhla se starostou Kebrlem emailová komunikace, z níž bylo patrné že starosta Kebrle je občanské participaci nakloněn a má s ní osobní zkušenosti. Zároveň byly na stránkách Nelahozevsi dostupné zmínky o některých participačních akcích v Nelahozevsi. Jedním z hlavních argumentů byl fakt, že

starosta Kebrle byl před svým zvolením hlavní osobou občanského sdružení Nela, které se participativní cestou zasloužilo o místní referendum (viz níže). Starosta Kebrle byl tedy požádán o rozhovor s předpokladem, že obec Nelahozeves může být dobrým příkladem uplatňování občanské participace, který se nepodařilo nalézt v Olovnici a jiných oslovených obcích.

Ačkoliv se v Nelahozevsi podařilo najít konkrétní příklady občanské participace či snahy o ní (více viz níže), ukázala se v otázce občanské participace částečná dualita. První vychází jednak z odlišnosti mezi skutečně probíhající občanskou participací, která není pravidelnou součástí při rozhodování v Nelahozevsi, a názorem starosty Kebrleho na občanskou participaci. Ačkoliv je občanské participaci teoreticky nakloněn a myslí si, že je vhodnou cestou rozhodování, běžně se v Nelahozevsi nedaří občanskou participaci při rozhodování využívat. Druhou dualitou pak je aktivní zapojení Kebrleho do občanské participace z pozice občana, jenž nebyl se vším spokojen a aktivně participoval, a s tím kontrastující zapojení do občanské participace z pozice starosty, který je příznivcem občanské participace, ale je opatrnější při jejím využití.

Stejně jako u Olovnice se názor na občanskou participaci v Nelahozevsi odvíjí od míry moci s občany sdílenou (viz kap. 2.1.1 Vymezení občanské participace). (1) Symbolické participaci je vedení Nelahozevsi otevřeno. Znat názor občanů obce je podle Kebrleho základní nutností. Jeho znalost by neměla ani tak vyvstávat z různých anket ale zejména z osobních neformálních rozhovorů s občany či z veřejných diskuzí. Sám starosta Kebrle si přitom uvědomuje, že se mu v současnosti nedaří s občany dostatečně komunikovat. Ačkoliv jsou dva dotázaní občané s informovaností poměrně spokojeni, uvítali by větší vhléd do některých záměrů obce a také například veřejné debaty, které se „*tu moc nedějí*“ (Ž, 35). Do symbolické participace se řadí také různé poradní orgány jako kulturní či protipovodňová komise, které v Nelahozevsi fungují. Zastupitelstvo obce tyto orgány deleguje v plnění určitých úkolů. Starosta Kebrle však zdůrazňuje, že se jedná o delegování úkolů, nikoliv pravomocí, které již souvisejí se skutečnou občanskou participací. (2) Svěření určitých pravomocí do rukou občanů je totiž podle něj specifická záležitost, která může fungovat pouze pokud víme, komu co svěřujeme. Delegování totiž musí reprezentovat obec, a nikoliv zájmy někoho jiného.

Z pohledu starosty si Kebrle uvědomuje čas, jako zásadní limit občanské participace a jako důvod, proč se v Nelahozevsi příliš nedaří pravidelně participovat. Jednak by jako správce obce potřeboval dle svých slov nějakého manažera, který by lidi zapojil, neboť sám na to již nemá čas. Navíc každý člověk optimalizuje svůj čas, přičemž participuje pouze pokud mu to za to stojí, pokud jeho nespokojenost dosáhne určité míry. Zároveň si Kebrle

uvědomuje rizika občanské participace, mezi něž uvádí hrozbu elitářství, absenci reprezentativnosti, nedostatečnou informovanost občanů a riziko privatizace veřejných prostranství, které si mohou občané skrze občanskou participaci v určitých případech nárokovat. Zejména první dvě rizika korespondují s riziky, uváděným teoretickou literaturou.

Navzdory tomu, že dříve starosta Kebrle inicioval občanskou participaci, která došla až k rozhodnutí občanů v referendu (viz následující kapitola), v současnosti se občanská participace v Nelahozevsi příliš nedaří³⁰. Zejména neformální komunikaci uvádí sám starosta Kebrle jako věc, v níž zatím zvláště neuspěl. Důvodem je zejména nedostatek času, což patrně vede k tomu, že není prostor na překonání vnímaných rizik občanské participace. Toho si všímá i zástupce Višňovkářů, podle nějž participační aktivity v Nelahozevsi spíše chybí.

4.3.2.1 Příklady občanské participace v Nelahozevsi

Určité formy skutečné občanské participace však v Nelahozevsi proběhly. Zejména se jedná o místní referendum, které mělo prvky skutečné občanské participace, a také o dění kolem skupiny Višňovkářů, které je také občanskou participací.

4.3.2.1.1 Občanský spolek Nela - místní referendum o skládce Uhy

Když se v roce 2011 tehdejší zastupitelstvo zabývalo záměrem rozšíření skládky odpadů z vedlejší vesnice Uhy do Nelahozevsi, rozhodlo se ji podpořit. Důvodem byly zejména desetimilionové finanční zisky, které měla ze skládky Nelahozevs mít. Některým občanům se však nelíbilo schválení plánů skládky s ohledem na životní prostředí ani fakt, že se občané k záměru nemohli vyjádřit. Tito občané, mezi nimiž figuroval i dnešní starosta Kebrle, založili občanský spolek Nela. Záměrem Nely bylo získat hlas v obecním dění. Díky aktivitě Nely, která se snažila informovat veřejnost o záležitostech souvisejících s plánovanou skládkou a která poukazovala na nesrovnalosti v plánech zastupitelstva, došlo ke změně projektu. První změnou, které Nela dosáhla, bylo snížení plánované plochy skládky podle platného územního plánu obce. Nela však na základě petice mezi občany, kteří se vyjádřili spíše proti skládce, dále apelovala na zastupitelstvo s žádostí o uspořádání místního referenda. To se po vyjednávání mezi zástupci Nely a zastupitelstvem o položené otázce skutečné v roce 2013 konalo, přičemž občané se nakonec vyjádřili pro skládku.

³⁰ K překonání limitů občanské participace je podle Kebrleho nutné učit participovat děti již od malička. Zároveň si uvědomuje důležitost nějakého iniciátora, který věc rozhybe a dá do pohybu. Takové lidi by podle něj měla obec podporovat. V minulosti jím byl pan Mojžíš, který se zapřičinil za demokratizaci obce, když do věci vstupoval, snažil se zveřejňovat rozhodnutí zastupitelstva a činil tak rozhodování transparentnějším.

Temnou stránkou proběhlého referenda však podle starosty Kebrleho i jednoho z občanů bylo zkreslení informací. Někteří propagátoři skládky totiž v obci rozšířili fámu o nižších poplatcích za odpad pro občany, pokud skládku podpoří. Jeden z respondentů toto hodnotil velmi negativně a jako manipulativní postup. Také starosta Nelahozevsi Kebrle připouští, že manipulace měla na konečný výsledek místního referenda patrně velký vliv.

Místní referendum se tedy ukázalo být dobrým příkladem toho, že občané mohou alespoň ovlivnit výsledné rozhodnutí v obci, v tomto případě zmenšení plochy skládky. Na straně druhé se jedná o příklad manipulace, která patrně vedla k ovlivnění celkového výsledku místního referenda.

4.3.2.1.2 Višňovkáři – veřejné prostranství v rukou občanů

Višňovkáři jsou neformální skupinou občanů z Lešan, jedné z částí Nelahozevsi, kteří se za souhlasu zastupitelstva, ujali péče o zarostlý zanedbaný ovocný sad, zvaný Višňovka (obrázek 4). Vše začalo veřejnou anketou o využití veřejného prostranství, kterou iniciovala jedna ze zakladatelek Višňovkářů, a kterou obec podpořila. Následně zastupitelstvo obce podpořilo nově vzniklé Višňovkáře a umožnilo jim pokračovat v úpravách Višňovky. Cílem Višňovkářů bylo vytvoření „*místa k setkávání a navazování sociálních vazeb*“ (Ž, 35), skrze aktivity, jichž se účastní občané, kteří o ně mají zájem. Ve polovině roku 2017 si dokonce sami Višňovkáři nechali udělat projekt, který vymezoval funkční využití jednotlivých částí Višňovky. Situace se však ze dvou důvodů zkomplikovala ve druhé polovině roku 2017.

Obrázek 7: Tři pohledy na Višňovku; (1) před úpravami, (2) úpravy 2017, (3) jaro 2018



Zdroj: Facebook (2018), upraveno

(1) Prvním důvodem byla reakce zastupitelstva, kterému se nelíbila již příliš velká autonomie Višňovkářů. Zastupitelstvo zdůrazňovalo, že Višňovka je prostorem pro všechny a nemělo by docházet k privatizaci veřejného prostranství skupinou lidí. Ačkoliv podle zákona o obecním pozemku má mít poslední slovo zastupitelstvo obce, tento příklad poukazuje na symbolickou participaci, nikoliv skutečné přenechání pravomocí občanům.

(2) Další a patrně konfliktnější situací byla reakce občanů z jiné části Nelahozevsí, která se nachází na druhé straně Višňovky než Lešany, kde Višňovkáři působí. Tuto část tvoří novostavby, satelitní část s novým obyvatelstvem. Tito občané měli svou, částečné odlišnou představu o využití území a přišli s jiným a rozsáhlejším projektem o zahrnujícím nejen Višňovku, ale i širší okolí. Navíc měl být tento nový projekt veřejně diskutován „*na radnici*“, což brali zpočátku Višňovkáři jako křivdu.

Starosta Kebrle následně svolal veřejnou diskuzi, které se účastnili „*Lešanští*“ Višňovkáři, zástupci občanů z „*druhého tábora*“ a někteří další občané Nelahozevsí. Po výměně názorů, která zpočátku nebyla úplně bez emocí, došlo ke společnému konsenzu. Starosta Kebrle ocenil, že jednotlivé skupiny „*se vzájemně poznaly, pochopily a zklidnilo se to*“. Výsledkem celého setkání byl jeden společný projekt, který splňoval přání všech zúčastněných. Výsledek diskuze hodnotili kladně i zástupci Višňovkářů, kteří by však „*uvítali více takových debat a další spolupráci*“.

Zajímavé je podívat se na financování Višňovky s ohledem na organizace související s občanskou participací (viz interpretace výsledků druhé části dotazníku). Již v roce 2016 se totiž Višňovkáři pokoušeli získat grant z nadace Proměny Karla Komárka, což se však nepodařilo. Náklady, které Višňovkáři investují do Višňovky, jsou však propláceny obcí Nelahozeves, která tím dává najevo jejich podporu. Zároveň je však onen nový, obcí podpořený, komplexní projekt o využití území koncipovaný tak, aby na něj mohly být poskytnuty dotace. To bylo jedním z důvodů, proč měla obec zájem na vypracování komplexního projektu, který původně Višňovkáři nechtěli přijmout, ale skrze který po schválení územního plánu budou do Višňovky směřovat další finance.

Višňovkáři jsou příkladem občanské participace, kdy má část občanů za podpory zastupitelstva na starosti určité území a částečně o něm rozhoduje. Zároveň své kroky konzultuje se zastupitelstvem a vyjádřit s k nim mohou alespoň občas i ostatní občané.

4.3.2.2 Nelahozeves v kontextu občanské participace

Nelahozeves se ukázala být příkladem obce, která na rozdíl od Olovnice musí uvažovat více názorových skupin, což je dáno větší velikostí obce a vlivem suburbanizace, díky které do Nelahozevsí přichází nové obyvatelstvo. Nelahozeves je složena z několika částí, které jsou od sebe částečně geograficky (oddělené novostavby) i názorově (různé skupiny obyvatel) odděleny, což se projevuje v mírně odlišných pohledech na využití území. V důsledku toho vzniká více třecích ploch, které dávají prostor občanské participaci jako nástroji hledání konsenzu občanů a zastupitelstva.

V kontextu občanské participace je Nelahozeves obcí, kde se podařilo alespoň v určitých situacích zapojit občany do spolurozhodování. Ačkoliv starosta Kebrle ještě jako občan sám inicioval skutečnou občanskou participaci, současní zastupitelstvo je otevřeno spíše symbolické občanské participaci a přiznává, že zapojení lidí do rozhodování se v současnosti daří méně. Z důvodu starostou vnímaných limitů a rizik (čas a neochota lidí participovat) v Nelahozevsi skutečná občanská participace neprobíhá, ačkoliv jsou v některých situacích znát její prvky. Přesto se však v Nelahozevsi dvě participační iniciativy podařily, přičemž obě byly iniciovány „zdola“ od občanů, a nikoliv zastupiteli Nelahozevsi. Jedná se o v současnosti působící Višňovkáře a také v minulosti občanským spolkem Nela iniciované místní referendum. Oba příklady jsou důkazem, že snaha občanů může vést ke skutečným, i když dílčím, změnám v obci.

5 ZÁVĚR

Práce se zabývá občanskou participací v malých obcích Středočeského kraje, které spadají do velikostní kategorie 500–2999 obyvatel. Cílem práce bylo na základě dotazníkového šetření mezi v komunálních volbách zvolenými zástupci obcí zjistit, jak obecně nahlíží na občanskou participaci a jak hodnotí proběhlé akce občanské participace ve svých obcích. Celkem bylo získáno 103 vyplněných dotazníků, které byly následně hodnoceny jednak popisnou statistikou, jednak byly pomocí statistických testů hledány souvislosti mezi odpověďmi na různé otázky vzájemně a mezi odpověďmi a zjištěnými charakteristikami respondentů. Využití polostrukturovaných rozhovorů si kladlo za cíl přiblížit fungování občanské participace ve dvou obcích. Vybrána byla obec Olovnice, u níž byl na základě dotazníkového šetření předpoklad probíhající občanské participace, což se však nepotvrdilo. Následně byla vybrána obec Nelahozeves, u níž byl nalezen alespoň částečně dobrý příklad fungující občanské participace. Z výzkumu vyplynuly následující poznatky, které jsou seřazeny podle výzkumných otázek.

(1) Ukázalo se, že mezi zástupci obcí, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, panuje celkově poměrně vstřícný postoj k občanské participaci. Pouze 16 % respondentů se přiklání k tomu, že zapojení občanů do rozhodování obce není vhodné. Největší vliv na dění v obcích však respondenti přisuzují voleným představitelům, menší již občanům. Ti by měli podle nich sloužit jako vstupní zdroj informací či jako konzultanti při rozhodování, neměli by však o ničem přímo rozhodovat. Respondenti jsou tedy nakloněni tzv. symbolické participaci, méně již skutečné občanské participaci (viz kap. 2.1.1 Vymezení občanské participace). Mezi respondenty panuje poměrně jednoznačný souhlas se zapojením občanů do rozhodovacích procesů, týkajících se velmi důležitých otázek (např. velké investice, nová výstavba), zatímco se zapojením občanů do méně důležitých otázek (parkovací místa, oprava radnice apod.) nevyjádřili ani jednoznačný souhlas ani nesouhlas. Zapojení občanů do otázek techničtější povahy (oprava budovy či mostu) podle respondentů není příliš vhodné. Většina respondentů vyjadřovala souhlas s tím, že zapojení občanů může mít pozitivní vliv na budoucnost obce, poskytuje správcům obce lepší vhled do místní situace a lze jím předejít pozdějším komplikacím. Zároveň si však uvědomují, že zapojení občanů prodlužuje a komplikuje proces rozhodování. Respondenti, kteří byli spíše proti občanské participaci, se přiklání k názoru, že zapojení občanů není nutné, neboť občané svěřili svou důvěru zvoleným představitelům. Ostatní respondenti s tímto tvrzením však příliš nesouhlasí.

Při hodnocení názorů na občanskou participaci, se ukázaly některé charakteristiky respondenta či jeho obce, které podmiňovaly jeho názor. Předně dílčí názory na občanskou participaci téměř vždy statisticky významně odrážely obecný postoj respondenta k občanské participaci z první otázky dotazníkového šetření³¹. Ukázalo se také, že názory na občanskou participaci ovlivňuje doba, po kterou respondent zastává funkci. Respondenti, kteří svou funkci zastávají déle, mají vstřícnější pohled na občanskou participaci a jsou jí více otevření. Na názor respondenta naopak nemá vliv geografická poloha, a dokonce ani to, zda uvedl že v jeho obci občanská participace proběhla či nikoliv. Zejména poslední uvedené zjištění je poměrně překvapivé a zároveň mírně znepokojující, neboť z něj lze usuzovat spíše symbolický dopad akcí občanské participace, který nijak nemění názor správců obcí na ni. Ten může být dáno tím, že akce občanské participace nejsou v obcích prováděny kvalitně a jedná se spíše o symbolickou participaci, což potvrzují následující zjištění.

(2) Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že občanská participace není mezi zástupci malých obcí Středočeského kraje pouze teoretickým pojmem. Dvě třetiny respondentů totiž uvedly, že v jejich obci za jejich působení občanská participace v nějaké formě proběhla. Zastoupení participujících obcí bylo o 20 % vyšší v obcích Praha-východ a Praha-západ oproti ostatním okresům Středočeského kraje. Jiné odlišnosti mezi různými skupinami participujících obcí nalezeny nebyly. Pokud již v respondentově obci občanská participace proběhla, tak zpravidla alespoň dvakrát. Proběhlé participační akce však spadají nejčastěji do symbolické participace, neboť zpravidla postrádají svěření rozhodnutí do rukou občanů, či partnerství s nimi. Participační akce představující skutečnou občanskou participaci uvedlo méně než 10 % respondentů. Převládající participační metodou jsou různé způsoby zjišťování názorů občanů, které jsou poté uvažovány při rozhodování v obci. Nejčastěji uváděnými aktéry, kteří iniciují občanskou participaci, byli volení představitelé a poměrně často také občané, což koresponduje s ideálním přisuzovaným vlivem jednotlivým aktérům působícím v obci v první části dotazníku. Dvě třetiny respondentů uvedly, že občanská participace v jejich obci proběhla bez souvislosti s nějakou organizací, ve třetině obcí nějak souvisela s MAS, případně jinou organizací. Nejčastěji uvedeným důvodem, který vedl obce respondentů k občanské participaci, byla snaha zjistit názor veřejnosti za cílem lepšího rozhodnutí v určité věci. Proběhlé akce

³¹ První otázka v dotazníku zněla „Myslíte si, že je zapojení občanů do rozhodování obce vhodné?“. Otázky č. 2 a 3 dále rozváděly první otázku a zabývaly se tím, za jakých okolností by občané měli být zapojeni do rozhodování, jaké jsou výhody a nevýhody jejich zapojení a kdo by měl mít jakou moc?

občanské participace respondenti hodnotili spíše pozitivně, zejména protože podněty občanů správcům usnadnily správné rozhodnutí.

(3) Komunikace s několika starosty z obcí, které podle dotazníkového šetření participují, ve snaze domluvit navazující rozhovor ohledně uváděné občanské participace, polostrukturované rozhovory v rámci případové studie v Olovnici a srovnání participačních akcí uváděných v dotazníku s údaji na stránkách obcí ukázaly, že odpovědi na otázky ohledně provedených participačních akcí uváděné v dotazníku neodpovídají vždy realizovaným akcím v daných obcích. Některé údaje poskytnuté v dotazníkovém šetření byly doslova zavádějící. Například ze čtyř obcí, ve kterých se údajně mělo konat místní referendum, skutečně proběhlo pouze v jedné³². Právě otázka místního referenda ukazuje na pravděpodobné nadhodnocování údajů mezi částí respondentů. Místní referendum je totiž jasně vymezenou zákonnou záležitostí a důvodem zkreslené odpovědi patrně není respondentovo nepochopení otázky, ale snaha ukázat vlastní obec v lepším světle. Také z proběhlých rozhovorů později vyplynulo odlišné pochopení některých metod občanské participace, například veřejných diskuzí. Za ty totiž někteří respondenti považovali zasedání zastupitelstva, které je ze zákona otevřené občanům. V kontextu občanské participace jsou však veřejné diskuze pojímány odlišně. Tento rozpor je patrně být též ovlivněn nadhodnocováním, může však souviset i s nedostatečným pochopením některých otázek v dotazníku, které zřejmě nebyly dostatečně vysvětleny.

Průběh výzkumu celkově ukazuje omezené možnosti kvantitativních výzkumných metod. Proto je dobré k výsledkům této práce přistupovat opatrně, a nikoliv je chápat jako jednoznačně platná zjištění. Je totiž pravděpodobné, že z dotazníku vyplývající občanská participace není ve skutečnosti tak častá, jelikož se za uváděnými probíhajícími metodami občanské participace mohou skrývat spíše neformální setkání či zasedání zastupitelstva, a tedy nikoliv skutečná občanská participace.

Zároveň však případová studie v obci Nelahozeves ukázala, že mezi malými obcemi Středočeského kraje existuje příklad alespoň dílčích aktivit skutečné občanské participace. Jednak se v obci konalo místní referendum, na jehož iniciativě se významně podílela skupina několika občanů, kteří se snažili „zprůhlednit“ rozhodnutí zastupitelstva, jednak je dalším příkladem v Nelahozevsi působící skupina Višňovkářů, kteří se z vlastní iniciativy starají o část veřejného prostranství v obci, přičemž své kroky konzultují se zastupitelstvem. Přesto i v Nelahozevsi platí, že poslední rozhodující slovo má vedení obce, nikoliv občané. Nejvyšší formy občanské participace, s výjimkou místních referend, která jsou specifickou

³² Vzhledem k zákonnému ošetření místních referend, jsou údaje o nich povinně zveřejňované na stránkách obcí. Je tedy snadno ověřitelné, zda v obci skutečně proběhlo či nikoliv.

záležitostí, během výzkumu identifikovány nebyly. Z rozhovorů s občany i zástupci obcí Olovnice a Nelahozeves také vyplýval spíše kritický názor na nejvyšší formy občanské participace.

Občanská participace, jako možná cesta k rozhodování v obcích se ukázala být poměrně vstřícně přijímaná většinou respondentů. Vyšší vstřícnost byla zaznamenána skrze dotazníkové šetření, z osobních rozhovorů vyplýval kritičtější pohled na skutečnou občanskou participaci. Zároveň se ukázalo, že ve větší části obcí v nějaké formě občanská participace proběhla, převažují však její symbolické a dílčí formy. Někteří respondenti za občanskou participaci považují aktivity, které jsou však spíše participací jen zdánlivě. Skutečná občanská participace probíhá spíše výjimečně. Na příkladu Nelahozevsi se ukázalo, že občanská participace může být dobrou cestou, jak v obcích rozhodovat. Příklad Olovnice však ukazuje na to, že i když obec neparticipuje, neznamená to celkově špatný přístup správců obce ke svým občanům.

Případné budoucí výzkumy zabývající se občanskou participací v malých obcích by se mohly zabírat dobrými příklady občanské participace kvalitativní cestou. Cílem by mohlo být zjištění či navržení určitých principů úspěšné občanské participace, které byly v rámci této práce získány pouze omezeně. To by mohlo sloužit jednak ke zlepšení přístupu obcí k občanské participaci a také lepšímu porozumění jejím principům.

6 LITERATURA A ZDROJE DAT

6.1 LITERATURA

AGNEW, J. (1987): Place and politics: the geographical mediation of state and society. In: Vávra, J. (2010): Jedinec a místo, jedinec v místě, jedinec prostřednictvím místa. Geografie, 115, č.4, s. 461—478.

ARNSTEIN, S. R.: A Ladder of Citizen Participation. JAIP, 35, č. 4, s. 216 —224.

BADESCU, G., SUM, P., USLANER, E. M. (2004): Civil Society Development and Democratic Values in Romania and Moldova. East European Politics and Societies, 18, č. 2, s. 1—26.

BERNARD, J. (2007): Participace a partnerství na lokální úrovni v českém sociálním výzkumu. In: Nejdí, P. a Čermák, D.: Participace a partnerství v místní veřejné správě. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 28—44.

BOONSTRA, B. (2015): Planning Strategies in an Age of Active Citizenship: A Post-structuralist Agenda for Self-organization in Spatial Planning. In: Planning, Groningen, 418 s.

CASTREE, N. (2003): Place: Connections and Boundaries in an Interdependent World. In: Vávra, J. (2010): Jedinec a místo, jedinec v místě, jedinec prostřednictvím místa. Geografie, 115, č.4, s. 461—478.

COOKE, B., KOTHARI, U. (2001): Participation: The New Tyranny?, Zed Books, Londýn, 207 s.

CRESSWELL, T. (2004): Place a short introduction. Blackwell Publishing, Malden, 153 s.

CRESSWELL, T. (2008): Place: encountering geography as philosophy. Geography, 93, č. 3, s. 132—139.

ČERMÁK, D., STACHOVÁ, J. (2009): Sociální kapitál Orlicka. In: Vajdová, Z., Čermák, D., Dvořák, P., Nosková, H., Stachová, J., Tošovská, E., Vaishar, A., Zapletalová, J.: Místní společenství Orlicka. Sociologický ústav AV ČR, 107—127.

ČMEJREK, J. (2009): Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR. Alfa Nakladatelství, Davle, 133 s.

DZÚROVÁ, D., SPILKOVÁ, J., NETRDOVÁ, P. (2016): Statistická analýza dat I. Přednášky v rámci studia Sociální geografie a Regionálního rozvoje v rámci PŘF UK, Praha

FELTEY, K. M., KING, CH. S., SUSEL, B. O. (1998): The Question of Participation: Toward Authentic Public Participation in Public Administration. *Public Administration Review*, 58, č. 4, s. 317—326.

FERJENČÍKOVÁ, K. (2016): Občanská participace v MČ Praha 10 – pohledem klíčových aktérů. Diplomová práce. Katedra studií občanské společnosti FHS UK, Praha, 169 s.

FREWER, J. L., ROWE, G. (2000): Public Participation Methods: A Framework for Evaluation. *Science, Technology, & Human Values*, 25, č. 1, s. 3—29.

GLASS, J., J. (1979): Citizen Participation in Planning: The Relationship Between Objectives and Techniques. *Journal of the American Planning Association*, 45, č. 2, s. 180—189.

HAKEN, R., HAVLÍN, F., MAREK, O., MIČKA, P., NAWRATH, M., VACHŮNOVÁ, Z. (2016): Metodika participace aneb jak zapojit občany do rozhodování. *Agora CE*, Praha, 79 s.

HAKEN, R., HAVLÍN, F., MAREK, O., MIČKA, P., NAWRATH, M., VACHŮNOVÁ, Z., ZIEGLER, A. (2016b): Analýza občanské participace v ČR. *Agora CE*, Praha, 63 s.

HARVEY, D. (1992): From Space to Place and Back Again. In: Bird, J.: *Mapping the futures: local cultures, global change*. Routledge, Londýn, 3—29.

HARVEY, D. (1996): *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Blackwell Publishers Ltd, Oxford, 468 s.

HATURA, C., RADU, B. (2010): Citizen participation in the decision making proces at local and county levels in the romanian public institutions, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, č. 31, s. 76—92.

HENDL, J. (2005): *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, Praha, 407 s.

HOWARD, M., M. (2003): Why post-communist citizens do not join voluntary organizations. In: Badescu, G. A Uslaner, E.: *Social Capital and the Transition to Democracy*. Routledge, Londýn, 165—183.

ILLNER, M. (2007): Institucionalizované formy spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě a jejich právní regulace. In: Nejdí, P. a Čermák, D.: *Participace a partnerství v místní veřejné správě*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 17—26.

IWIŇSKA, K. (2017): Towards Better Participatory Planning: Guide to Place-making. Diplomová práce. Department of Human Geography and Planning Faculty of Geosciences Utrecht University, Utrecht, 94 s.

KOLÁŘ, P., SYLLOVÁ, J. (2005): Některé právní aspekty reprezentace zájmů v České republice po roce 1989. In: Kroupa, A., Mansfeldová, Z.: Participace a zájmové organizace v České republice. SLON, Praha, 19—40.

KROUPA, A., MANSFELDOVÁ, Z. (2005): Participace a zájmové organizace v České republice. SLON, Praha, 244 s.

LEFEBVRE, H. (2003): The Urban Revolution. The University of Minnesota Press, Minneapolis, 196 s.

LYNCH, K. (1960): The Image of The City. Massachusetts : MIT Press, Cambridge, 194 s.

MACEDO, S. (2005): Democracy at Risk : How Political Choices Undermine Citizen Participation, and What We Can Do About It. Brookings Institution Press, Washington, D.C., 228 s.

MANZO, L. C., PERKINS D. D. (2006): Finding Common Ground: The Importance of Place Attachment to Community Participation and Planning. Journal of Planning Literature, 20, č. 4, s. 335—350.

MASSEY, D. (1991): A Global Sense of Place. Marxism Today, 38, červen, s. 24—29.

MCCLOSKEY, H. (1968): Political Participation. In: Bernard, J. (2007): Participace a partnerství na lokální úrovni v českém sociálním výzkumu. In: Nejdí, P. a Čermák, D.: Participace a partnerství v místní veřejné správě. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 17—26.

OSMAN, R. (2014): Sociální prostor. In: Matoušek, R., Osman, R.: Prostor(y) geografie. Karolinum, Praha, 33—58.

OSMAN, R., POSPÍŠILOVÁ, L. (2016): Zkušenost bez zraku: příležitost pro reflexi prostorového normativu. Gender, rovné příležitosti, výzkum, 17, č. 1, s. 63—76.

PERLÍN, R. (2017): Rozvojové problémy venkova. Přednášky v rámci studia Sociální geografie a Regionálního rozvoje v rámci PŘF UK, Praha

PRED, A. R. (1984): Place as Historically Contingent Process: Structuration and the Time-Geography of Becoming Places. In: Cresswell, T. (2004): Place a short introduction. Blackwell Publishing, Malden, 153 s.

PUTNAM, R. D. (1995): Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6, č. 1, s. 65—78.

RAKUŠANOVÁ, P. (2005): Třetí sektor a občanská participace v České republice. In: Kroupa, A., Mansfeldová, Z.: *Participace a zájmové organizace v České republice*. SLON, Praha, 81—103.

RELPH, E. (1976): *Place and placelessness*. Pion Ltd., Londýn, 156 s.

RENN, O., DIENEL, P., JOHNSON, B., RAKEL, H., WEBLER, T. (1993): Public participation in decision making: A three-step procedure. *Policy Sciences*, 26, č. 3, s. 289—214.

SILDERBERG, S., LORAH, K., DISBROW, R., MUESSIG, A., NAPARSTEK, A. (2013): *Places in the Making: How placemaking builds places and communities*. Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, 63 s.

SMITH, P. (2015): Adelaide's Peter Smith on 'place governance'. In: Iwińska, K. (2017): *Towards Better Participatory Planning: Guide to Place-making*. Diplomová práce. Department of Human Geography and Planning Faculty of Geosciences Utrecht University, Utrecht, 94 s.

STACHOVÁ, J. (2008): *Občanská společnost v regionech České republiky*. Sociologický ústav AVČR, Praha, 93 s.

SUSOVÁ, K. (2009): *Vliv internetu na komunitní život v suburbiiích*. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 101 s.

TUAN, Y., F. (1974): Space and Place: Humanistic perspective. In: Vávra, J. (2010): *Jedinec a místo, jedinec v místě, jedinec prostřednictvím místa*. *Geografie*, 115, č.4, s. 461—478.

VAJDOVÁ, Z. (2009): Lidé na Orlicku. In: Vajdová, Z., Čermák, D., Dvořák, P., Nosková, H., Stachová, J., Tošovská, E., Vaishar, A., Zapletalová, J.: *Místní společenství Orlicka*. Sociologický ústav AV ČR, 99—106.

WEBB, M. (1990): The city square: a historical evolution. In: Iwińska, K. (2017): *Towards Better Participatory Planning: Guide to Place-making*. Diplomová práce. Department of Human Geography and Planning Faculty of Geosciences Utrecht University, Utrecht, 94 s.

6.2 INTERNETOVÉ ZDROJE

COGAN, A., HERTZBERG, J. SHARPE, S. (1986): Citizen participation. In: Parker, B. (2002): Planning Analysis: The Theory of Citizen Participation. [online]. (cit. 2017-12-07). Dostupné z: <http://pages.uoregon.edu/rgp/PPPM613/class10theory.htm>

EAGRI (2018) Leader ČR. [online]. (cit. 2018-04-04). Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/dobihajici-a-ukoncene-dotace/leader-cr/>

FACEBOOK (2018): Višňovka@lesanskysad. [online]. (cit. 2018-06-02). Dostupné z: <https://www.facebook.com/lesanskysad/>

GEHL, J. (2012): Řidič už není nejdůležitějším člověkem. [online]. (cit. 2017-10-09). Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/architekt-jan-gehl-ridic-uz-neni-nejdulezitejsim-clovekem-p3u-/tema.aspx?c=A120616_065852_pozice_70036

KENTSTATE (2018): SPSS Tutorials: Independent Samples t Test. [online]. (cit. 2018-04-04). Dostupné z: <https://libguides.library.kent.edu/SPSS/IndependentTTest>

Mero (2018): Mero Česká republika. [online]. (cit. 2018-06-03). Dostupné z: <http://www.mero.cz/>

NADACEPARTNERSTVI (2018): O nás. [online]. (cit. 2018-04-04). Dostupné z: <https://www.nadacepartnerstvi.cz/O-nas,-Pro-media/O-nas>

Nelahozeveský zpravodaj (2013): Referendum o skládce. [online]. (cit. 2018-06-03). Dostupné z: <http://nelahozeves.cz/wp-content/uploads/2015/10/Zpravodaj-final-special.pdf>

Nelahozeveský zpravodaj (2017): Proměna „Višňovky“ v Lešanech. [online]. (cit. 2018-06-03). Dostupné z: http://nelahozeves.cz/wp-content/uploads/2015/10/nelahozeves_17_06_web.pdf

NSMAS (2018) O nás. [online]. (cit. 2018-04-04). Dostupné z: <http://nsmascr.cz/o-nas/>

PARKER, B. (2002): Planning Analysis: The Theory of Citizen Participation. [online]. (cit. 2017-12-07). Dostupné z: <http://pages.uoregon.edu/rgp/PPPM613/class10theory.htm>

PARTICIPATIVNÍ METODY (2018a): Veřejné projednání. [online]. (cit. 2018-01-04). Dostupné z: <https://participedia.net/en/methods/public-hearing>

PARTICIPATIVNÍ METODY (2018b): Konsenzuální konference. [online]. (cit. 2018-01-04). Dostupné z: <http://www.participativnimetody.cz/konsenzualni-konference.html>

PARTICIPATIVNÍ METODY (2018c): Focus Group. [online]. (cit. 2018-01-04). Dostupné z: <http://www.participativnimetody.cz/focus-group.html>

PARTICIPEDIA (2010a): Public Hearing. [online]. (cit. 2018-02-03). Dostupné z: <https://participedia.net/en/methods/public-hearing>

PARTICIPEDIA (2010b): Consensus Conference. [online]. (cit. 2018-02-03). Dostupné z: <https://participedia.net/en/methods/consensus-conference>

PARTICIPEDIA (2010c): Citizen Advisory Board. [online]. (cit. 2018-02-03). Dostupné z: <https://participedia.net/en/methods/citizen-advisory-board>

PARTICIPEDIA (2012a): Surveys. [online]. (cit. 2018-02-03). Dostupné z: <https://participedia.net/en/methods/surveys>

PARTICIPEDIA (2017a): Focus Group. [online]. (cit. 2018-02-03). Dostupné z: <https://participedia.net/en/methods/focus-group>

PARTICIPEDIA (2017b): Referendum. [online]. (cit. 2018-02-03). Dostupné z: <https://participedia.net/en/methods/referendum>

PERLÍN (2013): RURAL 2013: Seminář Výzkumného centra RURAL, Přírodovědecká fakulta UK. [online]. (cit. 2017-12-11). Dostupné z: <http://geography.cz/wp-content/uploads/2013/02/Perl%C3%ADn-vymezen%C3%AD-venkova-pro-pot%C5%99e-by-PRV.pdf>

PÍBILOVÁ, I., SVOBODA, D. (2014): Participativní plánování, monitoring a evaluace. [online]. (cit. 2017-12-11). Dostupné z: <https://www.slideshare.net/lnkaPibilova/ce-sworkshop-ppme2014forsfinal>

PSP ČR (2018): Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Listina základních práv a svobod. [online]. (cit. 2018-05-28). Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

PPS (2018): What Makes a Successful Place?. [online]. (cit. 2018-02-04). Dostupné z: <https://www.pps.org/article/grplacefeat>

PROMENYPROMESTA (2018): Města pro auta, nebo pro lidi?. [online]. (cit. 2018-03-01). Dostupné z: <https://www.promenypromesta.cz/cz/inspirujte-se/nazoryodborniku/article/19/mesta-pro-auta-nebo-pro-lidi.html>

SUBURBANIZACE (2018): O projektu. [online]. (cit. 2018-06-06). Dostupné z: <http://www.suburbanizace.cz/projekt.htm>

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J., KISÁK, A. (2013): Zóny rezidenční suburbanizace 2013. [online]. (cit. 2018-06-16). Dostupné z: <http://www.atlasobyvatelstva.cz/cs/zony-rezidencni-suburbanizace-2013>

VÁVRA, J. (2003): STUDIE: Vnímání místa. Výuka (nejen) zeměpisu nejen poznáváním a hodnocením, ale i vnímáním s využitím Yi-Fu Tuanovy koncepce. [online]. (cit. 2018-05-11). Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/14798.html>

ZÁKONY PRO LIDI (2018): Zákon č. 128/2000 Sb. [online]. (cit. 2018-03-03). Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128/zneni-20180101>

6.3 ZDROJE DAT

ARCDATA PRAHA (2015): ArcČR 500 verze 3.0. [online]. (cit. 2015-06-05). Dostupné z: <http://www.arcdata.cz/produkty-a-sluzby/geograficka-data/arccr-500/>

ČSÚ (2013): Dojížděka do zaměstnání a škol podle Sčítání lidu, domů a bytů - Středočeský kraj - 2011. [online]. (cit. 2018-05-30). Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/23020-13-n-k3026_2013-15

ČSÚ (2016): Věkové složení obyvatel k 1.1.2016. [online]. (cit. 2018-04-19). Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2016>

ČSÚ (2018): Počet obyvatel v obcích Středočeského kraje k 1. 1. 2017. [online]. (cit. 2015-05-30). Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11240/56393023/obyv_obce_17.xlsx/c7b22bdd-41fd-4f44-a5b9-f6b352afb6f8?version=1.3

7 PŘÍLOHY

Příloha 1: Internetový dotazník, zabývající se občanskou participací

Občanská participace

Občanská participace je proces, který umožňuje soukromým osobám ovlivňovat veřejné rozhodování v obcích. Jedná se o přerozdělení moci, o zapojení občanů a dalších skupin do politických a ekonomických procesů, kde mohou být součástí plánování budoucnosti obce.

1*) Myslíte si, že je zapojení občanů do rozhodování obce vhodné?

(Klady zapojení: např. zvýšení důvěryhodnosti politiků, lepší poznání prostředí, o kterém rozhodujeme či předejití pozdějším nesouhlasům. Zápory zapojení: větší časová a finanční nákladovost procesu rozhodování, organizační komplikovanost či nižší „vzdělanost“ občanů)

A

Ano

B

Spíše ano

C

Nevím

D

Spíše ne

E

Ne

2*) Ohodnoťte prosím tvrzení podle toho, jak s ním souhlasíte ve Vaší či jiné obdobné obci.

Absolutní
nesouhlas

Absolutní
souhlas

Občané by měli mít možnost podílet se na řešení problémů v obci.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Vedení obce by se mělo aktivně snažit o zapojení občanů do rozhodování.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Vedení obce by mělo občany informovat o rozhodnutích.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Vedení obce by mělo s občany konzultovat svá rozhodnutí.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Zapojení občanů při plánování poskytuje správcům obce lepší vhled do místní situace.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Zapojení občanů při plánování může zlepšit budoucnost obce.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Zapojením občanů do plánování můžeme předejít pozdějším komplikacím.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Zapojení občanů je vhodné u velmi důležitých otázek. (velké investice, stavba stadionu, nová výstavba, poloha čistíčky, zavedení kanalizace, ...)

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Zapojení občanů je vhodné u méně důležitých otázek. (parkovací místa, oprava radnice, oprava hřiště, ...)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Zapojení občanů je vhodné u techničtějších otázek (oprava budovy, posouzení stability mostu, ...)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Zapojení občanů prodlužuje a zesložituje proces rozhodování.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Zapojení občanů není nutné, neboť při volbách dali důvěru určitému politickému uskupení k rozhodování.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

3*) Uvedte prosím, jaký vliv by ideálně měli mít následující aktéři při rozhodování ve Vaší či jiné obdobné obci.



Starosta

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

Místostarosta

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

Zastupitelstvo obce

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

Politické strany

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

Úředníci

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

Nadřazený územní celek (ORP, Kraj, Stát)

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

Občané

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

Média

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

Neziskové organizace

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

Podnikatelé, obchodní sektor

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

Občanské spolky

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

EU a její instituce

1	2	3	4	5	-
---	---	---	---	---	---

4*) Proběhla ve Vaší obci za Vašeho působení v nějaké formě občanská participace? (jinak řečeno, byla ve Vaší obci v minulosti nějaká akce/iniciativa, nezávisle na tom kdo akci inicioval, která vtáhla občany určitým způsobem do rozhodování?)

A	Ano	B	Ne	C	Nevím o tom
---	-----	---	----	---	-------------

V tomto závěrečném bloku otázek, bych se vás rád zeptal na proběhlou participaci ve vaší obci.

5*) Jaký je převažující typ participace, který jste ve Vaší obci využili? (můžete zvolit více odpovědí, zejména pokud se typy doplňovaly)

A	Přednášky pro občany	B	Referenda	C	Veřejné otevřené diskuze (slouží jako podněty rozhodování)
D	Zjištění veřejného mínění (dotazníkovou či jinou, například interaktivní, formou)	E	Konzultace rozhodnutí s veřejností	F	Poradní orgány (například různé komise, které radí zastupitelstvu)
G	Partnerství (sdílení části pravomocí s občany, skrze určitou formu mají občané reálné dílčí pravomoce)	H	Delegování (svěření určitých pravomocí do rukou občanů)	I	Konzultace se zástupci, kteří reprezentují veřejnost
J	Skupinové diskuze s částí veřejnosti na určitá témata	K	Zjištění veřejného mínění jako podklad pro navržení postupu, který je následně konzultován s veřejností	L	Akce pro veřejnost, které budují neformální vztahy
M	Zapojení expertů (různé formy zapojení) jako konzultantů				

Jiné:

6*) Kteří aktéři iniciovali participaci? (můžete zvolit více aktérů, různé akce mohli iniciovat různí aktéři nebo kombinace aktérů)

A	Starosta obce	B	Rada obce	C	Zastupitelstvo obce
D	Aktivní jednotlivec (občan)	E	Skupina několika málo občanů	F	Širší skupina občanů
G	Nezisková organizace	H	Spolek	I	Náboženská organizace
J	Politická strana	K	Úředníci	L	Zástupci médií
M	Podnikatelé, obchodní sektor	N	Nadřazený územní celek (ORP, Kraj, Stát)	O	Agenda 21
P	Projekt Leader	Q	Místní Akční Skupina		

Jiní:

7*) Vyberte prosím z následujících organizací ty, se kterými nějak souvisela proběhlá participace ve Vaší obci (můžete vybrat více odpovědí, různé akce mohly ne/souviset s různými organizacemi)

A	Projekt Leader	B	Místní Akční Skupina	C	Agenda 21
D	Nadace Proměny	E	Zdravá Města	F	Nadace Karla Janečka
G	Agora CE	H	Nadace Partnerství	I	Nesouvisela se žádnou organizací

Jiná:

8) Shrňte prosím krátce důvody, proč ve Vaší obci proběhla participace.

9*) Jak hodnotíte proběhlé participace ve Vaší obci? (můžete vybrat více odpovědí)

A

Všechny pozitivně

B

Některé pozitivně

C

Nemohu posoudit

D

Některé negativně

E

Všechny negativně

10) Pokud víte, napište prosím krátce negativa a pozitiva proběhlé participace. (volitelná otázka)

11*) Kolik přibližně participačních akcí ve Vaší obci proběhlo za volební období od roku 2014?

A

V tomto období žádná

B

1-2

C

3-5

D

Více než 5

12) Kontaktní otázky

* Jaká je Vaše pozice v obci?

Jak dlouho zastáváte současnou funkci v obci?

* Název Vaší obce:

* Okres ve kterém se nachází Vaše obec:

E-mail pro zaslání výsledků práce:

Odeslat dotazník

Úvod: představení se, vysvětlení cíle rozhovoru a psané práce.				
Současnost	Rád bych se Vás zeptal na spolky/organizace/firmy/politické strany ve Vaší obci.	Jaká uskupení v obci fungují?		
		Jaké jsou aktivity těchto uskupení?		
		Jsou tato uskupení nějak navázána na vedení obce?		
	Rád bych se Vás zeptal na akce pořádané v obci.	Jaké akce se ve Vaší obci pořádají?		
		Kdo uvedené akce iniciuje?		
		Jsou tyto akce nějak navázány na vedení obce?		
	Rád bych se Vás zeptal na účast občanů na veřejném dění.	Mají občané zájem o obecní dění? Jak se projevuje?		
		Snaží se obec o zapojení občanů do rozhodování?		
		Podílejí se občané na rozhodování v obci?		
		Při jakých příležitostech se účastní občané zasedání zastupitelstva? Jak velký je o zasedání zájem?		
	Minulost	Rád bych se nyní zaměřil na participační akce, které proběhly ve Vaší obci. V dotazníku jste uvedl že proběhly následující participační akce:		
		Předpokládejme, že jsem starosta sprátcené obce, který se přišel poradit a inspirovat Vaší proběhlou participací. Jak byste mi celou participační akci popsal?	V čem proběhla participace spočívala?	
Jaké byly cíle participace?				
Jaký důvod vedl k participaci? (například: dotace, popularita správců obce, správnost rozhodnutí apod.)				
Kdo participační akci inicioval?				
Jakou formou participace probíhala? Jaký byl její průběh?				
Kdo se do akce zapojil? Jakou formou?				
Proběhla akce pod záštitou nějaké organizace? (MASK, nadační fond, atp.)				
Zapojily se do akce nějak místní spolky, organizace?				
Jaký výsledek participace měla?				
Co participace ovlivnila?				
Jaký měli z akce pocit občané?				
Jaký měli z akce pocit správci obce?				
Jaké byly bariéry akce?				
Opakovali byste takovou akci? Co byste udělali jinak?				
Je participace něčím, co dlouhodobě zapojujete do rozhodování v obci, nebo se jedná spíše o jednorázové akce?				
Budoucnost			Plánujete další participační aktivity?	Plánujete v budoucnu znovu participovat?
				O jakou participační akci půjde?
				Co bude cílem plánované participace?
Obecně o participaci	Jak správně dělat participaci?	Jak zapojovat lidi do dění v obci? Jak participovat?		
		Jak technicky zorganizovat participaci?		
		Jak zabezpečit, aby lidé rozhodovali na základě pravdivých informací, bez manipulace?		
		Jaký je Váš názor na různé formy zapojení občanů jako vstupního zdroje informací, kdy nemají podíl na skutečném rozhodnutí? Kdy je to dobré a kdy nikoliv?		
		Jaký je Váš názor na různé formy zapojení občanů do rozhodování, kdy se s občany diskutuje problematika? Kdy je to dobré a kdy nikoliv?		
		Jaký je Váš názor na různé formy delegování občanů k rozhodnutí, například referenda? Kdy je to dobré a kdy nikoliv?		
		Jakou roli by měly hrát v participaci spolky a jiné organizace?		
		Je vhodné participovat při územním plánování? Jakou formou?		
		Jaký je Váš pohled na odborné vs. občanské plánování obce? Který přístup je vhodnější a kdy?		
		Čeho je podle Vás dobré se vyvarovat při participaci? Na co si dát pozor?		
		Jaká vnímáte rizika participace, resp. přímé demokracie, kdy je část moci svěřena do rukou občanů?		
		Závěr: Rozloučení, poděkování a předání kutnohorského piva.		

Příloha 3: Polostrukturovaný rozhovor s občany obce Olovnice

<i>představení se, vysvětlení cíle rozhovoru, příslibení anonymity</i>
Jak jste spokojen/a se současným starostou a přístupem zastupitelstva?
Jak jste spokojen/a s informovaností a vzhledem do rozhodovacích procesů? Chybí vám vzhled do určitého dění?
Jak jste spokojen/a s možností ovlivnit obecní dění? Stojíte o takovou možnost? Využil/a byste ji?
Jak jste spokojen/a s tím, jak představitelé obce reflektují přání a připomínky občanů?
<i>vysvětlení pojmu občanská participace</i>
Zvolili byste větší možnost participovat?
Je něco, co byste si přál/a změnit v přístupu zastupitelstva - starosty kdybyste mohl/a?
<i>poděkování, rozloučení</i>

Příloha 5: Polostrukturovaný rozhovor s občanem Nelahozevsi

<i>představení se, vysvětlení cíle rozhovoru, příslibení anonymity</i>
Jak jste spokojen/a se současným starostou a přístupem zastupitelstva?
Jak jste spokojen/a s informovaností a vzhledem do rozhodovacích procesů? Chybí vám vzhled do určitého dění?
Jak jste spokojen/a s možností ovlivnit obecní dění? Stojíte o takovou možnost? Využil/a byste ji?
Jak jste spokojen/a s tím, jak představitelé obce reflektují přání a připomínky občanů?
<i>vysvětlení pojmu občanská participace</i>
Zvolili byste větší možnost participovat?
Jak hodnotíte proběhlé referendum o skládce?
<i>poděkování, rozloučení</i>

Příloha 7: Polostrukturovaný rozhovor se zástupcem Nelahozeveských Višňovkářů

<i>představení se, vysvětlení cíle rozhovoru, příslibení anonymity</i>
Jak jste spokojen/a se současným starostou a přístupem zastupitelstva?
Jak jste spokojen/a s informovaností a vzhledem do rozhodovacích procesů? Chybí vám vzhled do určitého dění?
Jak jste spokojen/a s možností ovlivnit obecní dění? Stojíte o takovou možnost? Využil/a byste ji?
Jak jste spokojen/a s tím, jak představitelé obce reflektují přání a připomínky občanů?
<i>vysvětlení pojmu občanská participace</i>
Zvolili byste větší možnost participovat?
Jak hodnotíte proběhlé referendum o skládce?
<i>otázky týkající se "Višňovkářů"</i>
Co je cílem Višňovky?
Jaký je vztah Višňovky vzhledem k dění v obci?
Jak hodnotíte besedu o Višňovce která proběhla minulý podzim?
Které skupiny v besedě vystupovaly a jaké měly zájmy?
Podařilo se dojít v besedě k dohodě? Jaký byl výsledek besedy?
<i>poděkování, rozloučení</i>

<i>představení se, vysvětlení cíle rozhovoru, příslibení anonymity</i>
Jak jste spokojen/a se současným starostou a přístupem zastupitelstva?
Jak jste spokojen/a s informovaností a vzhledem do rozhodovacích procesů? Chybí vám vzhled do určitého dění?
Jak jste spokojen/a s možností ovlivnit obecní dění? Stojíte o takovou možnost? Využil/a byste ji?
Jak jste spokojen/a s tím, jak představitelé obce reflektují přání a připomínky občanů?
<i>obecně o občanské participaci (zapojení lidí do rozhodování v obci)</i>
Jak vtáhnout lidi do podílení se na rozhodování? Je to vůbec dobré?
Jaká jsou rizika zapojení lidí do rozhodování?
<i>otázky týkající se spolku "Nela"</i>
Co je cílem Nely?
Jaký je vztah Nely vzhledem k dění v obci?
<i>otázky týkající se referenda o skládce</i>
Splnilo referendum účel?
Jaká byla jeho negativa?
Co by bylo dobré udělat příště jinak?
<i>poděkování, rozloučení</i>

ANOVA (N=103)

Dependent: Myslíte si, že je zapojení občanů do rozhodování obce vhodné? (Ano / Spíše ano / Spíše ne / Ne);

Factor: Čas ve funkci (1. funkční období / 2. funkční období / Více než 2. funkční období)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	2,861	2	1,430	1,534	,221
Within Groups	81,139	87	,933		
Total	84,000	89*			

*13 x údaj neuveden

Dependent: Myslíte si, že je zapojení občanů do rozhodování obce vhodné? (Ano / Spíše ano / Spíše ne / Ne);

Factor: Proběhlá občanská participace (Ano / Ne / Nevím o tom)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,702	1	,702	,745	,390
Within Groups	95,298	101	,944		
Total	96,000	102			

Dependent: Myslíte si, že je zapojení občanů do rozhodování obce vhodné? (Ano / Spíše ano / Spíše ne / Ne);

Factor: Okres (Jednotlivé okresy Středočeského kraje)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	18,710	12	1,559	1,816	,057
Within Groups	77,290	90	,859		
Total	96,000	102			

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření, zpracováno pomocí SPSS

Příloha 12: Vzájemná korelace jednotlivých tvrzení ze 2. otázky v dotazníkovém šetření

Correlations (N=103)

Číslo tvrzení		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Pearson Correlation	1		,219*			,246*	,244*					
	Sig. (2-tailed)			,026			,012	,013					
2	Pearson Correlation		1	,455**		,380**	,457**	,417**	,466**	,510**		-,393**	,232*
	Sig. (2-tailed)			,000		,000	,000	,000	,000	,000		,000	,018
3	Pearson Correlation	,219*	,455**	1	-,198*	,517**	,778**	,614**	,602**	,567**	,365**	-,334**	,328*
	Sig. (2-tailed)	,026	,000		,045	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,001
4	Pearson Correlation			-,198*	1	-,225*	-,220*		-,208*			,284**	
	Sig. (2-tailed)			,045		,022	,026		,035			0,0036	
5	Pearson Correlation		,380**	,517**	-,225*	1	,541**	,391**	,719**	,453**	,332**	-,408**	
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,022		,000	,000	,000	,000	,001	,000	
6	Pearson Correlation	,246*	,457**	,778**	-,220*	,541**	1	,641**	,505**	,510**	,402**	-,372**	,286*
	Sig. (2-tailed)	,012	,000	,000	,026	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,003
7	Pearson Correlation	,244*	,417**	,614**		,391**	,641**	1	,431**	,346**		-,276**	,206*
	Sig. (2-tailed)	,013	,000	,000		,000	,000		,000	,000		,005	,037
8	Pearson Correlation		,466**	,602**	-,208*	,719**	,505**	,431**	1	,614**	,431**	-,389**	,428*
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,035	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000
9	Pearson Correlation		,510**	,567**		,453**	,510**	,346**	,614**	1	,332**	-,249*	,447*
	Sig. (2-tailed)		,000	,000		,000	,000	,000	,000		,001	,011	,000
10	Pearson Correlation			,365**		,332**	,402**		,431**	,332**	1		,530*
	Sig. (2-tailed)			,000		,001	,000		,000	,001			,000
11	Pearson Correlation		-,393**	-,334**	,284**	-,408**	-,372**	-,276**	-,389**	-,249*		1	
	Sig. (2-tailed)		,000	,001	,004	,000	,000	,005	,000	,011			
12	Pearson Correlation		,232*	,328**			,286**	,206*	,428**	,447**	,530**		1
	Sig. (2-tailed)		,018	,001			,003	,037	,000	,000	,000		

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). ; * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Pozn. Korelace, které nebyl na 95% významnosti signifikantní, byly z tabulky pro přehlednost vymazány ; (tvrzení viz tab. 5)

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření, zpracováno pomocí SPSS, upraveno v MS Excel

Příloha 13: Vzájemná korelace vlivu aktérů ze 3. otázky v dotazníkovém šetření

Correlations (N=103)													
Aktér		St.	Míst.	Zast.	Polit.	Úřed.	Nadř.	Obč.	Méd.	Nezís.	Podn.	Obč. s.	EU
Starosta	Pearson	1	,769**			,237*				-,200*			
	Correlatio Sig. (2- tailed)		,000			,016				,043			
Místostarosta	Pearson	,769**	1	,434**	,241*	,338**		,239*			,201*		
	Correlatio Sig. (2- tailed)	,000		,000	,014	,000		,015			,041		
Zastupitelstvo	Pearson		,434**	1									
	Correlatio Sig. (2- tailed)		,000										
Politické strany	Pearson		,241*		1	,386**	,371**		,412**	,232*	,258**		,441**
	Correlatio Sig. (2- tailed)		,014			,000	,000		,000	,018	,008		,000
Úředníci	Pearson	,237*	,338**		,386**	1	,269**	,252*	,353**		,268**		
	Correlatio Sig. (2- tailed)	,016	,000		,000		,006	,010	,000		,006		
Nadřazený územní celek	Pearson				,371**	,269**	1		,257**	,250*	,376**		,360**
	Correlatio Sig. (2- tailed)				,000	,006			,009	,011	,000		,000
Občané	Pearson		,239*			,252*		1		,390**	,445**	,518**	
	Correlatio Sig. (2- tailed)		,015			,010				,000	,000	,000	
Média	Pearson				,412**	,353**	,257**		1	,250*	,391**	,276**	,228*
	Correlatio Sig. (2- tailed)				,000	,000	,009			,011	,000	,005	,021
Neziskové org.	Pearson	-,200*			,232*		,250*	,390**	,250*	1	,441**	,388**	
	Correlatio Sig. (2- tailed)	,043			,018		,011	,000	,011		,000	,000	
Podnikatelé	Pearson		,201*		,258**	,268**	,376**	,445**	,391**	,441**	1	,527**	,292**
	Correlatio Sig. (2- tailed)		,041		,008	,006	,000	,000	,000	,000		,000	,003
Občanské spolky	Pearson							,518**	,276**	,388**	,527**	1	
	Correlatio Sig. (2- tailed)							,000	,005	,000	,000		
EU a její instituce	Pearson				,441**		,360**		,228*		,292**		1
	Correlatio Sig. (2- tailed)				,000		,000		,021		,003		

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).; * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Pozn. Korelace, které nebyly na 95% významnosti signifikantní, byly z tabulky pro přehlednost vymazány.

Zdroj: Výsledky dotazníkového šetření, zpracováno pomocí SPSS, upraveno v MS Excel